

«Ville tider, ville streiker»

**Om AKP (m-l) og ml-bevegelsens rolle i ville i
streiker 1975-76**

Per Kristian Rui

Masteroppgave i historie Institutt for
arkeologi, konservering og historie

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2020

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg ml-bevegelsen og AKP(m-l)s rolle i de ville streikene på 1970-tallet. Flere sider ved ml-bevegelsen i Norge har blitt skrevet om tidligere, blant annet i bøker, og masteroppgaver. Felles for denne litteraturen er at ml-ernes rolle i de ville streikene er lite omtalt, og det har vært lite forskning rundt denne siden ved ml-ernes virksomhet.

Det var to streikebølger med ville (avtalestridige) streiker som rammet Norge på 1970-tallet. Den første i 1970, og den andre i perioden 1975-1977, hvor 1976 var året med de fleste og største konfliktene. Jeg hatt som mål gjennom denne oppgaven å avdekke hvilken rolle ml-erne spilte i disse streikene, med vekt på streikene i 1975-76. Mitt fokus har vært på hvilken rolle ledelsen spilte i streikene. AKP(m-l) var et parti etter leninistisk modell og praktiserte på denne tiden demokratisk sentralisme, ledelsens rolle blir da spesielt interessant. Oppgaven vil vise at ledelsens rolle i de ville streikene var mer perifer enn det man kunne anta på forhånd.

I oppgaven beskriver jeg også det teoretiske grunnlaget for ml-ernes bruk av streiker som et middel på veien mot det endelige målet om revolusjon. I tillegg gir jeg et innblikk i de ulike fasene som partiet gikk gjennom fra stiftelsen i 1973, og hvilke strategier som ble brukt i den faglige politikken og i forhold til streikevåpenet i disse fasene. Kampen mot EEC, forholdet til SV, proletariseringskampanjen og oppgjøret med høyreavviket er temaer som er beskrevet og forklart.

Forord

Takk til veileder Øystein Sørensen for svært nyttige og presise innspill underveis. Takk også til Roar Eilertsen, Tellef Hansen, Bjørgulv Froyn, Per Østvold Glenn Ostling og Tor Mostue som var villige til å stille opp og la seg intervju i forbindelse med oppgaven. I tillegg takk til Finn Sjøe som har vært behjelpelig med å svare på spørsmål underveis, og til Kristin Natvig som har lest korrektur.

En takk også til de ansatte ved Arbeiderbevegelsens arkiv. Dagen etter mitt første besøk der, stengte Norge ned på grunn av covid 19. Heldigvis åpnet de opp for meg noen uker senere, slik at jeg kunne komme og gjøre ferdig arbeidet med kildene der.

Sist, men ikke minst, takk til Pappa som var den som med sine historier om Napoleon, Churchill og norske konger vekket min interesse for historie i tidlig barndom. Du har vært mye i tankene mine de siste to årene.

På grunn av covid 19 ble det ikke noen muntlig eksamen, noen som er svært synd. Det er flere sider ved oppgaven som jeg gjerne skulle snakket om.

Per Kristian Rui

Sandefjord, mai 2020

Forkortelser

AKP (m-l) – Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene)

SKAU – Sentralkomiteens Arbeidsutvalg, også kalt AU-Arbeidsutvalget

AUAU – Arbeidsutvalgets Arbeidsutvalg

SF – Sosialistisk Folkeparti

NKP-Norges Kommunistiske Parti

SUF-Sosialistisk Ungdomsforening

SUF (m-l) – Sosialistisk Ungdomsforening (marxist-leninistene)

SV – Sosialistisk Valgforbund

MLG-Marxist-Leninistiske Grupper

FU-Faglig Utvalg

MLF-Marxist-Leninistisk Front

SAGS-Sosialistiske arbeids- og studiegrupper

PU-Politisk Utvalg

RU-Rød Undom

AKMED-Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Innledning	8
Tema.....	8
Problemstilling og forskningsspørsmål.....	10
Avgrensning.....	11
Oppgavens struktur.....	12
Begrepsavklaringer.....	13
Teori og metode.....	15
Litteratur.....	17
Kilder og kildebruk.....	19
Arbeiderbevegelsens arkiver (arbark og AKPs digitale arkiver).....	21
Utfordringer ved selve jobbingen med arkivene.....	22
Kapittel 2: Den åpne fasen	23
På vei mot et nytt parti.....	23
Nye arbeiderpartier på venstresiden.....	24
AKP(m-l) stiftes.....	24
Kampen mot EEC og samarbeidslinjen.....	26
Proletariseringskampanjen og «Tesene mot høyreavviket».....	28
Fortsatt samarbeidslinje også i fagbevegelsen.....	29
«Tesene mot høyreavviket».....	31
Proletariseringskampanjen.....	33
Samarbeidslinje, oppriktig ment eller kun taktisk spill?.....	36
Tesene – et kupp fra den innerste kjernen?.....	39
Oppsummering.....	40
Kapittel 3: Fredstid i norsk arbeidsliv, 1935-1970	42
Den parlamentariske veien.....	42
Annet kompromiss Sosialdemokratiet.....	42
Fredstid og den røde streken.....	44
«Toppfolkens partnerskap» og velferdsstaten Norge.....	45

Kapittel 4: Sporveisstreiken og Linjegodsstreiken.....	47
Sporveisstreiken 19. oktober-3. november 1970.....	48
Konsekvenser av Sporveisstreiken.....	50
Linjegodsstreiken 23. april-11. mai 1976.....	52
Forsøkte AKP(m-l) eller FU å forhindre at streiken ble startet?.....	55
Konsekvenser av Linjegodsstreiken.....	55
Årsaker til Sporveisstreiken og Linjegodsstreiken.....	55
Kapittel 5: Streik som et våpen for revolusjon?.....	59
Streik og arbeidet i fagbevegelsen sett i et historisk perspektiv.....	59
Lenins og Stalins tanker omsatt i praksis av ml-erne i Norge.....	61
«Bedre lønn og arbeidsforhold, ja takk! Revolusjon, nei takk».....	64
Nyproletariserte ml-ere med revolusjonær glød.....	66
Kapittel 6: AKP(m-l)s rolle i streikene – de muntlige kildene.....	71
Faglig utvalg.....	72
Var det mulig å «bestille» streiker?.....	74
Kildenes troverdighet.....	77
Kapittel 7: Samtidige kilders syn på AKP(m-l)s rolle.....	80
Framstillinger av AKP(m-l) generelt og Linjegodsstreiken spesielt i pressen.....	81
Arbeiderbladet.....	84
Sammendrag av pressedekningen av Linjegodsstreiken.....	86
De interne kildene 1974-1976.....	87
August 1974 til august 1975 – en ny kurs tar form, møter i SKAU(AU) og AUAU.....	88
Fokuset på streiker avtar igjen.....	91
«Kris».....	92
Planer om å sette i gang streik på Jøtul.....	93
Politisk Utvalg (PU) august 1974 til august 1975.....	95
Sammendrag PU, AU, og AUAU, august 1974 til juli 1975.....	97
Den nye kursen gjennomføres i praksis. Møtene i SKAU og AUAU aug. 1975-jan. 1977.....	98

Sammendrag AU og AUAU august 1975 til januar 1977.....	106
Kapittel 8: Konklusjon, sammendrag og videre forskning.....	108
Faglig politikk og streiker som strategi i de ulike fasene fra 1970 til 1976.....	108
AKP(m-l) og ml-ernes rolle i de ville streikene perioden i 1975 til 1976.....	110
Ledelsens rolle.....	110
Pressens dekning.....	113
Tilretteleggere og inspiratorer.....	114
Selvkritikk fra AU.....	115
De menige ml-ernes rolle i streikene.....	116
«Nyttige idioter».....	118
Når kartet ikke stemmer med landskapet, når en sjelden fram til målet.....	119
MI-ernes rolle i fagbevegelsen etter de ville streikene og videre forskning.....	120
Vedlegg 1. Liste over LO-streiker 1965-1990.....	123
Kilder og litteratur.....	125

Kapittel 1: innledning

Tema

«Jeg vil ikke stikke under en stol at AKP har hatt fingrene borti 95 % av de streikene som har vært gjennomført i Norge i godt over et tiår.»¹

Sitatet er fra tidligere leder i AKP (m-l) Pål Steigans bok om ml-bevegelsen og AKP(m-l), *På den himmelske freds plass*, som ble utgitt i 1985.

Temaet for denne oppgaven er AKP (m-l) og ml-bevegelsens rolle i de ville streikene på 1970-tallet, med et fokus på 1975-1976. Oppgaven har som mål å finne svar på hvilken rolle partiet og bevegelsen spilte i disse konfliktene.

Denne oppgaven har ikke som mål å forsøke å verifisere om Steigans påstand om at AKP(m-l) var involvert i 95% av streikene faktisk stemmer, men at det var mange er det ingen tvil om. Uttrykket «å ha fingrene borti» betyr imidlertid ikke at de var med på å starte streikene. Partiet hadde innsamlingsaksjoner, og engasjerte seg også i, streiker hvor de ikke var representert med egne streikende og hvor de i utgangspunktet spilte en perifer rolle. Dette førte til at streikende arbeidere selv i noen tilfeller understreket at det *ikke* var en AKP-streik og at de ikke ønsket innblanding fra partiet.² Hovedmålet med denne oppgaven er å finne ut hvilken rolle AKP(m-l) og ml-bevegelsen faktisk spilte i de ville streikene på 1970-tallet, med vekt på årene 1975-1976.

Etter at norsk arbeidsliv i 1920- og i begynnelsen av 1930-årene var preget av streiker og arbeidskonflikter, var årene fra midten av 1930-tallet til 1970 preget av ro i norsk arbeidsliv. Fra 1970 var det igjen en rekke streiker i Norge, de fleste såkalte «ville» streiker.³ Dette var streiker som ikke var godkjent av fagforbundene og LO, og som derfor var avtalestridige. LO og forbundene sentralt tok derfor avstand fra disse streikene.

¹ Pål Steigan, *På den himmelske freds plass*, 1985, s.125, nettutgave nasjonalbiblioteket.

² Erik Solheim m.fl., *Et oppgjør med AKP* s.72-73, nettutgave Nasjonalbiblioteket. Her nevnes stuerstreiken 1976, bryggestreiken i Oslo 1977 og Block Watne streiken 1978 som eksempler på streiker hvor de streikende ikke ønsket innblanding fra AKP eller andre. Alle var ulovlige streiker.

³ I LOs årsrapporter er det kun godkjente streiker som blir omtalt. Det er derfor vanskelig å finne noen offisiell statistikk over alle streiker i den perioden som denne oppgaven omhandler. I boka «m-l» har Torstein Hjellum gjengitt en tabell med oversikt over registrerte streiker 1967-1973, også de som ikke var godkjent av LO.

Årene fra 1945-1965 var Arbeiderpartiets (AP) store tidsepoke. Partiet hadde rent flertall på Stortinget fra 1945-1961, fra 1961-1965 avhengige av støtte fra to representanter fra SF. I denne perioden var tariffoppgjørene store fellesoppgjør hvor resultatene ble forhandlet fram av LO og arbeidsgiverorganisasjonen NAF, og det var en tid hvor det var svært tette bånd mellom LO og AP. Målet var å få moderate oppgjør som gjorde at norsk industri var konkurransedyktig, at det var ro i norsk arbeidsliv, samtidig som oppgjørene skulle gi økt kjøpekraft for norske arbeidere. Dette lyktes en med, og ved inngangen til 1970 var Norge et av verdens rikeste land, målt etter levestandard, og med svært få arbeidskonflikter.⁴

I 1965 mistet Arbeiderpartiet regjeringsmakten, og landet fikk en borgerlig samlingsregjering med Per Borten som statsminister. I praksis fikk dette begrenset betydning for tariffoppgjørene.⁵ Det norske samfunnet var imidlertid under endring. Etter 1950-tallets krav om konformitet, vokste det fram en ny generasjon av ungdommer som ikke hadde som mål å følge foreldrenes fotspor, verken når det gjaldt musikk, hårsveis, yrkesvalg eller politikk. Det er ut ifra ungdomsopprøret fra midten av 1960-tallet som ml-bevegelsen og senere AKP (m-l) vokste fram.

Det er skrevet og ment mye om ml-bevegelsen og AKP (m-l) både under storhetstiden fra slutten av 1960-tallet og til omtrent 1980, og i ettertid. Kanskje mer enn den reelle innvirkningen de fikk på norsk samfunnsliv skulle tilsi. Mange har hatt, og har fortsatt, sterke meninger om både bevegelsen og partiet, og AKP (m-l) er fortsatt et tema for ulike masteroppgaver og debatter. Det er imidlertid gjort lite forskning på ml-bevegelsens rolle i de ville streikene. Denne oppgaven er ment som et bidrag til å skape et mer helhetlig bilde av ml-bevegelsen og konsekvensene av den, i en tid som markerte et skifte i norsk politikk og samfunnsliv.

⁴ Yngvar Ustvedt, *Overflod og opprør*: Det skjedde i Norge bind 3, 1961-72 s.271, Gyldendal Norsk Forlag Oslo 1981. Ustvedt kaller kapittelet «Kong Levestandard» og skriver at i tillegg til å ha den høyeste levestandard i verden, hadde vi også den høyeste levealder.

⁵ Berge Furre, *Vårt hundreår*: Norsk historie 1905-1990 s.334, Det Norske Samlaget, Oslo 1991.

Problemstilling og forskningsspørsmål

At AKP(m-l) og ml-bevegelsen spilte en viktig rolle under de mange ville streikene på 1970-tallet, hersker det liten tvil om. Hvilken rolle og betydning de faktisk hadde, og motivene de hadde, er det derimot mer uklart. Hovedproblemstillingen for oppgaven blir derfor: *Hvilken rolle spilte ml-bevegelsen og ledelsen i AKP (m-l) i de ville streikene 1975-1976?*

Dette åpner for flere spørsmål. *Var det ml-erne som startet streikene, og var de planlagt på forhånd? Var det ml-erne som la opp strategien og tok avgjørelser om taktikken underveis i streikene, og var det de som avgjorde når en streik skulle avsluttes? Og hvilken rolle spilte ledelsen i AKP(m-l) på disse punktene?*

Det er ett av målene med denne oppgaven å kunne kartlegge i hvilken grad streikene var initiert av AKP (m-l) sentralt og i hvilken grad de ble igangsatt på egenhånd av ml-ere ute på arbeidsplassene. AKP(m-l) ble styrt etter leninistisk modell og praktiserte demokratisk sentralisme. En naturlig arbeidshypotese er derfor *at den sentrale ledelsen spilte en viktig rolle med å sette i gang og organisere de ville streikene*. Det er derfor viktig å avdekke hvilken kontakt det var mellom streikende ml-ere og partiets ledelse før, under og etter streikene. Jeg har derfor hatt fokus på å beskrive ledelsens rolle i streikene i denne oppgaven.

For å finne svar på dette, har jeg brukt skriftlige primær og sekundærkilder, interne og eksterne kilder, og muntlige kilder. Jeg har sett på ulike dokumenter som er lagt ut i det digitale arkivet på akp.no og avisen *Klassekampen* som i denne perioden var et talerør for partiet og bevegelsen. Partiet og bevegelsen utga også et teoretisk tidsskrift, *Røde Fane*, og et internblad, *Tjen Folket* som jeg har studert. Jeg har også sett på ulike dokumenter i arbeiderbevegelsens arkiv (arbark), diverse litteratur om den aktuelle tidsperioden generelt og arbeiderbevegelsen spesielt, og jeg har gjennomført intervjuer med noen sentrale aktører knyttet til ml-bevegelsen, AKP (m-l) og streikebevegelsen. I tillegg har jeg sett på tekster av kommunistiske tenkere som Lenin og Marx og på Strasbourgertesene om streik. Disse ble brukt som teoretisk grunnlag for ml-erne når de utarbeidet sin strategi i forhold til fagbevegelsen.⁶

⁶ Det ble blant annet laget en streikehåndbok basert på deres teorier.

For å kunne kartlegge og forstå hvilken rolle ml-erne spilte i streikene, har jeg sett på hva som var deres kortsiktige og langsiktige mål og hvilke strategier og metoder som ble brukt for å nå disse. Det derfor nødvendig å se på de ulike fasene som bevegelsen og partiet gikk gjennom: Tiden før bruddet med SF i 1969 og partibyggingfasen fram til partiet ble stiftet i 1973, den åpne fasen med invitasjonen om samarbeide med andre på venstresiden fram til omtrent 1974, og proletariseringskampanjen og bolsjeviseringen av partiet fram mot 1976. Dette åpner for nye forskningsspørsmål: *Hvorfor ble streiker brukt som en strategi av ml-erne i den faglige politikken, og på hvilke måter og hvorfor endret bevegelsens og partiets taktikk og strategi i den faglige politikken seg gjennom de ulike fasene fra 1970 til 1976?*

Avgrensning

Jeg har valgt å se spesielt på streiker i perioden 1975-76, men jeg har viet noe plass til streikebølgen i 1970 også, og da spesielt Sporveisstreiken. Det var i 1970 den streikebølgen som skulle prege norsk arbeidsliv på 1970-tallet begynte, med Norgasstreiken. Like etter startet Saudastreiken som fikk stor omtale, og som det er laget både bok og film om. At medlemmer av ml-bevegelsen var delaktige i denne streiken er ingen hemmelighet.⁷ Streikelederen Kjell Pettersen hadde allerede høsten 1969 vært i samtaler med representanter for SUF.⁸ Men streiken var også inspirert av Kirunastreiken i Sverige som startet desember 1969. Både Kirunastreiken og mange andre av de senere ville streikene, viste at det var en misnøye på mange norske og nordiske arbeidsplasser som ikke var blitt fanget opp av fagbevegelsen.⁹

Jeg har valgt å avgrense perioden som oppgaven tar for seg til 1970-1977, og med vekt på 1975-76. Det var riktignok i 1970 at streiker og konflikter igjen begynte å sette preg på norsk arbeidsliv etter 35 år med få arbeidskonflikter, men selv om ml-ere var involvert i flere av streikene i 1970, kom ikke disse som et resultat av en organisert kampanje fra ml-bevegelsen. Samtidig var streikene i 1970 med på å overbevise ml-erne om at det var behov

⁷(ml): *En bok om maoismen i Norge*, redaktør Terje Tvedt. Oslo: Ad Notam, 1989. Torstein Hjellum s.49. Kjell Pettersen som var streikeleder på Sauda var fra 1969 medlem i MLG.

⁸ Steigan, Pål. *På den himmelske freds plass: Om ml-bevegelsen i Norge*. Oslo: Aschehoug, 1985., s.101.

⁹ Denne misnøyen er noe som nevnes spesielt av flere av mine intervjuobjekter, blant annet Bjørgulv Froyn og Per Østvold. Det bekreftes også av andre skriftlige kilder, som jeg kommer tilbake i oppgaven.

for et nytt kommunistisk parti som kunne lede arbeiderklassen i deres kamp, og de høstet erfaringer som fikk betydning for streikearbeidet senere.¹⁰

Deretter fulgte en kortere periode med noe færre konflikter, i alle fall færre større konflikter, mens 1976 var et år preget av mange streiker.¹¹ Partiet AKP(m-l) ble stiftet i 1973, og det var først fra 1975 at partiet startet med den strategien og taktikken som var med på å føre til arbeidskonfliktene i 1976. Allerede fra 1977 ble norsk arbeidsliv i mindre grad preget av ville streiker. Både av plasshensyn og at det var den perioden som ml-bevegelsen var engasjert i flest streiker, er det derfor perioden 1975-76 jeg har valgt å fokusere på. Jeg vil også kort forsøke å forklare hvorfor de ville streikene ikke fortsatte i like stor grad etter 1976 og ml-ernes rolle i fagbevegelsen etter 1976. Selv om hovedproblemstillingen er AKP(m-l) og ml-bevegelsens rolle i streiker, er det naturlig å se på noen av konsekvensene av ml-ernes engasjement i fagbevegelsen. Dette er et mulig tema for en hel masteroppgave, og jeg vil kun komme med noen synspunkter og tolkninger rundt dette til slutt i denne oppgaven.

De aller fleste streikene i perioden 1970-76 var ville streiker. Totalt var det 18 streiker som var godkjent av LO i denne perioden, færre enn antallet ville streiker i 1970 alene (30).¹² Selv om ml-erne støttet streikende arbeidere i lovlige streiker også, har jeg valgt ikke å se nærmere på deres rolle i disse streikene. Rollen ml-erne spilte i disse streikene var stort sett langt mer perifer da de streikende arbeiderne hadde forbundets støtte.

Oppgavens struktur

I starten av kapittel to vil jeg kort beskrive veien fra at maoistene var en del av Sosialistisk Folkeparti sin ungdomsorganisasjon, SUF, til dannelsen av AKP(m-l) i 1973. Deretter vil jeg ved hjelp av primærkilder, sekundærkilder og sekundærlitteratur, og i form av blant annet bøker, aviser, arkivmaterieell og intervjuer, beskrive tre viktige faser eller hendelser i ml-bevegelsen som har relevans for min problemstilling. Den første perioden etter splittelsen

¹⁰ Torstein Hjellum hevder i (*ml*) at streikebevegelsen fra 1970 var en av faktorene som førte til stiftelsen av AKP(m-l)

¹¹ Trond Bergh, *Kollektiv fornuft*: LOs historie bind 3 s.100-102. Bergh skriver at 1970 var selve «kronåret» for ville streiker., og at det i særlig i 1976 brøt ut mange nye ville streiker.

¹² (*ml*), Hjellum tabell s.48.

med SF, hvor kampen mot EEC og partibyggingen sto i fokus, proletariseringskampanjen og oppgjøret med høyreavviket. Jeg vil her også beskrive AKP(m-l) sitt forhold til SF/SV. Den politikken og de strategiene som ble valgt i forhold til dem var viktig også for AKP(m-l)s faglige politikk.

Det er naturlig på grunn av temaet for oppgaven og plasshensyn å prioritere ml-bevegelsen og AKP (m-l) sin rolle i streikene, men de opererte ikke i et tomrom. Utviklingen i det norske samfunnet, som utdanningseksplasjonen og ungdomsopprøret, samt hendelser som kampen mot norsk medlemskap i EEC, dannet et bakteppe også for utviklingen i ml-bevegelsen. Strategiene og politikken bevegelsen og partiet valgte, skjedde som følge både av deres ideologiske standpunkt og som konsekvenser av samfunnsutviklingen generelt. Politiske og strategiske valg som ble gjort av ledelsen i ml-bevegelsen og AKP (m-l), var på samme måte med og påvirket hva som skjedde på en del norske arbeidsplasser og i fagbevegelsen. Spesielt proletariseringskampanjen og oppgjøret med høyreavviket får konsekvenser som jeg vil beskrive i kapitlet.

I kapittel tre vil jeg gi en kort beskrivelse av utviklingen i norsk fagbevegelse fra omtrent 1920 fram mot 1970. Flere kilder, både intervjuobjektene mine og ulike skriftlige kilder, peker på at medlemmene i klubber og fagforeninger gjennom den lange perioden med store fellesoppgjør og toppstyring etter 1945, følte at de i liten grad ble hørt eller nådde fram med sine krav og ønsker. Det var en misnøye med både lønns- og arbeidsforholdene på mange arbeidsplasser. Det var denne misnøyen blant vanlige arbeidere på mange arbeidsplasser som sammen med ml-ernes inntog på norske arbeidsplasser skapte forutsetninger for mange av arbeidskonfliktene. Denne utviklingen var en viktig faktor for å forstå hva som førte til streikene på 1970-tallet, spesielt de i 1970. Jeg har derfor valgt å ha med en beskrivelse og kort analyse av Sporveisstreiken i 1970 for å vise hvordan denne misnøyen manifesterte seg i denne konflikten som ml-bevegelsen også spilte en rolle i.

Kapittel fire er viet til en gjennomgang av Sporveisstreiken og Linjegodsstreiken. Jeg har intervjuet tre av lederne for disse streikene og ser på årsaker til, og konsekvenser av streikene samt ml-bevegelsens rolle i dem. I kapittel fem drøfter jeg det ideologiske grunnlaget for ml-ernes strategier og politikk i fagbevegelsen og spesielt synet på streiker som et kampmiddel.

I kapittel fem drøfter jeg partiledelsens rolle i de ville streikene med vekt på de muntlige kildene, mens i kapittel seks vil jeg se nærmere på de interne primærkildene som møteprotokoller og direktiver fra ledelsen i partiet, samt hva som ble skrevet i pressen. Dette vil bli knyttet opp de andre kildene, for å kunne gi et så dekkende og grundig bilde som mulig av hvilken rolle ml-bevegelsen og partiet AKP(m-l) spilte i streikebevegelsen. Det siste kapittelet inneholder konklusjon og tanker om videre forskning.

Begrepsavklaringer

Det er noen begreper som må forklares og tydeliggjøres i forhold til å tolke og lese problemstillingen, forskningsspørsmålene og oppgaven. Disse begrepene brukes noe om hverandre, men med noe forskjellig betydning.

MI-bevegelsen er betegnelsen på den politiske retningen som vokste fram på slutten av 1960-tallet og som i tillegg til å erklære seg som marxist-leninister også fulgte Maos og det kinesiske kommunistpartiets lære. Bevegelsen innbefattet både enkeltindivider og ulike partier og organisasjoner som SUF(m-l), MLG og AKP(m-l). **MI-ere** var alle som delte dette synet, uansett om de var organiserte medlemmer av et AKP(m-l) eller ikke. Jeg bruker begrepet ml-ere for perioden fram til partistiftelsen. For perioden etter 1973 bruker jeg både ml-ere og akp-ere. Disse begrepene brukes om hverandre også i kildene.

SUF var ungdomsorganisasjonen til Sosialistisk Folkeparti (SF), som etter bruddet med moderpartiet i 1969 ble til SUF(m-l). Fram til 1973 var SUF(m-l) sammen med MLG (Marxistisk-leninistiske Grupper) de ledende, men ikke eneste, organisasjonene i den norske ml-bevegelsen. Medlemmene i SUF(m-l) ble kalt **SUF-ere** eller **suffere**. **AKP(m-l)** var et politisk parti som offisielt ble stiftet i 1973. Partiet var en sammenslutning av ulike ml-grupper, først og fremst SUF(m-l) og MLG, og var sentralt i ml-bevegelsen gjennom hele ml-bevegelsens storhetstid på 1970-tallet.

Teori og metode

«Mennesket er et vesen som er så sammensatt at det ikke kan oppsummeres ved hjelp av forholdsvis enkle naturfaglige – eller naturvitenskaplige – begreper og modeller» (Knut Kjeldstadli).¹³

For å forstå intensjonene til ulike aktører i ulike tidsperioder, er det viktig for forskere å forstå samtiden og tidsånden som disse aktørene opererer i. Dersom ikke forskeren er i stand å sette seg inn i og forstå aktørens motiver og samtidig, men vurderer disse utfra eget ståsted, vil disse aktørens handlinger kunne framstå som lite fornuftige og rasjonelle. Ikke minst gjelder dette radikale bevegelser som ml-bevegelsen. Jeg har derfor valgt å bruke den hermeneutiske metoden hvor hensikten ikke først å fremst er å årsakforklare, men å forstå hensikten og motivene bak menneskers handlinger. Når en skal forsøke å forstå og tolke handlingene til mennesker som virkelig trodde at det var mulig å få til en revolusjon i Norge, så må forskeren sette disse handlingene inn i rett kontekst. Eget politisk ståsted eller etterpåklokskap må settes til side, forskeren må på en best mulig måte forsøke gjenskape og gjenkjenne den situasjonen som aktørene agerte i og hvilke kunnskaper og mål de hadde.¹⁴ Bak handlingene ligger en bevisst hensikt, eller i alle fall en mening som det er opp til oss å avdekke.

I oppgaven benytter jeg meg i primært av kvalitativ metode. Denne har bestått av både skrift i form av skrevne kilder og det talte ord i form av intervjuer. I arbeidet med statistikker over streiker er også noe kvantitativ metode benyttet. En av fordelene med å bruke intervju som metode innenfor hermeneutikken, er muligheten til å høre aktørene fortelle med egne ord hvorfor de tok de valgene de gjorde og kunne komme med oppfølgings spørsmål der og da.

Det er en del utfordringer ved å bruke muntlige kilder. Ved bruk av muntlige kilder, må det også drives kildekritikk. Det gjelder de samme kildekritiske regler her som ved behandling av andre kilder. Intervjuobjektene jeg har brukt er eller har vært personer med en politisk

¹³ Knut Kjeldstadli, *Fortida er ikke som den en gang var*, en innføring i historiefaget, Universitetsforlaget Oslo 1999, s.121. Dette er et av flere punkter som Kjeldstadli nevner som en kritikk av positivismen.

¹⁴ William H. Dray er blant de forskerne som fremhever dette, at vi må kjenne både kunnskapen og den situasjonen som den handlende personen var i, Kjeldstadli s.123.

agenda, noe som selvfølgelig kan prege deres framstillinger. Ifølge Knut Kjeldstadli er det særlig to særegenheter ved de muntlige kildene som byr på utfordringer. Den ene er de utfordringene som er knyttet til minne, det andre er de utfordringene som oppstår i kommunikasjonen mellom intervjuer og intervjuobjekt.¹⁵

Der hvor intervjuobjektene har kommet med opplysninger om konkrete hendelser, tidspunkt eller personer, har jeg så langt som mulig sjekket det med andre kilder. Der det ikke har vært mulig å finne ut om opplysningene stemmer, har jeg latt dette komme fram i framstillingen. Noen opplysninger som ikke har vært mulig å verifisere, har jeg valgt å utelate. Dette har stort sett vært opplysninger som uansett ikke har hatt relevans for min problemstilling.

Kommunikasjonen mellom intervjuer og intervjuobjektet gir helt klart noen utfordringer. For min egen del, har en av de disse utfordringene vært intervjuobjektene positive innstilling til å stille opp, og at de i tillegg har gitt et svært sympatisk inntrykk rundt selve intervjusituasjonen. De har rett og slett fremstått som genuint hyggelige og positive mennesker. Det er mulig at jeg har vært spesielt heldig med mitt utvalg, samtlige personer jeg spurte sa ja til å stille opp uten at det krevde noen form for overtalelse fra min side. Jeg mener imidlertid selv at jeg har klart å opprettholde min objektivitet så langt som mulig, både under intervjusituasjonen, og med arbeidet og framstillingen av det som har kommet fram i intervjuene. Jeg har også etter beste evne forsøkt å følge rådene fra Kjeldstadlis bok om hvordan man gjør selve intersituasjonen best mulig. Nok tid til gjennomføring, omgivelser intervjuobjektene er komfortable med, få avbrytelser osv.

Samlet sett er jeg ikke i tvil om at det å benytte muntlige kilder i denne oppgaven har gitt et positivt utbytte. Både som utfyllende informasjon, men også ved at det har kommet fram helt nye opplysninger. Muligheten til oppfølgingsspørsmål og oppklaringssspørsmål både under og etter intervjuene føltes også svært nyttig. I tillegg har det kommet fram ting i selve intervjusituasjonen som har ført til at jeg kunnet finne annen relevant informasjon i andre kilder senere.

¹⁵ Kjeldstadli *Fortida er ikke som den en gang var*, s.196-197

Litteratur

Det er skrevet en del forskningslitteratur om ml-bevegelsen og AKP (m-l). Denne litteraturen har noe ulike vinklinger. Hans Petter Sjølies *Mao min Mao* tar for seg AKP (m-l)s vekst og fall med et fokus på de den indre kjernen i partiet, den såkalte «Diamantgjengen» og deres betydning for partiet.¹⁶ Boken tar for seg perioden fra bruddet med SF til massakren på den Himmelske freds plass i 1989 som knuste alle illusjoner som måtte gjenstå om Kinas fortrefelighet.

Nik. Brandal og Jon Rognliens *Den store ml-boka* er en bok om den norske ml-bevegelsen som har fokus på kadrene og ikke ledelsen i partiet og bevegelsen.¹⁷ I den blir kadere fra ulike deler av landet, med ulik bakgrunn og ulik fartstid i bevegelsen intervjuet og den gir et bilde av hvordan grasrota opplevde ml-bevegelsen og partiet. I likhet med *Mao min Mao* er den ikke først og fremst skrevet som en dyptpløyende analyse av bakgrunnen for framveksten av ml-bevegelsen, men den gir sammen med *Mao min Mao* et godt innblikk i hvordan ml-bevegelsen generelt og AKP(m-l) spesielt opererte.

I boka *(ml) fra 1989-en bok om maoismen i Norge*, tar ulike artikkelforfattere, blant annet Terje Tvedt (redaktør), Torstein Hjellum og Sverre Knutsen for seg forskjellige sider ved ml-bevegelsen i Norge.¹⁸ Alle artikkelforfatterne er tidligere medlemmer av ml-bevegelsen, og kjenner den fra innsiden.

Flere tidligere ml-ere har gitt ut bøker om sin tid i bevegelsen. Pål Steigan har gitt de to kanskje viktigste bidragene, *På den Himmelske freds plass*, og *En folkefiende*.¹⁹ Begge bøkene gir et godt innblikk i livet på innsiden av partiet og hvordan dynamikken mellom de ulike sentrale personene i partiet fungerte under storhetstiden og fram til 1984 da Steigan gikk av som formann. *På den himmelske freds plass* omhandler i stor grad partiets historie og veien fra SUF til AKP(m-l). Begge bøkene, og især *En folkefiende* er imidlertid langt mer biografiske enn akademiske. Steigan framstår, i motsetning til en del andre tidligere ml-ere, ikke som noen angrende synder, selv om det er klare tegn til selvransakelse først og fremst i

¹⁶ Hans Petter Sjøli, *Mao, min Mao: Historien om AKPs vekst og fall* (Oslo: Cappelen, 2005)

¹⁷ Jon Rognlien og Nik. Brandal, *Den store ml-boka: Norsk maosime sett nedenfra* (Oslo: Kagge Forlag, 2009).

¹⁸ Terje Tvedt (red.), *(ml): En bok om maoismen i Norge* (Oslo: Ad Notam, 1989).

¹⁹ Steigan, Pål. *På den himmelske freds plass: Om ml-bevegelsen i Norge*. (Oslo: Aschehoug, 1985). Steigan, Pål. *En folkefiende*. (Oslo: Aschehoug, 2013).

En folkefiende. Den er også skrevet med langt mer glimt i øyet og selvironi, både på vegne av seg selv og partiet. Om tittelen er et utslag av Steigans selvironi eller hybris, skal være usagt.

Rune Ottosen og Harald Skjønberg er to andre tidligere ml-ere som har skrevet om sin tid i bevegelsen.²⁰ Ottosens bok handler om ml-ernes fascinasjon for Albania, Europas fyrtårn inntil landet brøyt med Kina, og er mindre interessant for min problemstilling. Skjønbergs bok er både en beskrivelse av ml-bevegelsens vekst og fall og et selvoppgjør med hans egen befatning med bevegelsen. Han har også noen interessante betraktninger om proletariseringkampanjen, blant annet om bakgrunnen for den og hvor mange som lot seg proletarisere.

Bøkene gir kun i begrenset grad svar på min problemstilling, men er med på å gi en del ledetråder og indirekte informasjon. Proletariseringkampanjen, hvor ml-erne begynte som industriarbeidere, blir beskrevet av både Steigan, Skjønberg, Sjølie i deres bøker og av Sverre Knutsen i boken (*ml*). Denne kampanjen var viktig i forhold til den nye streikebølgen fra omtrent 1976, men settes i liten grad inn i den sammenhengen i disse bøkene. Den boken som kanskje er mest nyttig, selv om den også i bare beskjeden grad kommer direkte inn på proletariseringkampanjens betydning for de ville streikene, er Brandal og Rognliens *Den store ml-boka*. Her beskrives både intensjonene bak kampanjen fra ledelsens side, hvordan den forløp seg i virkeligheten for de proletariserte, og noen av de resultatene og konsekvensene den fikk både for enkeltindivider og for fagbevegelsen mer generelt.

Det er skrevet en rekke master - og hovedfagsoppgaver med utgangspunkt i AKP(m-l) og ml-bevegelsen. Håkon Kolmannskogs oppgave fra 2006 om lederskapet i ml-bevegelsen må trekkes fram.²¹ Oppgaven er brukt av senere forfattere som har skrevet om temaet, men heller ikke Kolmannskog kommer i særlig grad inn på temaet streiker og ml-bevegelsen. Oda Karin Brunsell Harsvik har skrevet om kvinnene i AKP(m-l), Aksel Hansen Overskott om hvordan AKP(m-l) ble framstilt i norsk presse og Ole Martin Reime om AKP(m-l) som en

²⁰ Skjønberg, Harald: *På lag med Stalin?* (Oslo: Gyldendal, 1990) og Ottoson, Rune: *Turist i Utopia. Reiser i ideologi og Albansk landskap* (Oslo: Dreyer Forlag 2017).

²¹ Håkon Kolmannskog, *Ideologisk leierskap i den norske ml-rørsla: Det umogleges kunst 1965–1980*, (Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo, 2006).

totalitær bevegelse.²² Til sammen er disse og andre oppgaver med på å gi et stadig mer fylldig bilde av ulike sider ved ml-bevegelsen og AKP(m-l).

Nevnes må også Tapani Suominens doktoravhandling fra 1996, *Verre enn Quislings hird*.²³ Suominen skriver om student- og ungdomsradikalismen i Norge, Finland og Vest-Tyskland, og kommer blant annet inn på pressens dekning av den norske ml-bevegelsen, noe som jeg også har sett på i denne oppgaven. I den sammenheng er også Jon Skard og Arne Slettebøes bøker *Slik arbeider marxist-leninistene* (1973) og *AKP(m-l) -en fare for demokratiet?* (1977) interessante.²⁴ Bøkene er gitt ut på Elingaard og Nå Forlag, og er som titlene antyder, svært kritiske til ml-bevegelsen og AKP(m-l). De er først og fremst interessante som eksempler på de holdningene som de gir uttrykk for og eksempler på den tidsånden som preget denne perioden.

Jeg har også brukt mer generell litteratur om arbeiderbevegelsens historie og norsk etterkrigshistorie. Blant annet Trond Berghs bind om LOs historie og Finn Olstads bok om Norsk historie 1945-2015.²⁵ Denne typen litteratur handler ikke om AKP(m-l) eller streiker på 1970-tallet spesielt, men er interessant for å danne seg et bilde av utviklingen i det norske samfunnet og i den norske arbeiderbevegelsen. Både partiet og streikene er omtalt i bøkene.

Kilder og kildebruk

Kildene om ml-bevegelsen og de ville streikene på 1970-tallet må behandles spesielt kritisk. Dette gjelder både samtidige kilder av ulike slag, muntlige kilder, og senere kilder om denne tiden, for eksempel memoarer og biografier.²⁶ Frontene sto gjerne steilt opp mot

²² Harsvik, Oda Karin Brunzell: *Å erobre de forlatte skanser- Kvinnene i Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene) 1973–1984*, masteroppgave Universitetet i Oslo 2019. Overskott, Aksel Hansen: *Den røde fare? Framstillinger av AKP (m-l) i Aftenposten og VG, 1973-74*. Masteroppgave Oslo 2012. Reime, Ole Martin: *Tjen folket, Koste hva det koste vil*. Masteroppgave om AKP som totalitær bevegelse, Oslo 2010.

²³ Suominen, Tapani: *Verre enn Quislings hird*, Doktoravhandling Helsingfors 1996,

²⁴ Skard, Jon/ Arne Slettebø, Arne: *Slik arbeider marxist-leninistene*, en Nå debatt bok, Elingaard Forlag, 1973. Skard, Jon/Arne Slettebø, Arne: *AKP (m-l): En fare for demokratiet?* Nå Forlag, 1977.

²⁵ Bergh, Trond: *Kollektiv fornuft, LOs historie 1969-2009*, (Oslo: Pax Forlag 2009), Olstad, Finn, *Den lange oppturen. Norsk historie 1945-2015*, (Oslo: Dreyer forlag, 2017).

²⁶ Et eksempel på at dette er følgende reportasje på forsiden av *Morgenbladet*: «Norske SUF-ere lakeier i Maos narkotika-krig. Mao-imperialisme truer også Norge». Avisen hadde fått inn en løpeseddel til redaksjonen fra en gruppe som kalte seg «Demokratiske SUF-ere». Der ble blant annet hevdet at hasj i Norge ble blandet opp med

hverandre, og debatten kunne være svært polarisert. Jeg skal gjennomgå noen av de kildene som er brukt, og hvilke refleksjoner som må gjøres rundt bruken av dem.

Det er flere typer kilder som er blitt brukt i arbeidet med denne masteroppgaven. Det finnes noe forskningslitteratur (denne er beskrevet nærmere i forrige kapittel), men ikke svært mye. Det er imidlertid lite forskning som er gjort på ml-bevegelsens og AKP (m-l) i forhold til streiker og streikebølgen på 1970-tallet spesielt. At en av de mest omtalte sidene ved ml-bevegelsen ikke er blitt grundigere belyst, er for meg overraskende. Det er de ideologiske perspektivene ved bevegelsen er viet størst oppmerksomhet.

Det finnes kilder fra ulike arkiver, digitale og ikke-digitaliserte, som pdf-arkivet (se beskrivelse nedenfor), Riksarkivet, Arbeiderbevegelsens arkiver (Arbark) og bedriftsarkiver. Her finnes i tillegg til rent skriftlige kilder, også bilder og illustrasjoner og sanger. Det finnes filmopptak fra debattprogrammer og nyhetssendinger på NRK som fortsatt er tilgjengelige. NRK Brennpunkt hadde to programmer om AKP(m-l) som ligger ute på nrk.no, og det er skrevet bøker og laget filmer og musikk fra noen av konfliktene som denne masteroppgaven omhandler. Tor Obrestad skrev boka "**Sauda! Streik**" om Saudastreiken i 1970, som filmen "Streik" (1975) er løst basert på. Denne filmen er tilgjengelig i NRKs arkiver.

En gjennomgang av pressedekningen av de ville streikene i norske medier, først og fremst aviser, har vært med på å gi et mer helhetlig bilde av disse streikene. Denne dekningen bærer også preg av polariseringen som preget holdningene til de ville streikene og til ml-bevegelsen, og til AKP (m-l) etter at partiet ble stiftet i 1973. På de streikende sin side sto først og fremst *Klassekampen*. Avisen var fra oppstarten i 1969 fram til 1972 ml-bevegelsens månedsavis, fra 1973-1990 ukeavis, senere dagsavis (1977) for AKP (m-l). Blant de mest kritiske til ml-bevegelsen og AKP (m-l) og de som karest fokuserte på og kritiserte deres rolle i de ville streikene, var *VG* og *Morgenbladet* og etter hvert *Arbeiderbladet*. Sistnevnte med et særlig fokus på ml-ernes virksomhet i fagbevegelsen.

I tillegg finnes det ulike skjønnlitterære verk som omhandler denne tiden og som har vært nyttige for å få en bedre forståelse av tidsånden som rådet og ulike motiver for å delta i ml-

opium fra Kina, og gruppen hevdet å sitte inne med nok bevis til å sende hele ledelsen i SUF(m-l) i fengsel. *Morgenbladet* 29.oktober 1970.

bevegelsen. Dag Solstads *Gymnaslærer Pedersen* og Espen Haavardsholms *Historiens Kraftlinjer* kan nevnes.²⁷

Arbeiderbevegelsens arkiver (arbark) og AKPs digitale arkiver

Arbark og AKPs digitale arkiver har vært viktig kildemateriale for masteroppgaven. Store mengder dokumenter om AKP(m-l) er gitt til arbark, blant annet møteprotokoller, ulike direktiver, korrespondanse m.m. Disse samtidige, interne kildene gir et godt innblikk i hva som ble diskutert og vedtatt av den øverste ledelsen i partiet, samt bakgrunnen for valg av politiske strategier og hvordan ulike streiker skulle håndteres.

Personer tilknyttet AKP, har etter at partiet ble nedlagt i 2007, lagt ut store mengder materiale på nett. Prosjektet kalles Forvaltningsorgan for AKPs partihistorie (FAP), og det har fått overdratt eiendomsretten til AKPs arkiver.²⁸ Arbeidet ble startet allerede i 2004, og pågår fortsatt. Våren 2012 ble det såkalte «pdf-arkivet» opprettet, hvor det særlig legges ut materiale som ikke er direkte partirelatert.²⁹ Dette er et sideprosjekt til AKP-arkivet. Det er lagt ut kopier av bøker, løpesedler, nyhetsbulletiner, sanger m.m. Ulikt materiale fra diverse streiker er samlet under samlebetegnelsen “Streik og annen arbeidskamp”. Mye materiale er også overlevert til arbark. Blant annet møteprotokoller, direktiver og diverse internskriv. Her finnes mye stoff som ikke er tilgjengelig andre steder.

Disse kildene er både beretninger om og levninger fra en svært turbulent periode i norsk historie, og må derfor behandles deretter. Beretninger, fordi de forteller om konkrete hendelser og forløpet i disse hendelsene, i alle fall slik de ble oppfattet av en av partene. Dette er informasjon som i stor grad kan etterprøves ved leting i andre kilder. Levninger, fordi de også sier noe om tiden de er blitt til. Gjennom språkbruk og valg av temaer, utforming og layout forteller de oss også noe mellom linjene om både avsender og mottaker, og om rammene og omstendighetene de er blitt til. De forteller oss kort sagt noe om sin egen samtid utover de rene ordene som står der, og den faktiske informasjonen.

²⁷ Håvardsholm, Espen: *Historiens Kraftlinjer*. Gyldendal Norsk Forlag A/S 1975. Solstad, Dag: *Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen som har hjem søkt vårt land*. Forlaget Oktober A/S, Oslo 1982

²⁸ <http://akp.no/>

²⁹ <http://www.pdf-arkivet.no/om.html>

Dette er viktig for at forskeren bedre skal kunne forstå de valg som ulike aktører gjorde utfra deres egen samtid og ikke forskerens egen og forstå den tidsånden som rådet.

Utfordringer ved selve jobbingen med arkivene

Å jobbe med arkiver er tidkrevende. FAP og pdf-arkivet er riktignok digitalisert og stoffet er til en viss grad sortert etter sak og er i stor grad kronologisk. Det er også innholdsfortegnelser og innholdet, men det er ikke mulig å søke i arkivene. Mange av dokumentene inneholder dessuten stoff om flere ulike temaer som ikke er relatert til hverandre. Dokumentene kan også bestå av mange sider.

Det har også vært tidkrevende og i perioder vanskelig å forstå selve innholdet i en del tekster. Det er lesning hvor språklig finesse ikke er vektlagt og de som skriver forutsetter at en del begreper og ikke minst navn på organisasjoner og forkortelser er kjent for leseren. Jeg vedlegger som eksempel en liten tekst fra en nyhetsbulletin som viser at det noen ganger kunne gå litt i ball også for den som skrev tekstene:

Rettelse til fellesbulletin nr.1

I første nummer av Fellesbulletinen sto det flere steder i artiklene fra MLF-au, SUF(m-l)au og MLG-au at 'MLF mener», «SUF(m-l) og MLG. Mener-«. Vi vil presisere at det selvsagt skulle stått «MLF-au mener», «SKAU i SUF(m-l) mener» etc.³⁰

Det er lett å forstå at det ikke alltid var like lett å holde tungen rett i munnen. Heldigvis har tekstene om streiker og andre arbeidskonflikter vært forfattet på et mer presist og lettlest språk.

Det var også en utfordring at alle biblioteker stengte grunnet Covid 19 slik at jeg ikke kunne bruke Nasjonalbibliotekets avisarkiver. Heldigvis kom det i stand en avtale som gjorde at jeg fikk tilgang til arkivene hjemmefra. I tillegg stengte Arbark da jeg holdt på å jobbe der. Også dette ordnet seg noen uker senere, og takket være utvidet innleveringsfrist på oppgaven, kunne jeg gjøre meg ferdig der.

³⁰http://akp.no/ml-historie/pdf/eke/eke_02.PDF

Kapittel 2: Den åpne fasen

På vei mot et nytt parti

«-Hvorfor skal jeg på liv og død melde meg inn i SUF og dermed indirekte i SF, sa jeg til Tron.

-Jo, sa Tron.-Det vi skal gjøre er å ta over partiet innenfra og gjøre det til et maoistisk kommunistparti.

-Tror du virkelig det lar seg gjøre, spurte jeg. -Det partiet er jo ganske treigt, da.

-La oss ta SUF først, sa Tron. -så ser vi åssen det går.»³¹

Denne samtalen mellom Tron Øgrim og Pål Steigan skjedde en gang på slutten av 1965. Steigan hadde latt seg overbevise av Øgrim, og var nå blitt kommunist. Problemet var bare at det ikke fantes noe kommunistisk parti i Norge som passet for de unge ml-erne og deres politiske grunnsyn. Løsningen ble derfor å ta over et eksisterende parti (SF) ved å begynne med det svakeste leddet, SUF. Deretter skulle SF erobres og omformes til et maoistisk kommunistparti. I dette kapittelet tar jeg for meg hvordan partilaget til SUF fra Hellerud Bryn klarte å overta ungdomsorganisasjonen SUF og nesten klarte å overta partiet, og kort om veien videre til partidannelsen i 1973.

Nye arbeiderpartier på venstresiden

Framveksten av ml-bevegelsen skjedde i en periode preget av store konflikter i samfunnet, både nasjonalt og internasjonalt. Internasjonalt ble de to store supermaktene USA og Sovjetunionen utfordret av Kina, i Norge utfordret en stadig mer radikal ungdomsbevegelse det de kalte et "borgerlig sosialdemokratisk" samfunn.

Før ml-bevegelsens frammarsj, ble Sosialistisk Folkeparti (SF) dannet i 1961 av en gruppe rundt avisa *Orientering*. Den utløsende årsaken var en misnøye med Arbeiderpartiets linje i utenrikspolitikken. Det var imidlertid også en mer generell misnøye mot «den lave takhøyden for intellektuelle» i partiet, samt med at partiet hadde lagt prinsippene om

³¹ Pål Steigan, *En folkefiende* s104, Aschehoug & co, Oslo 2013.

innføring av sosialisme i Norge på is.³² Gruppen som i all hovedsak besto av intellektuelle som Finn Gustavsen og Knut Løfsnes, stod for «en tredje vei» i norsk utenrikspolitikk. De mente at Norge skulle stå for en linje uavhengig av USA og Sovjetunionen, og var kritiske til Arbeiderpartiets ensidige støtte til USA. Det nystiftede partiet var også mot norsk medlemskap i NATO.

SF var også kritiske til utviklingen i fagbevegelsen, og ønsket «en fornyelse i norsk politikk, mot meningstvang, ensretting og stagnasjon.»³³ Det skulle være stor takhøyde i det nye partiet, skrev Knut Kjeldstadli i *Pax Leksikon*:

Om Arbeiderpartiet var et autoritært byråkrati med liten takhøyde, ble SF ved starten en liberal, løs sammenslutning, med meningers frihet og mangfold, ingen eksklusjonsparagraf og rett til å danne fraksjoner. Det var samtidig gjennomtrekk og skort på lojalitet til organisasjonen og på effektivitet i praktisk politikk.³⁴

I denne beskrivelsen av SF, ligger mye av svaret på hvordan en forholdsvis liten gruppe ml-ere nesten klarte å ta over partiet og forårsaket en splittelse. Det er også en god beskrivelse av nettopp det som partiet AKP (m-l) ville unngå å bli, der ble demokratisk sentralisme slagordet og partiet var mer ekskluderende enn inkluderende i forhold til medlemstilfang.

AKP(m-l) stiftes

I ungdomsorganisasjonen til SF, SUF, dannet det seg en radikal fløy, en fløy som etter hvert skulle ta over SUF og bryte med moderpartiet i 1969. Denne fløyen erklærte seg som marxist-leninister, og ikke minst som maoister. Det laget i SUF som var drivkraften i denne fløyen og i radikaliseringen av SUF, var Bryn-Hellerud-laget. I fronten sto sjefsideolegen Tron Øgrim, andre markante skikkelser var bl.a Pål Steigan, Klaus Hagerup og Jorun Gulbrandsen. Maoistene støttet Kina og Maos teorier, blant annet om Den tredje vei. De var kritiske til imperialiststatene USA og Sovjet, og fant i Maos teorier oppskriften på hvordan

³² Hjellum (*m-l*) s.31-32. Hjellum skriver at «SF var først og fremst en protest mot utviklingen i Arbeiderpartiet.» s.31.

³³ Hjellum (*m-l*) s.31. Fra SFs stiftelseserklæring.

³⁴ Hjellum (*m-l*) s.30. Sitert Knut Kjeldstadli, *Pax Leksikon* bind 6, 1981, s.29.

en sosialistisk revolusjon kunne gjennomføres. Kina ble maoistenes idealsamfunn, og Mao den store ledestjernen.

Det var altså i 1965 at Tron Øgrim fikk med sin ny-maoistiske venn Pål Steigan på planen om å ta over SF. Dette var nær å lykkes. Ved landsmøtet i SUF i oktober 1967 hadde den maoistiske fløyen fortsatt ikke full kontroll over SUF. Sigurd Allern, som da ble ansett å tilhøre den moderate fløyen, ble valgt til formann med én stemmes overvekt. Men det var den radikale maoistiske fløyen med Tron Øgrim som den mest sentrale, som var på fremmarsj. I løpet av 1967 og fram mot landsmøtet i 1968, ble dette stadig tydeligere, og opposisjonen til moderpartiet stadig mer klar. SUF klarte også å ta over kontrollen av Solidaritetskomiteen for Vietnam, Solkom, som var en organisasjon som hadde medlemmer og støtte fra både store deler av venstresiden og fra deler av sentrum av norsk politikk. De kunne samle opp til ti tusen mennesker i demonstrasjoner mot Vietnamkrigen. Med kontroll over Solkom, hadde SUF sikret seg tilgang til mange potensielle kadre i det framtidige maoistiske partiet: «historia om den vidare utviklinga av Solidaritetskomiteen er også historia om korleis solidaritetsarbeidet blei underordna SUF si partibyggging.».³⁵

I 1968 hadde Trond Øgrims maoistiske fløy tatt full kontroll over SUF, fått en av sine som ny formann, og startet å omforme organisasjonen etter en helt annen modell en SFs parlamentariske og reformistiske linje. Demokratisk sentralisme og proletariatets diktatur var blitt sentrale prinsipper i SUF. Nå jobbet maoistene for å ta over moderpartiet ved landsmøtet i 1969, og det var det lenge en reell mulighet for at de kunne klare.

Da det ble klart SUF ikke klarte å vinne Oslo-laget i SF, ble det klart at SUF ikke fikk flertall på landsmøtet, og SUF-erne marsjerte ut og dannet senere på året SUF(ml). Splittelsen var et faktum, nå skulle det dannes et nytt parti som skulle bygge på marxist-leninismen og Mao Ze Tungs tenkning. Det skulle ta fire år før det nye partiet ble en realitet.

Den offisielle datoen for stiftelsen av AKP (m-l) var 18. februar 1973. Den reelle stiftelsen skjedde imidlertid i hemmelighet på Nordstrand romjula 1972.³⁶ Det hadde vært gjennomført hemmelige møter på slutten av 1972, og det reelle stiftelsesmøtet var omlag en uke tidligere. Stiftelsen var i all hovedsak resultatet av en sammenslåing av ulike grupper,

³⁵ Elling Njål Tjønneland, *Pax Leksikon* s.6 bind 6.

³⁶ Hans Petter Sjøli, *Mao, min Mao: Historien om AKPs vekst og fall* (Oslo: Cappelen, 2005), S.88, Harald Skjønberg, *På parti med Stalin: Den merkelige historien om ml'ernes storhetstid* (Gyldendal 1990 S.120.

SUF(ml), Marxist-leninistiske grupper (MLG). MLG ble dannet av medlemmer av Sosialistiske arbeids- og studiegrupper (SASG), som stort sett var noe eldre ml-ere enn Sufferne.

Taktikken med å ta over, eller prege andre organisasjoner fra innsiden, tok ml-erne med seg videre da det nye partiet ble stiftet. Gjennom Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid (AKMED), forsøkte de å vinne innpass både i arbeiderbevegelsen og i folkebevegelsen mot EEC, og infiltreringstaktikken ble brukt også i klubber og fagforeninger. Samtidig ble den første tiden etter stiftelsen også den mest åpne perioden i partiet fram til 1980-tallet.

Kampen mot EEC og samarbeidslinjen

Det viktigaste kortsiktige målet er å hindra EEC-medlemskap. Folket har avgjort at Noreg ikkje skal inn. Likevel freistar EEC-tilhengjarane å undergrava denne avgjerda. AKP(m-l) vil stri saman med alle EEC-motstandarar og stø alt som verjar Noreg mot EEC.³⁷

Etter at 1970 var preget av flere ville streiker hvor SUF var involvert, ble det de neste årene langt roligere. Hvorfor var ikke ml-erne mer aktive med å forsøke å bygge videre på denne streikebølgen? Det var særlig to grunner til det, kampen mot EEC og partibyggingen. Selv om det ble nei til medlemskap i EEC (EF) ved folkeavstemningen høsten 1972, var fortsatt kamp mot medlemskap første prioritet i programmet for det nystartede partiet på AKP (m-l)s første landsmøte i februar 1973. Partiet erklærte også at man ville «stri saman med» alle EEC-motstandere. Dette betød blant annet moderpartiet SF og var en videreføring av samarbeidslinjen fra før folkeavstemningen. I starten av kampanjen mot EEC hadde imidlertid ml-erne erklært at det var de som skulle være spydspissen i kampen mot norsk medlemskap. Dette skulle skje gjennom Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid, AKMED, som ble opprettet 29. september 1970.³⁸ Organisasjonen skulle mobilisere folk «på grasrota». ³⁹

³⁷ AKP (m-l)s program og vedtekter 1973 s.7.

³⁸ Hans Petter Sjølie, *Mao min Mao* s.67.

³⁹ Pål Steigan, *En Folkefiende* s.204. Steigan skriver at det var takket være AKMED at Folkebevegelsen ble en grasrotbevegelse. Det at AKMED valgte denne «grasrotlinjen», tvang Folkebevegelsen til å gjøre det samme. Dette igjen gjorde at «svært mange aktivister ble mobilisert til å jobbe for et nei i folkeavstemninga». Han legger til at «uten denne aktivismen hadde Norge vært medlem av EU i dag». Konklusjonen må da bli at det er takket være ml-bevegelsen at Norge ikke er medlem av EU. Trolig er det noe uenighet om dette blant de i Folkebevegelsen som ikke var ml-ere!

Noe samarbeid med Folkebevegelsen mot EEC var ikke aktuelt, tvert imot. I *Klassekampen* oktober 1970 erklærte de at den nystartede Folkebevegelsen mot EEC ikke ville «bevege seg vekk fra avisspaltene», og gjør den det «skal en være på vakt». ⁴⁰ Partiet innså raskt at dette var et feilsteg, og allerede i desembernummeret av *Klassekampen* erklærte man denne linjen for «overfladisk og sekterisk». Våren etter anbefalte de EEC-motstanderne i egne rekker å melde seg inn i Folkebevegelsen. ⁴¹ De neste to årene fram til EEC-avstemningen 24. og 25. september 1972, var det kampanjen mot EEC som sammen med partibygingen som sto øverst på ml-ernes dagsorden. ⁴² At det var langt færre store avtalestridige arbeidskonflikter i denne perioden er derfor ikke tilfeldig, og mange av de konfliktene som faktisk forekom i årene 1971-72 var politiske aksjoner, blant annet mot EEC. ⁴³ Det faktum at lønnsoppgjørene i denne perioden ga store tillegg til mange lønsmottakere, gjorde også at klimaet for streiker i arbeiderklassen var langt dårligere. ⁴⁴

For ml-erne var kampen mot EEC og arbeidet med å bygge opp det nye partiet to sider av samme sak. Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid (AKMED) skulle være verktøyet som skulle sikre oppslutning blant EEC-motstanderne i arbeiderklassen. ⁴⁵ Dette lyktes man i liten grad med. En meningsmåling gjennomført i juni 1972, viste at kun 0,1% av befolkningen, eller omtrent 3000 mennesker var medlem av eller hadde gitt bidrag til AKMED. ⁴⁶ Folkebevegelsen fikk på sin side over 200.000 medlemmer. ⁴⁷

Samarbeidslinjen med andre EEC-motstandere fortsatte altså også en stund etter partidannelsen, blant annet i form av samarbeid med andre deler av venstresiden ved

⁴⁰ Sjølie, *Mao min Mao* s.67. Det må legges til at Pål Steigan hevder i boka *En Folkefiende* at innlegget i *Klassekampen*, som var anonymt, var et soloutspill fra redaksjonssekretær Bernt Holtsmark og måtte stå for hans regning. Han legger imidlertid til at det var stor skepsis i SUF (m-l) og MLG mot Folkebevegelsen, og det er rimelig å anta at Holtsmark ikke var alene om synspunktet. Noe den senere debatten og splittelsen i bevegelsen skulle vise.

⁴¹ Sjølie *Mao min Mao* s.68

⁴² Steigan *En Folkefiende* s.205.

⁴³ Hjellum (*m-l*) s.48.

⁴⁴ https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/oa_200305/skoglund.pdf | 1970 var det en negativ reallønnsvekst på 1.9% pga innføringen av moms. 1971 var reallønnsveksten 5.8%, høyest for perioden 1962-2002. Det må også nevnes at årene 1975 og 1976 var gode med henholdsvis 5.7% og 4.7% vekst.

⁴⁵ Hjellum (*m-l*) s.52. Hjellum skriver at hensikten var å bygge videre på streikebevegelsen i fagforeningene og dermed «presse en kile inn i den Arbeiderparti-dominerte fagbevegelsen».

⁴⁶ Sjølie *Mao min Mao* s.68. Sjølie referer til en meningsmåling i *Fakta*. Pål Steigan hevdet i «På den himmelske freds plass» at det var mellom 20.000 og 25.000 medlemmer i ulike lag rundt om i landet, noe Sjølie avviser som «en blanding av ønsketenkning og ren bløff». Sjølie s.68. Det skal legges til at Steigan gjentar påstanden i «En Folkefiende».

⁴⁷ Sjølie *Mao min Mao* s.70.

1.mai-arrangementer. Hans Petter Sjølie kaller årene 1971-1974 for ml-bevegelsens «absolutt mest åpne periode fram til godt utpå 1980-tallet».⁴⁸ Kampen mot EEC førte altså ml-bevegelsen nærmere de andre EEC-motstanderne på venstresiden. Folkebevegelsen og EEC-motstanderne i Arbeiderpartiet og SF var derimot mildt sagt lunkne til AKMED og ml-ernes tilnærminger. Folkebevegelsen (FB) la etter hvert ned forbud mot dobbeltmedlemskap i FB og AKMED, og ledene nei-politikere var kritiske til parolen «Nei til salg av Norge» som ble AKMEDS hovedparole.⁴⁹ Det var også frykt i Folkebevegelsen for at det radikale SUF skulle skremme mulige nei-velgere over til ja-siden.

Dersom ml-erne skulle virke troverdige når de søkte samarbeid med de andre EEC-motstanderne på venstresiden i kampen mot norsk medlemskap i EEC, kunne ml-erne ikke framstå som deres motstandere i fagpolitikken. I kampen mot EEC, så ml-erne en mulighet for å vinne støtte blant arbeiderne for sitt eget politiske prosjekt. For at det skulle være mulig, innså de at konfliktlinjen med blant annet SF måtte legges på is. Dette fikk konsekvenser også for den faglige politikken. Skulle ml-erne vinne innpass blant arbeiderne, måtte dette skje som en del den store koalisjonen mot EEC, ikke i strid med den.

Den åpne perioden i ml-bevegelsens historie, varte ikke lenge. Allerede fra 1974 kom det klare tegn på at en ny epoke i den norske ml-bevegelsen og AKP(m-l) nærmet seg, og med det igjen mer turbulens i norsk arbeidsliv.

Proletariseringskampanjen og «Tesene om høyreavviket»

Samarbeidslinjen førte ikke til nevneverdig økt oppslutning, verken i fagbevegelsen eller blant velgerne. Ved Stortingsvalget i 1973 ble det nystartede Sosialistisk Valgforbund den store vinneren med over 11% oppslutning og 16 mandater på Stortinget. Valgforbundet var en allianse mellom SF, NKP og Demokratiske Sosialister (AIK), som var organiserte EEC-motstandere innen Arbeiderpartiet. AKP (m-l) fikk ikke være med, og partiets valgfront, Rød

⁴⁸ Sjølie *Mao min Mao* s.65

⁴⁹ Sjølie *Mao min Mao* s.70-71. Blant annet skriver Sjølie at Lars Korvald mente slagordet var «usaklig» og at Arne Haugestad mente at det var å påstå at ja-siden var landsforrædere. Det er interessant å merke seg at slagordet absolutt er blitt sturent i dagens politiske hverdag. Både Senterpartiet, Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti bruker det i argumentasjonen mot den nåværende regjeringens politikk.

Valgallianse (RV), fikk kun 0,4% oppslutning, eller mindre enn 10.000 stemmer.⁵⁰ Den manglende framgangen for partiet, var med på å få ledelsen til å fatte et vedtak i august 1975 som skulle få stor betydning for partiets videre strategi: «Teser om høyreavviket».⁵¹ Konklusjonen i «tesene» var at samarbeidslinjen var en feilslått politikk som gjorde at AKP (m-l) framstod som et parti som lignet de andre partiene på venstresiden, og ikke som et radikalt alternativ til disse partiene. Konsekvensen var at partiet måtte ta et oppgjør med dette «høyreavviket». Sigurd Allern måtte gå av som partileder, ny leder ble en noe motvillig Pål Steigan.⁵² Før dette hadde partiet høsten 1974 startet den såkalte «sjølproletariseringskampanjen». Studenter og akademikere skulle nå ut og bli ekte arbeidere. Det må presiseres at det å proletarisere seg ikke var noe nytt blant ml-erne. Pål Steigan gjorde det allerede i 1971 da han begynte på ASEA Per Kure, og jobbet der til han måtte «ta en for laget», og ta over som formann i partiet for Allern i 1975. Bjørgulv Froyn proletariserte seg enda tidligere, da han i 1970 ble heltidsansatt i Oslo Sporveier. Han hadde riktignok allerede jobbet der i ferier m.m, men fram til proletariseringen var han student ved Blindern.⁵³ Det var imidlertid først med proletariseringskampanjen som startet opp på slutten av 1974 at det ble et uttalt mål at medlemmene skulle ut på arbeidsplassene som arbeidere, og denne politikken ble forsterket etter at «tesene om høyreavviket» ble vedtatt i 1975. Med proletariseringskampanjen og «tesene om høyreavviket» gjorde ledelsen i AKP(m-l) igjen norske arbeidsplasser til en kamparena.

Fortsatt samarbeidslinje også i fagbevegelsen

Det var ikke bare i den fortsatte kampen mot EEC at det nystiftede partiet ønsket å samarbeide med andre partier til venstre for Arbeiderpartiet (se kapittelet om EEC). Under

⁵⁰ Wikipedia. https://no.wikipedia.org/wiki/Stortingsvalget_1973

⁵¹ Tron Øgrim *Teser om høyreavviket* (1975) – publisert på nettet av Forvaltningsorgan for AKPs partihistorie (www.akp.no/ml-historie/) mai 2011. Ifølge vedtaket ble tesene var tesene et resultat av «Flere måneders undersøkelser og diskusjoner i partiledelsen», og at de var gjenstand for «grundig diskusjon» på 7.plenum. Det er imidlertid stor enighet om at tesene i stor grad ble ført i pennen av Tron Øgrims, og at det var svært begrenset diskusjon om tesene før de ble sirkulert til partilagene.

⁵² Pål Steigan, *En Folkefiende* s.301. Steigan skriver at han ble valgt av Sentralkomiteen mot en stemme, sin egen. Hans Petter Sjølie uttrykker en viss skepsis til Steigans uttalte motvilje mot å bli formann. Han stiller spørsmålet om ikke dette var «et kupp fra den innerste kjernen-utført av atomet Øgrim-Steigan» s.108.

⁵³ Intervju med Bjørgulv Froyn Blindern 2.oktober 2019. Froyn ble streikeleder under Sporveisstreiken 1970, og trakk seg ganske kort tid etter ut av ml-bevegelsen.

overskriften «Partiskiller må ikke hindre enheten!» ble det erklært i *Røde Fane* at man ønsket å samarbeide både med SF og NKP, og med folk fra venstresiden i Arbeiderpartiet, om å forandre politikken i fagbevegelsen.⁵⁴ Her ble også to representanter for SF og NKP intervjuet. Partiene skulle fortsatt kritisere hverandre, og det ble understreket i innlegget at det var store politiske og ideologiske skiller mellom partiene og at de ikke skal viskes ut, men i fagbevegelsen skal man slåss sammen på tvers av partilinjene. Og selv om det i innlegget også reises spørsmål om det er «politisk grunnlag for samlet opptreden fra marxist-leninister, SF'ere, NKP'ere, venstresosialdemokrater», så besvares spørsmålet med at grunnlaget synes større enn for noen få år siden. Den felles kamp mot EEC hadde gitt en grunn til optimisme om et samarbeid også i fagbevegelsen.

Tidlig i 1974 var AKP(m-l) altså i aller høyeste grad fortsatt åpne for et samarbeid med SV, mot AP og LO i fagbevegelsen, men også på andre områder.⁵⁵ ML-erne ble imidlertid møtt med skepsis, både fra mange i SF og NKP. SF var blitt omtalt som sosialfascister av ml-erne etter bruddet mellom SF og SUF, så det var naturlig nok stor skepsis mot å ta ml-erne inn i varmen.⁵⁶ Frieriet til de andre på venstresiden førte altså ikke til noe ekteskap. Den «åpne perioden» nærmet seg nå slutten. Året etter ble «Tesene om høyreavviket» vedtatt av sentralkomiteen, og partiet gikk inn i en periode hvor man isolerte seg fra resten av venstresiden i norsk politikk og hvor frontene ble langt steilere. Hans Petter Sjølie skriver at det var først i 1976 at ml-bevegelsen for alvor var blitt «bolsjevisert», men som vi har sett, så startet denne prosessen allerede i 1974.⁵⁷

⁵⁴ *Røde Fane* nr 2 1973 s.27. *Røde Fane* kom ut i 6 nummer i 1973, eller omtrent annen hver måned. Blad nummer 2 er dermed trolig det siste som ble utgitt før 1.mai.

⁵⁵ Sjølie *Mao min Mao* s.93.

⁵⁶ Sjølie *Mao min Mao* s.95. Sjølie skriver at ml-bevegelsen var uglesett blant de fleste venstrepolitiske konkurrentene. Riktignok var det noen som var positive til et samarbeid, blant annet Ragnar Kalheim.

⁵⁷ Sjølie *Mao min Mao* s.93. Sjølie skriver også at omslaget kom 11.september 1973 med militærkuppet i Chile og drapet på President Allende. Han skriver at «for ml-erne bekreftet dette at en fredelig og demokratisk overgang til sosialismen var en illusjon» s.103.

«Tesene om høyreavviket»

«Tesene om høyreavviket» var Tron Øgrims verk. Sjefsideologen som ikke hadde noen ledende verv i partiet, men som hadde vært en sentral skikkelse i ml-bevegelsen, og senere i AKP(m-l) helt fra starten, forfattet disse tesene sen vinteren og våren 1975.

Pål Steigan skriver følgende om dette:

Tesene var ikke skapt gjennom oppsummeringer av diskusjoner i partiet. Partiet og partimedlemmene hadde ikke noe eierskap til den politikken som ble utformet i dem. De ble skapt av én mann, seinere vedtatt av partiledelsen nesten uten endringer og langsomt sirkulert utover i partiet. [...] Tesene gikk fra Tron via sentralkomiteen til partimedlemmene, punktum.⁵⁸

Det er mildt sagt oppsiktsvekkende at disse tesene som skulle få så store konsekvenser for partiets politikk de neste årene, skulle være kun én manns verk. Det viser både hvilken sentral posisjon Øgrim hadde i partiet når det gjaldt dets ideologiske og teoretiske grunnlag, men det viser også at ledelsen i partiet hadde innsett at kursen måtte legges om.⁵⁹ Pål Steigan skriver at han og Tron «lenge hadde diskutert de politiske feila vi mente partiet hadde gjort siden stiftelsen.»⁶⁰ Særlig hadde taktikken ved valget i 1973 vært «elendig». Ifølge Steigan hadde man imidlertid allerede begynt å rette på feilene og «utglidningen av partiets normer». Partiet «var blitt strammet opp, både taktisk, organisatorisk og politisk», en korrigerende Steigan hevder det var stor enighet om, men som ikke hadde blitt oppsummert. Men, som vi har sett, i starten av 1974 var det fortsatt samarbeidslinjen som gjaldt i det faglige arbeidet.

Ifølge Pål Steigan hadde man alt i 1974 begynt å rette opp tidligere feil.⁶¹ I *Røde Fane* nummer 5 begynner vi å se en omlegging av kursen, med kritikk mot høyre, i stedet for til venstre. Hovedtemaet i nummeret var «SV-eit regjeringsparti utan ministrar». Under denne

⁵⁸ Steigan *En folkefiende* s.294. Det å legge alt ansvar for tesene på Tron Øgrim kan virke som en ansvarsfraskrivelse fra Steigan for de følgene, negative som positive, som tesene fikk for AKPs politikk de neste årene. En periode han selv var partiformann.

⁵⁹ Senere i oppgaven vil jeg diskutere om denne venstredreiningen egentlig var planlagt, eller i alle fall forutsett, av den aller innerste kjernen allerede før partiet ble stiftet i 1973.

⁶⁰ Steigan *En Folkefiende* s292.

⁶¹ Steigan *En Folkefiende* s.293. Steigan skriver som tidligere nevnt, at blant annet valgtaktikken var «elendig» og at partiet ble strammet opp i løpet av 1974.

overskriften var det artikler av blant annet Pål Steigan og Finn Sjøe. Steigan hadde en lengre analyse og kritikk av samlingsutvalget i SVs utkast til program for det nye partiet. Totalt var de 58 første av totalt 84 sider i bladet viet kritikk av SV. Det var særlig samarbeidet med Arbeiderpartiet som ble kritisert. SV var er blitt et støtteparti for AP, noe hovedtemaet understrekte. Også samarbeidet med LO og Samorg i forbindelse med 1.mai-markeringen i Oslo ble kritisert. Det ble slått fast at: «Dersom vi hadde påstått at Aspengren og Kalheim skulle stå sammen på Youngstorget 1. mai, ville vi blitt kalt for løgnere eller vitsemakere». ⁶² Det var ingen kritikk mot «venstre»opportunistene i dette nummeret. Det var tydelig at nå var det mot høyre kritikken skulle rettes, man skulle markere skillet mellom SV og AKP(m-l) tydeligere. Ingen skulle være i tvil om at det eneste revolusjonære og marxistisk-leninistiske alternativet i norsk politikk var AKP(m-l).

Det var særlig mot to områder at AKP(-l) rettet fokus siste del av 1974. Kritikk mot SV og deres politikk og en tydeliggjøring av forskjellene mellom de to partiene, og mot arbeidet i fagbevegelsen.

Også før partistiftelsen i 1973, jobbet ml-erne aktivt ut mot fagbevegelsen gjennom blant annet SUF(m-l), MLG, og som vi har sett, AKMED. Dette arbeidet ble intensivert etter oppgjøret med høyreavviket og gjennom blant annet proletariseringskampanjen.

«Tesene mot høyreavviket» kom altså ikke helt ut av det blå. Allerede i 1974 hadde partiet startet en omlegging av kursen, noe som går fram både av en gjennomgang av samtidige kilder som *Røde Fane* og *Tjen Folket*, og senere av Pål Steigan. Steigan skriver at det imidlertid ikke «var blitt gjort noen større oppsummeringer av lærdommene fra partiets første to år», det var tesene et forsøk på å gjøre. ⁶³ En konsekvens av oppstrammingen av partiet fra 1974 og av tesene, var et økt fokus på å få ml-erne ut i vanlige jobber, det som skulle bli kjent som proletariseringskampanjen eller «Kampanje X».

⁶² *Røde Fane* nr 5 1974 s.57-58. Tor Aspengren var leder i LO fra 1969-1977. Ragnar Kalheim var fagforeningsmann og var leder for avdeling 1 i Jern og Metall fra 1973. Han hadde selv om han var medlem i Arbeiderpartiet fram til 1973, ofte kritisert LO-ledelsen for å være for passive. Han var aktiv i arbeidet med å etablere det nye partiet Sosialistisk Venstreparti, men døde i 1974 året før partiet ble dannet.

⁶³ Steigan *En Folkefiende* s.294

Proletariseringskampanjen

Vi rekrutterer de fleste steder langsomt arbeidere inn i partiet og økningen holder ikke tritt med de voksende behovene. Derfor må partiet på kort sikt (ett eller flere år) gjennomføre en skift-jobb-kampanje («utplanting») for å få flere kommunister ut i industrien.⁶⁴

Dette vedtaket i Politisk Utvalg høsten 1974, markerte starten på proletariseringskampanjen, også kalt «kampanje X». Som jeg har skrevet tidligere i, så var det ikke noe nytt i ml-bevegelsen at man proletariserte seg. De proletariserte seg imidlertid ikke som resultat av en organisert kampanje. Folk var blitt oppmuntret til å proletarisere seg, men gjorde det stort sett på eget initiativ.⁶⁵ Det å få flere ml-ere ut som arbeidere hadde vært et mål for ml-bevegelsen allerede i partibyggingperioden, men det var først med «Kampanje X» at ml-erne virkelig fikk fart på proletariseringen.⁶⁶

*«Jeg tenkte at jeg kan vel alltid, jeg tenkte ikke at det skulle bli for alltid. Jeg tenkte at jeg kan vel bare gjøre det en stund. Sa opp deltidsjobb i Oslo, gikk på arbeidskontoret vinteren 1976, mitt i proletariseringsperioden. Den gangen var det veldig lett å få jobb».*⁶⁷

Per Østvold var en av mange ml'ere som avbrøt utdanningen, og gikk ut i arbeidslivet på 1970-tallet. Særlig mange var det som gjorde dette etter proletariseringskampanjen som ledelsen i AKP (m-l) satte i gang 1974-75 og etter oppgjøret med høyreavviket i 1975. Østvold hadde tidligere erfaring fra arbeidslivet fra og kom fra arbeiderklassebakgrunn, så overgangen fra studiene på Blindern og studentmiljøet, til å jobbe sammen med vanlige arbeidere på en vanlig arbeidsplass, ble mindre for ham enn for mange andre.

For mange av de proletariserte ml-erne ble tilværelsen som proletarer forholdsvis kortvarig. De gikk tilbake til jobbene som leger, jurister og sosionomer, eller gjenopptok studiene.

⁶⁴ Sverre Knutsen i boka (ml) s.149. Knutsen har hentet utdraget fra Politisk Utvalgs (PU) planvedtak, *Årsplanen del II*, 1974, s. pkt.2.6. Det originale dokumentet finnes i arkiv: ARK-2704 AKP(m-l) serie De-L001 mappen PU 2/11-74.

⁶⁵ (m-l) Knutsen s.149. Knutsen skriver at det at «Enkelte studenter med arbeiderklassebakgrunn opplevde studiesituasjonen som en så kraftig kulturkollisjon at de valgte å avbryte studiene, er i og for seg ikke så merkelig.»

⁶⁶ *Tjen Folket* nr.3 1972 s.11. Det er mange innlegg i *Tjen Folket* hvor målene med arbeidet i bedriftene og i fagforeningene diskuteres. Signaturen «Medlem av bedriftslag» har et innlegg som er typisk for denne debatten. «Forutsetninga for all kamp i bedriftene (faglig eller annen) er altså først av alt å bygge partiet der. Partibygginga er vår første faglige oppgave. (Uten et sterkt parti — ingen sterk fagbevegelse.)»

⁶⁷ Intervju med Per Østvold, Blindern 2.oktober 2019.

Andre valgte å fortsette som industriarbeidere, sjåførere eller håndverkere resten av sitt yrkesaktive liv.

Det er knyttet stor usikkerhet til hvor mange ml-ere som faktisk proletariserte seg som følge av «Kampanje X». Sverre Knutsen skriver at det var «hundrevis som avbrøt studier eller skiftet yrke for å bli ml-arbeidere». ⁶⁸ Pål Steigan bruker også «hundrevis» for å antyde antallet. ⁶⁹ Harald Skjønberg hevder på sin side at disse tallene er alt for lave og at det må være «Tusenvis - det må ha vært tusenvis og ikke hundrevis som Steigan påstår [...]». ⁷⁰ Ole Petter Sjølie tar ikke stilling til tallene, men antyder at tusener kanskje er overdrevet. ⁷¹ Et nøyaktig antall på hvor mange det faktisk var, er altså svært vanskelig å anslå. Det er i alle fall ingen tvil om at det var mange ml-ere som i løpet av en kort periode fra 1974-1976 strømmet ut fra universiteter og høyskoler til industribedrifter og fra borgerklasse-arbeid til mer kroppslig arbeid. Det er heller ingen tvil om at de kom til å sette sitt preg på norsk arbeidsliv i denne perioden, og selv om en del vendte tilbake til studier eller det yrket de var utdannet til, så var det også mange som forble proletariserte i mange år og noen for resten av sin yrkesaktive karriere.

Hovedhensikten med proletariseringkampanjen var å få «flere kommunister ut i industrien» ifølge vedtaket fra PU. Man hadde lyktes kun i liten grad å rekruttere arbeidere til partiet og bevegelsen, løsningen var da å gjøre arbeidere av ml-erne. Tanken var at man på denne måten skulle vinne arbeiderklassen for sin sak, noe som ifølge marxistisk teori er selve betingelsen for at proletariatets revolusjon skulle kunne skje. En radikal arbeiderklasse, ledet av et ekte kommunistisk revolusjonært eliteparti, med en ledelse som hadde den nødvendige teoretiske skoleringen, så har man lagt grunnlaget for en revolusjon. Det revolusjonære partiet var på plass. Ledelsen hadde i aller høyeste grad lest sin Marx, Lenin og Mao, og kadrene hadde også gjort det, nå gjenstod bare å formidle disse tankene til den norske arbeider. Det å sørge for at både kadrene og gjennom dem også arbeiderklassen fikk det nødvendige politiske nivå, hadde vært i ml-bevegelsen fokus allerede fra starten av. I *Tjen Folket* nummer 3 1972 ble det blant annet skrevet i lederen at:

⁶⁸ Knutsen (*m-l*) s.149.

⁶⁹ Steigan *På den himmelske freds plass* s.127.

⁷⁰ Harald Skjønberg, *På parti med Stalin :Den merkelige historien om ML'ernes storhetstid.*

⁷¹ Sjølie *Mao min Mao* s.113.

Svært mange plasser blir ikke marxismen-leninismen Mao Tsetungs tenkning brukt som en vitenskapelig rettesnor for handling. Erfaringer blir ofte ikke oppsummert osv. Sentralkomiteen har derfor slått fast nødvendigheten av å heve vårt ideologiske og politiske nivå.⁷²

Studiesirkler og kadervurderinger, utgivelser på Oktober Forlag av kommunistiske klassiskere som de fem store Marx, Engels Lenin, Stalin og Mao samt selvstudier og studiesirkler m.m skulle sørge for at kadrene fikk det nødvendige politiske nivå.

I tillegg til at det var viktig å få ml-erne ut blant folket for å drive politisk arbeide, var proletariseringen også et middel for å fjerne «småborgerlige» tendenser hos ml-erne. Ikke minst var disse tendensene utbredt hos dem som ikke kom fra arbeiderklassebakgrunn, noe som gjaldt mange av medlemmene.⁷³ Etter at «tesene om høyreavviket» ble vedtatt, ble kravene til korrekt politisk og ideologisk nivå skjerpet. Høyreavvik hos kadrene skulle lukes bort, og kadervurderingene kunne være ganske nådeløse og langt fra alle kom gjennom nåløyet. «Skadedyrskontrollen» var et utvalg i ml-bevegelsen som skulle luke ut elementer som man ikke ville ha med.⁷⁴ De gav blant annet veiledning til ledere av studiesirkler om hvem som ikke burde få delta. Den beste medisinen for å renske vekk «høyreavvik» og andre småborgerlige tendenser, var å proletarisere seg. Purgatoriet for disse ml-erne ble opphold som arbeidere i ulike bedrifter, belønningen var å bli blant de opplyste og innvidde i kommunismens himmelrike.

⁷² *Tjen Folket* nr.3 1973.

⁷³ Hans Petter Sjølie skriver at det at ml-erne kom fra borgerskapet, er en «seiglivet myte». Han hevder at ML-bevegelsen hele tiden var klassemessig bredt sammensatt, og som norske partier flest et middelklasseparti. Noter s.245. Det er et faktum at mange i ml-bevegelsen hadde tilhørt eller hadde vært en del av studentmiljøet ved blant annet Blindern. Etter at det å ta høyere utdanning særlig fra midten av 1960-tallet ble vanlig også for ungdom med arbeiderklassebakgrunn, så hadde naturlig nok studentene en bredere klassemessig sammensetning. Ifølge Pål Steigan var 24% av AKP(m-l) medlemmer arbeidere 1.1.1975 og 42% 1.1.1980. *På den himmelske freds plass»* s.240.

⁷⁴ Brandal/Rognlien *Kaderprosjektet Den store ml-boka* s.11-12. Blant disse uønskede elementene var blant annet «renegater og streikebrytere, sabotører, kverulanter og svikere» Det ble utgitt et eget veiledningshefte for studieledere som beskrev dette nærmere. Det advares også mot at studiesirkelen ikke er et sted for å hjelpe folk med alkohol- eller nerveproblemer.

Samarbeidslinje, oppriktig ment eller kun taktisk spill?

Ønsket AKP (m-l) virkelig et samarbeide med andre partier og grupper på venstresiden om fagpolitikken? Bolsjevikene i Russland samarbeidet også med andre partier på venstresiden før revolusjonen, men det var mer av nødvendighet fordi partiet hadde liten oppslutning og mot en felles fiende enn et ønske om å knytte seg til andre partier, og målet var hele veien å bli det eneste partiet for arbeiderklassen. Lenins parti skulle være elitepartiet som skulle føre arbeiderklassen fram til seier over borgerklassen og siden ta ledelsen og via sosialismen innføre det kommunistiske samfunnsystemet.

AKP (m-l) hadde det samme langsiktige målet som Lenin og bolsjevikene, revolusjon og folkets diktatur og til slutt, kommunismen. Og som bolsjevikene i Russland, var det de som skulle være det ledende elitepartiet. Det er liten grunn til å tro at AKP (m-l)s invitasjon om samarbeid etter stiftelsen var noe annet enn et taktisk spill for å vinne innpass i arbeiderbevegelsen for dermed å kunne bygge seg opp til å bli arbeiderklassens parti. Som nystiftet parti var fortsatt partibygging prioritert, og nå skulle det først og fremst skje ute på arbeidsplassene og i fagbevegelsen. Selv om man hadde noen ml-ere ute på ulike arbeidsplasser, sto man for svakt i fagbevegelsen til å ha noen reell makt utover den man hadde i enkelte klubber lokalt. Man trengte å kjøpe seg tid for å vinne posisjoner, da syntes samarbeid som det mest fornuftige.

Samarbeidet med SF og andre representanter og organisasjoner under EEC-kampen hadde gått langt fra knirkefritt, ml-erne ble stort sett møtt med en kald skulder. Trodde virkelig ledelsen i det nye partiet at de skulle bli tatt imot med åpne armer denne gangen? Det var riktignok de i SF og NKP som var mer åpne for et samarbeid, blant annet Ragnar Kalheim i SF. Det ble også samarbeidet godt utover partilinjene ved ulike 1.mai arrangementer, i alle fall lokalt, men de fleste, ikke minst i ledelsen i SF, så på maoistene med mistro.⁷⁵ Allikevel hadde ml-erne håp om at man skulle klare å vinne over en del nye medlemmer fra venstresiden i SF og fra NKP, ikke minst i fagbevegelsen.

⁷⁵ Selv om ml-erne inviterte blant annet SF til samarbeid om 1.mai-arrangementer, så var hensikten også her å styrke partiet og egne saker: «I denne situasjonen vil Sentralkomiteens arbeidsutvalg understreke betydninga av at distriktsstyrer, lag og storlag aktivt bruker 1. mai-mobiliseringa til å styrke kommunistenes egne rekke», *Tjen Folket* nr.2 1972.

Det at SV gjorde et brakvalg mens RV gjorde det dårlig, var nok med på å framskynde det at samarbeidslinjen til AKP(m-l) tok slutt, men den var aldri ment å skulle vare lenge uansett. Som jeg nevnt, så kom det tegn på en omlegging i taktikken på dette området allerede så tidlig som i 1974, kanskje tidligere.⁷⁶ På Politisk Utvalgs (PU) møter sommeren og høsten 1974 ble blant annet taktikken i forhold til SV ved kommunevalget i 1975 diskutert.⁷⁷

Slik så det første forslaget ut:⁷⁸

Sak til møte i PU lørdag 22.juni 1974.

“Forslag til vedtak om kommunevalget. Punkt 8: I forhold til SV:

Taktikken overfor SV må diskuteres spesielt. 3 alternative forslag:

- A. Enhet med SV avvises sentralt av strategiske grunner pga SVs raske høyredreining det siste året.
- B. Vi sender en formell henvendelse til SV på et klart klassekampgrunnlag for å vise vilje til enhet på klassekampens grunn. Etter deres avslag propaganderes dette. For øvrig tillegges enhetsspørsmålet liten vekt.
- C. Enhet med SV er en viktig propagandasak, og bør være en viktig del av vår valgtaktikk i hele den innledende fasen.

Det var altså 3 svært ulike forslag som ble lagt fram juni 1974, det var tydelig at partiet var i en brytningstid når det gjaldt forholdet til SV. På et senere møte var man kommet noe videre og har landet på følgende forslag:

Partiet erklærer herved at SVs ledelse med sin halehengspol til sos.dem. har likvidert grunnlaget for enhet mellom AKP og SV i valget. Vi kan imidlertid gå inn for enhet med SV lokalt dersom SV-avdelingen går imot samarb. med sos.dem., **går inn for**

⁷⁶ Hans Petter Sollie skriver at «partiet skiftet ham i kjølvannet av 11.september» Det han referer til er statskuppet i Chile og drapet på den demokratisk valgte sosialistiske presidenten Salvador Allende 11.september 1973. Han hevder at dette overbeviste ledelsen i AKP (m-l) om at den parlamentariske veien til makt ikke ville føre fram, den ville bli stoppet av borgerklassen med militære midler om nødvendig.

⁷⁷ Politisk Utvalg ble opprettet av Sentralkomiteen (SK) og skulle ta seg av større saker enn det sentralkomiteens arbeidsutvalg (SKAU) gjorde. Det besto av drøye ti medlemmer, deriblant leder, nestleder, faglig leder, m.fl. Tron Øgrim var også med i PU på 1970-tallet. PU hadde beslutningsmyndighet dersom sakene ikke var så viktige at de måtte tas opp i SK. Kilde: Finn Sjøe.

⁷⁸ ARK-2704 AKP(m-l) serie De-L001 mappe PU i arbeiderbevegelsens arkiv, arbark.

revolusjon og osv(det uthevede er strøket ut i originaldokumentet-min bemerkning) og vil stille sammen med oss på en revolusjonær plattform.⁷⁹

I det håndskrevne forslaget er konklusjonen at samarbeid med den sentrale ledelsen i SV ikke lenger er aktuelt, men døren holdes oppe for lokalt samarbeid. Det endelige forslaget som ble vedtatt var:

Taktikken overfor SV må bygge på vårt ønske om enhet på klassekampens grunn. PU går inn for at SK eller landskonferansen sender en formell henvendelse til SV om samarbeid på en revolusjonær enhetsplattform. Vi må anse det som svært lite sannsynlig at SV svarer positivt på et slikt forslag, og ta hensyn til det i vårt videre arbeid.⁸⁰

Samarbeidslinjen var nå i praksis lagt død. Selv om man foreslo at det skulle sendes en henvendelse til SV om samarbeid, var det av taktiske grunner og ikke fordi man ønsket noe samarbeid. MI-erne regnet heller ikke med at SV ville være positive til et slikt samarbeid, trolig med rette, noe det er sannsynlig at de heller ikke trodde ett år tidligere. Denne omleggingen fikk også betydning for forholdet til SV i fagpolitikken. Det ble viktig å markere at man var det eneste partiet som faktisk stod på arbeidernes side, og ikke minst, det eneste revolusjonære partiet. Temaet var også oppe i Arbeidsutvalget, AU. I et håndskrevet referatet fra et møte 13.august 1974 heter det blant annet om kommunevalget, her gjengitt ordrett: «Ikke samarbeid med SV. De samarb. med sos.imp, er vaklevorne og reaksjonære i dagskampen. Konkl. Det som trengs er ikke et samarbeid men et eget revo.alt. Som et pol. alt. for massene til det borgerlige valgsirkuset som SV aksepterer».⁸¹

Det er grunn til å tro at en slik omlegging var planlagt allerede før partistiftelsen i 1973. Å samarbeide med revisjonistene i SV eller NKP som støttet det sosialimperialistiske Sovjet, var aldri en del av mi-ernes langsiktige planer. I Strasbourgertesene advares det mot reformistene i fagforeningene, for eksempel ved streiker.

⁷⁹ Ibid. Forslaget er håndskrevet og undertegnet «Reidar» En prøveavstemning gir 5 stemmer (på grunn av håndskrift som er vanskelig å tyde, må det tas forbehold om at punktet om prøvestemning er riktig tydet). Datoen for dette møtet går ikke fram av dokumentet. Jeg har valgt å beholde de forkortelsene som er i originaldokumentet.

⁸⁰ ARK-2704 AKP(m-l) serie De-L001 mappe PU i arbeiderbevegelsens arkiv, arbark.

⁸¹ Ark-2704 AKP(m-l) boks Dd-L001. Møteprotokoll 1974, fram til 23.9.1974.

De erfaringer man gjorde i Lodz viste at det er ensbetydende med begynnelsen til nederlaget hvis man slipper representanter for de reformistiske forbund inn i streikeledelsene. Derfor er det nødvendig å legge ganske særlig vekt på at streikeledelsene blir beskyttet mot påvirkning fra sosialdemokratiet og det reformistiske fagforeningsbyråkratiet, hvorunder en særlig energisk må oppta kampen mot at det blir tatt med offisielle representanter for de reformistiske forbund i streikeledelsene.⁸²

Tesene-et kupp fra den aller innerste kjernen?

Uttalelser i forbindelse med bruddet med SF i 1969 (og før bruddet) og blant annet i *Tjen Folket* i årene etter bruddet, viser at ml-erne ikke regnet SF som sine framtidige allierte.⁸³ Valgresultatet i 1973 kunne brukes som eksempel for å forklare hva de taktiske feilene som ble gjort førte til, men det forklarer ikke alene den omleggingen av taktikk og politikk som skulle komme og heller ikke fremgangsmåten som ble brukt.

I tesene mot høyreavviket (1975) tok Tron Øgrim et knallhardt oppgjør med disse taktiske feilene. Der ble det meste av det arbeidet som er gjort i tiden etter partistiftelsen kritisert, ikke minst den «opportunistiske» linjen i forhold til «revisjonistene» i SV og fagbevegelsen.⁸⁴ Tesene kom imidlertid etter at partiet hadde begynt å justere kursen mot venstre, og spørsmålet er om en slik flengende kritikk virkelig var nødvendig. Pål Steigan skrev at selv om partiet hadde rettet opp mange av feilene da Øgrim kom med tesene, så hadde man ikke gjort noen større oppsummering av erfaringene og lærdommene de første to årene.⁸⁵ I Øgrims «oppsummering» er det ingen som navngis spesielt som ansvarlige for den feilaktige taktikken, alle i ledelsen kunne føle seg truffet, men Steigan kaller det «en torpedo mot Sigurd».⁸⁶ Sverre Knutsen som var en del av den indre kjernen i AKP(m-l) hevder at

⁸² *Hefte om streik* s.28, Strasbourgerkonferansen.

⁸³ Noen eksempler på dette er: «Den videre kampen måtte nødvendigvis stå om marxist-leninistenes linje kontra den linja Bygstad/Kopreitan/Johansen i opportunistisk allianse med anarkismen arbeidet for: Proletariatets diktatur eller »demokratisk sosialisme» og »frihetlig sosialisme», og «Parolen om enhetlige studier i marxismen-leninismen-Mao Tsetungs tenkning vant massetilslutning og styrket kampen mot feilaktige ideer, særlig liberalistisk arv fra SF og anarkismen». Begge er hentet fra *Tjen Folket* nr.2 1972 hvor det gjøres et tilbakeblikk på hva som har skjedd i ml-bevegelsen etter bruddet mellom SF og SUF i 1969.

⁸⁴ Tron Øgrim, *Tesene mot høyreavviket* 1975.

⁸⁵ Steigan, *En Folkefiende*, s.294.

⁸⁶ *Ibid* s.296.

dokumentet var «programmet for avsettelse av Allern som formann». ⁸⁷ Steigan selv hevder at han bare motvillig sa ja til å ta over som formann, og stemte på Knutsen til vervet. ⁸⁸

Uansett om «tesene» var en del av en del av et kupp fra Øgrim-Steigan, en del av en lengre planlagt omlegging taktikken, eller som Steigan hevder, kun en oppsummering av lærdommene som var gjort siden partiet ble stiftet, så ble følgende store for partiet. På kort sikt forsterket tesene proletariseringskampanjen som hadde startet året før. Nå var det enda en grunn for ml-erne til å proletarisere seg. I tillegg til at man trengte flere arbeidere i partiet, så var proletarisering en god måte å få rensset seg for høyreavvik. På litt lenger sikt var tesene med på å bolsjevisere partiet og gjorde partiet mer lukket.

Oppsummering

Når vi skal finne svaret på hvilken rolle ml-bevegelsen spilte i de mange ville streikene, og da særlig de i 1975-76, er et blikk på den rolige eller åpne perioden 1971-1974 med på å gi noen svar.

«Tesene om høyreavviket» og proletariseringskampanjen var viktige årsaker til at det igjen brøt ut en rekke større ville streiker i 1976. ⁸⁹ Etter det urolige streikeåret 1970, var antallet arbeidskonflikter blitt færre de neste årene, ikke minst gjaldt det antall arbeidere som streiket. Det var også en rekke mindre avtalestridige streiker og aksjoner i årene etter 1970 fram til 1976, men de var langt mindre i omfang og en rekke av dem var knyttet til kampen mot EEC. ⁹⁰ Forholdet til SF, og senere SV, var en viktig faktor, og var med på å gjøre at ledelsen i AKP(m-l) fra høsten 1975 ønsket å bruke streiker for å vise at de, og ikke SV, sto på arbeidernes side under konflikter. Mer om dette i kapittel fem.

⁸⁷ Sverre Knutsen i boka «(ml)» s.148. Knutsen var en del av den såkalte «diamantgjengen» som i tillegg blant annet besto av Tron Øgrim, Sigurd Allern og Pål Steigan. Hans Petter Sjølie spør seg også om det hele var et kupp igangsatt av den «absolutte indre kjerne-utført av atomet Øgrim-Steigan», Sjølie s.108.

⁸⁸ Steigan, *En Folkefiende*, s.305.

⁸⁹ Trond Bergh, *Kollektiv fornuft*, LOs historie bind 3 s.100-102. Bergh skriver at 1970 var selve «kronåret» for ville streiker. Og at det i særlig i 1976 brøt ut mange nye ville streiker. Se også neste fotnote.

⁹⁰ Hjellum (*m-l*) s.48. Det er vanskelig å finne fullstendige kilder over antallet streiker på 1970-tallet. LO har i sine årsrapporter kun oversikt over streiker som de har godkjent. Antallet «ville» streiker er derfor noe usikkert, og en samlet oversikt for årene 1974-1980 har det ikke lyktes meg å finne.

Den siste tiden fram til partistiftelsen, og den første tiden etter at det nye partiet ble stiftet, var bevegelsens mest åpne periode. Man åpnet for samarbeid med andre partier og grupperinger på venstresiden i EEC-kampen, og søkte også samarbeid på andre felter. At denne perioden sammenfaller med en roligere periode med færre store arbeidskonflikter i norsk arbeidsliv, er neppe tilfeldig. Den lunkne mottakelsen denne invitten fikk av blant annet SF, samt den manglende politiske framgangen for det nye partiet, førte imidlertid til et brudd med denne linjen, «oppgjøret med høyreavviket». Dette oppgjøret sammenfalt delvis med proletariseringskampanjen, som tok sikte på å få flere ml-ere ut blant vanlige arbeidere. Konsekvensene av dette ble at mange ml-ere ble tillitsvalgte i klubber, i fagforeninger, som verneombud og så videre, noe som igjen var med på å føre til streiker og andre aksjoner på ulike arbeidsplasser. Dette alene ville ikke ha vært nok til å skape den bølgen av ville streiker som startet i 1975-76, og det forklarer uansett ikke hvordan streikebølgen i 1970 oppsto. Det var en misnøye rundt på mange arbeidsplasser hvor arbeidere følte seg marginaliserte i forhold til lønns- og arbeidsvilkår, og de var misfornøyde med hvordan de tillitsvalgte, fagforeninger og fagforbund jobbet for deres sak. I neste del av oppgaven skal jeg beskrive hvordan denne misnøyen oppsto og hva den besto i.

Kapittel 3: Fredstid i norsk arbeidsliv, 1935-1970

Den parlamentariske veien

«Historisk sett har LO hatt to veier til makt:

For det første: Streiker og andre aksjoner på arbeidsplassene, eller trusler om slike aksjoner.

For det andre: Den parlamentariske vei, via samarbeidet med Arbeiderpartiet». ⁹¹

Edvard Bull skrev dette i 1982. Ifølge Bull var den første veien til makt, streiker etc. den viktigste veien inntil starten på 1930-årene. Krisen i norsk og internasjonal økonomi med massearbeidsledighet gjorde imidlertid streikevåpenet til et tveegget sverd som kunne føre til konkurser og oppsigelser. Når i tillegg Arbeiderpartiet kom til makten med regjeringen Nygaardsvold i 1935, ble den parlamentariske veien den foretrukne for LO.

I dette kapitlet vil jeg i grove trekk beskrive utviklingen i fagbevegelsen og i det norske samfunnet fra rundt 1935 med noen tilbakeblikk på 1920-årene, og fram til 1970 da «fredstiden» i norsk arbeidsliv tok slutt. Jeg vil vise at det skjedde en passivisering av grunnplanet i arbeiderbevegelsen og at det ble en avstand mellom ledelsen i fagbevegelsen og den vanlige arbeider rundt på arbeidsplassene, som var med på å skape en grobunn for arbeidskonfliktene på 1970-tallet. Denne misnøyen på grasrotnivå i fagbevegelsen var en av faktorene som gjorde at ml'erne og AKP (m-l) kunne få støtte blant såpass mange arbeidere om avtalestridige streiker og andre aksjoner. Dette støttes av flere kilder, blant annet Jostein Nyhamar:

[...] På den annen side vil det være galt å se på de «ville» streikene i 1970 som resultat av infiltrasjon fra utenforstående, og som drevet fram av krefter som først og fremst hadde sin egen politiske kake å mele. Streikene oppsto som et resultat av en lengre oppdemmet og reell misnøye. ⁹²

⁹¹ Edvard Bull, *Norsk arbeiderbevegelse i krise s*, J.W. Cappelens Forlag 1982, nettversjon Nasjonalbiblioteket.

⁹² Jostein Nyhamar, *Nye utfordringer 1965-1990* s231, Tiden Norsk Forlag 1990. Også andre skriftlige kilder som bind 4 om LOs historie og mine intervjuobjekter peker på det samme. Det var en misnøye med arbeidet som ble gjort i ulike fagforeninger på mange arbeidsplasser, og det var ikke ml-bevegelsen som hadde skapt denne. I kapitlet om Sporveistreiken og Linjegosdsstreiken utdypes og eksemplifiserer jeg dette ytterligere.

Annet kompromiss - Sosialdemokratiet

Finn Olstad beskriver det han kaller «Annet kompromiss - sosialdemokratiet» i sin bok om arbeiderbevegelsens vekst og fall.⁹³ Dette kompromisset var mellom arbeiderbevegelsen (LO) og myndighetene (Arbeiderpartiet) etter arbeiderpartiets regjeringsdannelse i 1935. Etter kriseårene først på 1930-tallet, var det nå ny optimisme i fagbevegelsen: «[.....]. Men først og fremst var det den nye arbeiderpartiregjeringen som nå la grunnlag for framtidstro og optimisme. Krise og arbeidsløshet kunne overvinnes. Lenger fram lå virkeliggjøring av gamle drømmer om arbeiderstyre og sosialisme.»⁹⁴ Det langsiktige målet var altså fortsatt innføringen av sosialismen, men det skulle skje på parlamentarisk vis hvor LO skulle samarbeide tett med Arbeiderpartiet. Regjeringen Nygaardsvold var en mindretallsregjering som var avhengig av støtte fra andre partier, uro i arbeidslivet kunne derfor true dens eksistens.

Året 1931 ble preget av streik og lockout og økonomiske nedgangstider som følge av de internasjonale konjunktorene. Massearbeidsledighet hadde svekket fagforeningenes maktposisjon, men de gikk likevel inn i tarifforhandlingene med urealistiske krav både når det gjaldt lønn og arbeidsforhold som ferie og arbeidstid.⁹⁵ Resultatet ble en langvarig konflikt, hvor arbeidsgiverne så sitt snitt til å kunne sikre seg en varig seier. Det ble en ren utmattelseskrig hvor arbeiderne måtte gå tilbake til arbeid uten å ha fått gjennomslag for sine krav, men uten at de var blitt beseiret. Begge parter innså at de ikke var sterke nok til å beseire den annen part. Olstad kaller det «en slags terrorbalanse».⁹⁶ Det er utfra denne «terrorbalansen» at grunnlaget for det samarbeidet og den arbeidsfreden som «det annet kompromiss» innebar, vokste fram. Regjeringsdannelsen i 1935 sementerte det og gjorde det enklere å gjennomføre.

⁹³ Finn Olstad, *Arbeiderbevegelsens vekst og fall: Hovedlinjer i 100 års norsk historie* s80-124, Nettversjon Nasjonalbiblioteket. Universitetsforlaget AS 1991. Det første kompromisset er ifølge Olsrud at arbeiderbevegelsen gjør avtaler med arbeidsgiverforeningen om tariffavtaler tidlig på 1900-tallet. Se samme bok s47-79.

⁹⁴ Inger Bjørnhaug og Terje Halvorsen, *Medlemsmakt og samfunnsansvar: LOs historie 1935-1969 bind 2* s15, Pax Forlag Oslo 2009.

⁹⁵ Olstad *Arbeiderbevegelsens vekst og fall: Hovedlinjer i 100 års norsk historie* s80-124s.109.

⁹⁶ Olstad *Arbeiderbevegelsens vekst og fall: Hovedlinjer i 100 års norsk historie* s80-124s.110.

Dette kompromisset mellom LO og Arbeiderpartiet ga også noen utfordringer, ikke minst når det gjaldt LOs tradisjonelle virksomhet som fagorganisasjon.⁹⁷ Den nye hovedavtalen med arbeidsgiverforeningen og det at landet hadde fått en Arbeiderpartiregjering, tilsa moderasjon i lønnsoppgjørene og arbeidsfred. Dette måtte formidles og skapes forståelse for nedover i organisasjonen, grunnplanet måtte også innordne seg den nye hverdagen. I dette lå kimen til den utviklingen som skulle føre til en stadig større avstand mellom ledelsen i fagbevegelsen og de vanlige medlemmene.

Fredstid og «den røde streken»

Etter at frigjøringen våren 1945, var det tverrpolitisk enighet i Norge om at det var gjenoppbyggingen av landet som skulle prioriteres. De politiske partiene gikk sammen om det såkalte fellesprogrammet i 1945 og dannet en samlingsregjering hvor alle partiene fra NKP til Høyre var med. Gjenoppbygging av landet og investeringer i industrien skulle prioriteres foran privat forbruk. Rasjoneringen fortsatte på varer som smør og sukker, det skulle produseres for eksport, og lønninger skulle ikke øke for mye, men kontrolleres. Alle disse punktene krevde en sterk statlig styring, Norge hadde på mange områder planøkonomi fram til starten av 1950-tallet. Arbeiderpartiets valgseier høsten 1945 hvor partiet fikk rent flertall på Stortinget med 76 av 150 mandater, gjorde at denne politikken lettere kunne gjennomføres også i praksis. Ikke minst gjaldt dette lønnspolitikken.

Målet om å holde lønningene nede lyktes regjeringen med takket være en blanding av lovreguleringer, løfter og samarbeid med både LO og næringslivet. I 1944 var det blitt vedtatt at alle lønnskonflikter skulle legges fram for en lønnsnemnd hvis avgjørelse var bindende.⁹⁸ Dette ble vedtatt videreført av LO-kongressen i 1946, og moderert først i 1949. Dermed hadde arbeiderne i praksis ikke noen streikerett. LO var blitt styrket etter 1945, antallet medlemmer hadde økt med om lag 150.000 til en halv million i etterkrigsårene.⁹⁹ Med denne styrken i ryggen gjennomførte fagbevegelsen, med LO-leder Konrad Nordahl i

⁹⁷ Bjørhaug og Halvorsen *Medlemsmakt og samfunnsansvar* s17. Forfatterne legger fram 3 problemstillinger knyttet til kompromisset mellom LO og Arbeiderpartiet. Jeg har valgt kun å se på dette ene, både av plasshensyn og fordi det er dette som er mest relevant i forhold til problemstillingen min.

⁹⁸ Furer *Vårt hundereår* s.221.

⁹⁹ Furre s.220.

spissen, en stabiliserings- og samarbeidslinje med regjeringen med det formål at pengene som ble spart på de moderate lønnsoppgjørene skulle investeres i produksjon i industrien og komme de fagorganiserte til gode på sikt. Det var i nettopp industrien at LO hadde hovedtyngden av sine medlemmer. Det var både en fortsettelse av, og også en utvidelse av samarbeidet fra før krigen. Fagbevegelsen ønsket å ha innvirkning på hele den økonomiske politikken, både lønninger, skatter, trygder og priser gjennom samarbeidet.¹⁰⁰ Etter hvert kom det inn i lønnsavtalene, at dersom prisene steg mer enn til et visst nivå, kalt «den røde streken», skulle dette utløste automatisk lønnsøkning. Det ble da opp til regjeringen å unngå dette, blant annet ved subsidier av for eksempel landbruksvarer. Bøndene skulle også ha sitt, og krevde økte priser på matvarer ved lønnsoppgjørene. Subsidier ble et middel for å gjøre alle parter fornøyde.

«Toppfolkenes partnerskap» og velferdsstaten Norge

Edvard Bull d.y lanserte begrepet «toppfolkenes partnerskap» om hvordan det politiske spillet fungerte i den sosialdemokratiske perioden etter 1945. Med det mente han at viktige politiske, og ikke minst fagpolitiske avgjørelser om for eksempel lønn, ble tatt av topplederne i lukkede rom.¹⁰¹ Avstanden mellom grunnplanet og de som tok avgjørelsene ble større, hevder Bull. Store samordnede fellesoppgjør hvor den enkelte fagforening og klubb hadde liten mulighet til å påvirke, gjorde at avstanden ble enda større. Det oppsto en ond sirkel hvor selve forhandlingssystemet i tariffforhandlingene ble stadig mer toppstyrt. Dette førte til en enda større avstand til og en enda større grad av pasifisering av grunnplanet i fagbevegelsen.¹⁰² Denne passiviseringen av grunnplanet i arbeiderbevegelsen, og i partiet, erkjente ledelsen i Arbeiderpartiet som et problem

¹⁰⁰ Furre *Vårt hundreår* s.221.

¹⁰¹ Furre s.252, biografisk oppslagsverk m.m. Bull brukte begrepet i både foredrag og tekst. Furre skriver at «synet er vel verd å diskutera». Blant annet sier Furre at nærings- og interesseorganisasjoner som fagforeninger var demokratisk oppbygd, og det hendte ikke sjelden at landsmøtene skiftet ut lederskap. Jeg skal ikke diskutere i hvilken grad han har rett i dette, men det er at avstanden ble større mellom grunnplan og ledelsen i fagbevegelsen, bekreftes av flere kilder i denne oppgaven, både muntlige og skriftlige.

¹⁰² Folkvord, Erling. *Rødt!: På barrikadene for AKP og RV*. Oslo: Millennium, 1998. «Den sosialdemokratiske tradisjonen var og er at dei tillitvalde ordnar opp for medlemmer som ikkje bevøver å gjera så mykje sjølve» s.64

allerede like etter krigen.¹⁰³ Blant annet ble arbeidernes idrettsbevegelse nedlagt i 1939, og veksten i antall medlemmer i partiet stagnerte, og antallet gikk i stedet ned. Utviklingen førte ifølge Torstein Hjellum til «[...] byråkratisering i organisasjonslivet og passivisering av arbeiderbevegelsens grunnplan.»¹⁰⁴ Det oppstod et tomrom mellom ledelse og grunnplan. Det var i dette tomrommet at ml-bevegelsen skulle komme til å spille en rolle på slutten av 1960-tallet og på 1970-tallet og utnytte den misnøyen som hadde oppstått med arbeidsforhold, lønn og lønnssystemet.

LO og Arbeiderpartiets samarbeid både på fagpolitiske områder som lønn og med samfunnspolitiske forhold som skattepolitikk, var med på å gi stabilitet i norsk arbeidsliv og en velstandsøkning både for arbeiderklassen og i det norske samfunnet generelt, som var større enn i noen tidligere periode i norsk historie. Prisen var imidlertid en økt avstand mellom ledelsen og grunnplanet i fagbevegelsen samt en økt misnøye blant arbeidere på grasrotnivå med den manglende innflytelsen de hadde på sin egen arbeidssituasjon.

I det neste kapittelet vil jeg vise hvordan dette sammen med ml-bevegelsens aktiviteter var med på å føre til at fredstiden i norsk arbeidsliv tok slutt. Der vil to av de mest omtalte ville streikene på 1970-tallet, Sporveisstreiken og Linjegodsstreiken bli beskrevet.

¹⁰³ Hjellum (*m-l*) s.28.

¹⁰⁴ Hjellum (*m-l*) s.28.

Kapittel 4: Sporveisstreiken og Linjegodsstreiken

Både i 1970 og i 1976 var det flere store ville streiker i norsk arbeidsliv. Jeg har valgt å fokusere på to streiker fra disse årene, Sporveisstreiken fra 1970, og Linjegodsstreiken fra 1976. Begge streikene er representative for de ville streikene disse årene. Ml-ere eller ml-bevegelsen var involvert i begge streikene, de fikk stor oppmerksomhet i pressen og samfunnsdebatten, og ble dømt ulovlige av arbeidsretten. At i tillegg sentrale ledere fra begge streikene sa ja til å stille opp for intervju, gjorde det naturlig for meg å velge disse streikene.

I dette kapitlet ser jeg først og fremst på likheter og forskjeller i årsakene til streikene, i selve forløpet, på hvordan de ble dekket i norsk presse, og på konsekvensene av dem. Jeg har fokus på ml-bevegelsens rolle og på trekk ved norsk fagbevegelse. Jeg har intervjuet Bjørgulv Froyn som var streikeleder i Sporveisstreiken, Glen Ostling som var streikeleder for Linjegodsstreiken, og Per Østvold som satt i streikekomiteen for Linjegodsstreiken og har brukt dem som hovedkilder i dette kapitlet.¹⁰⁵ De opplysningene de har kommet med er i stor grad dekkende for selve hendelsesforløpet.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Bjørgulv Froyn (født 1945) var student ved universitetet på Blindern i 1970, suffer og leder i Vestkanten MLG. Han begynte å jobbe i Oslo Sporveier i ferier og helger i 1964, og fagorganiserte seg i 1968. Froyn gikk ut av ml-bevegelsen forholdsvis kort tid etter streiken. Midt på 1970-tallet meldte Froyn seg inn i SV, og i 1988 inn i Arbeiderpartiet. Han satt på Stortinget for Arbeiderpartiet i perioden 2001-2005. Han satt som leder i Oslo-avdelingen for Norsk Kommuneforbund fra 1986-1994.

Glenn Ostling ble født i USA og ble radikalisert gjennom studentprotestene mot Vietnamkrigen. Han droppet ut av studiene og ble innkalt til militærtjeneste. Slapp å avtjene denne, men hadde da allerede kjøpt billett til Europa i tilfelle han måtte rømme landet for å unngå å bli pålagt å drepe uskyldige, endte opp i Norge. Fikk kone og barn, søkte journalishøyskolen, men behersket ikke norsk godt nok til å få jobb som journalist. Begynte på Linjegods på Alnabru i 1974 før proletariseringkampanjen startet. Ble valgt til klubbformann høsten 1974 fordi ingen andre ville ha vervet, og var streikeleder under Linjegodsstreiken 1976. Var med i AKP(m-l) fra starten og i MLG før det. Meldte seg ut av AKP(m-l) i 1979, ville ha demokratisk sosialisme og ikke proletariatets diktatur. Har senere jobbet blant annet som journalist. De biografiske opplysningene om Ostling er fra intervjuet med ham og kontakt pr. e-mail.

Per Østvold (født 1949). Han startet på jus på Blindern i 1970. Han ble gradvis med i det radikale studentmiljøet, og fikk bli med i SUF(m-l) om lag 1972. Fikk ikke bli medlem i AKP(m-l) fra starten, kom inn først 1974/75. Østvold meldte seg ut og inn igjen i partiet på 1980-tallet, før han meldte seg endelig ut i 1990. Har siden 1991 vært medlem av SV. Østvold startet på Linjegods vinteren 1976. Østvold ble leder i Oslo Transportarbeiderforening i 1991, og forbundssekretær i Norsk Transportarbeiderforbund i 1991. Fra 1996-2009 var han leder av forbundet.

¹⁰⁶ I de tilfeller hvor intervjuobjektene har uttrykt usikkerhet om årstall eller andre faktaopplysninger, har jeg så langt som mulig forsøkt å sjekke dette der hvor det har relevans. Østvolds og Ostlings opplysninger om Linjegodsstreiken er i stor grad samstemte. Froyns opplysninger om Sporveisstreiken samstemmer i stor grad

Sporveisstreiken 19.oktober-3.november 1970

«Jeg får altså vedtatt en streik, som på dette tidspunkt rammer 17-1800 mennesker, og det betyr 17-1800 familier, hvor hovedinntekten forsvinner over natta. Vi får altså ingen støtte, det var en ulovlig streik. [...] Hvorfor forsvinner jeg fra SUF? Det skjønner jeg i løpet av denne streiken for de kommer med det ene urealistiske forslaget etter det andre om hvordan man skal organisere denne streiken, for de ser det i en politisk sammenheng. Mens det altså er en faglig streik hvor medlemmene som streiker har null forhold til det som SUF står for».¹⁰⁷

Dette er et utdrag fra intervjuet med Bjørgulv Froyn som var streikeleder for Sporveisstreiken. Froyn var student på Blindern og medlem av SUF(m-l). Han startet å jobbe for Oslo Sporveier allerede i 1964 i helger og ferier. Etter at han organiserte seg i 1968 begynte han å delta på fagforeningsmøter og å fremme forslag. *«Da var jeg plutselig blitt en annen person. Da var jeg blitt en del av det som foregikk i beslutningsrommet, altså i fagforeningen»*, forteller Froyn. I 1970 ble han foreslått som formann i fagforeningen, noe han var usikker på om han skulle takke ja til. I SUF-miljøet på Universitetet var man positive. Det å få en SUF'er i posisjon i en så stor fagforening som Oslo Sporveier, ble nærmest sett på som «det første steget mot revolusjonen», ifølge Froyn.¹⁰⁸ Froyn selv sier at han på årsmøtet advarte mot å velge ham på grunn av koblingen med SUF, da dette kunne bli utnyttet av motstanderne og i pressen. Til tross for det, fikk Froyn et overveldende flertall i avstemningen.¹⁰⁹ Misnøyen både med fagforeningens arbeid, og med arbeidsforholdene og

med andre kilder. Her har jeg først og fremst brukt *“Perspektiver på et sporskifte”* av Øistein Hølleland fra boka *“Bare trøkk på, 5 emner fra 100 års aktivitet”* om Oslo Sporveier.

¹⁰⁷ Intervju med Brynjulv Froyn, Blindern 2.oktober-2019. Andre kilder operer med at det var 1200 arbeidere som ble tatt ut i streik. Dette er uansett av mindre betydning, det å føle at man har ansvar for 1200 familier manglende inntekt må også ansees som tyngende.

¹⁰⁸ Ifølge Øistein Hølleland skjedde valget av Froyn som formann og senere som streikeleder mot råd fra Froyns partifeller i SUF. De ønsket i stedet Henry Stokmo som de så på som arbeider i motsetning til studenten Froyn. *Bare trøkk på, 5 emner fra 100 års aktivitet* s.74

Stokmo stilte ikke som kandidat til å bli formann, og ble i stedet valgt inn i styret. Froyn satt som formann til 1977, og ble da etterfulgt av Stokmo som satt til 1990.

Hølleland hevder også at mens Brønnum i sin tid ble valgt til formann *til tross* for at han var kommunist, så ble Froyn valgt *fordi* han var kommunist. Han begrunner dette med den store misnøyen i foreningen, og med at både sosialister og venstre-sosialdemokrater mente at Froyn dermed representerte en faglig-politisk linje som de ønsket. Hølleland s.62. Ifølge Froyn selv så hadde hans politiske bakgrunn ingen betydning for medlemmene, samtale med Froyn 19.mai 2020.

¹⁰⁹ Hølleland *Bare trøkk på, 5 emner fra 100 års aktivitet* s.74. Froyn fikk 246 stemmer, sekretær i det gamle styret Kåre Guttormsen 85, valgkomiteens kandidat Kristian Jørstad 69, mens sittende formann Alf Brønnum fikk 8 stemmer.

lønn i Sporveien, gjorde at Froyns SUF-bakgrunn ikke var til noe hinder for å velge ham. Det å velge en kommunist som leder var dessuten ikke noe nytt for foreningen, den sittende leder Alf Brønnum var kommunist.¹¹⁰

I tarifforhandlingene våren 1970, valgte hele 73% av de sporveisansatte å stemme nei til forslaget som ble anbefalt godtatt av foreningens hovedforhandler, Alf Brønnum. Siden det var fellesforhandlinger i kommuneforbundet, ble forslaget vedtatt fordi alle forbundenes stemmer da ble slått sammen. Igjen følte de ansatte i Sporveiene at de ble taperne i lønnsoppgjøret. Foreningen satte derfor fram nye krav, blant annet om tidskompensasjon, som ble avvist av lønnsutvalget tidlig i oktober. Søndag 18.oktober ble streiken vedtatt med stort flertall, og startet dagen etter. Streiken kom som følge av en lengre tids misnøye blant de sporveisansatte med både lønn- og arbeidsforhold. Øistein Hølleland skriver at de sporveisansatte opplevde en «sosial deklassering» fra slutten av 1940-tallet fram mot 1970.¹¹¹ De gikk ned i lønn i forhold til andre grupper, de opplevde en klar forverring av arbeidsforholdene med ulike skiftordninger, og de fikk en lavere sosial status som følge av at færre mennesker brukte kollektivtransport. Bjørgulv Froyn bekrefter denne misnøyen. Ifølge ham «[...] var det ikke slik at jeg kom og skapte et problem. Jeg forholdt meg til et problem [...]».¹¹² Dette var en misnøye som fagforeningen ikke hadde klart å løse, tvert imot så mente mange at den var en del av problemet. Froyn presiserer at selv om han tilhørte SUF og at de ønsket streik, så var det ikke press og påvirkning utenfra som førte til at det ble streik. Bildet av at dette var en SUF-streik var medieskapt, legger han til. MI-bevegelsens rolle i streiken besto stort sett i ulike støtteaksjoner som pengeinnsamling til de streikende og demonstrasjoner.¹¹³

SUFs holdninger til Sporveisstreiken skulle altså bli det som gjorde at Froyn etter hvert brøyt med SUF og MI-bevegelsen. Allerede under streiken innså Froyn at han og SUF hadde ulike syn på hva formålet med streiken skulle være, og ikke minst på hvordan den skulle avsluttes. Mens SUF så på Sporstreiken, og streiker generelt, som et våpen i kampen for revolusjon,

¹¹⁰ Brønnum hadde sin bakgrunn fra NKP.

¹¹¹ Hølleland *Bare trøkk på, 5 emner fra 100 års aktivitet* s.59-60.

¹¹² Intervju med Bjørgulv Froyn 2.oktober 2019.

¹¹³ I en artikkel om streiken i *Arbeiderbladet* under overskriften «Sporveisstreiken-en politisk aksjon eller reaksjon mot oppsamlet URETT?» Skriver avisen at streiken var et resultat av utbredt misnøye og at den vil fjerne den «forestilling om at det er en gjeng unge, politiske brushoder som har klart å forlede et ellers sindig og fornuftig flertall av ansatte til en uoverlagt handling» *Arbeiderbladet* 30.oktober 1970.

var streiken for Froyn en intern arbeidskonflikt for bedre lønns- og arbeidsvilkår for de ansatte i Oslo Sporveier. Han så også de økonomiske utfordringene den skapte for de streikende og deres familier, og behovet for å finne en måte å avslutte streiken på. Mens Froyn innså at man måtte inngå et kompromiss med bedriftsledelsen, var det for SUF kun snakk om fullstendig seier eller fortsatt streik. ¹¹⁴

Konsekvenser av Sporveisstreiken

Det er ikke så ofte at arbeiderbevegelsens historikere opplever konflikter og forandringer så å si som dramatisk tekst i foreningers eller forbunds protokoller. De gangene de gjør det, ligger det som regel voldsomme oppdemmede økonomiske, faglig-politiske, politiske konflikter bak, gjerne kombinert med sterke personlige motsetninger.

Protokollene i forbindelse med sporveisbetjeningens streik i 1970 er nettopp et slikt eksempel. De faglig-politiske konfliktlinjene framtrer med store og svært tydelige bokstaver, og på en måte kan vi snakke om et tidsskille -før og etter konflikten. Det dreier seg om en konflikt der en typisk samarbeidslinje med bedriften blir konfrontert med en like typisk klassekampstrategi. ¹¹⁵

Året 1970 markerer et tidsskille mellom den fredsperioden som hadde preget norsk arbeidsliv under sosialdemokratiets gullalder fra 1945-1970, og 70-tallets mange ville streiker. ¹¹⁶ Sporveisstreiken er et meget godt eksempel på hvordan en lengre tids misnøye med lokale lønns- og arbeidsforhold, og en frustrasjon over egne fagforeningers og tillitsvalgtes vilje og evne til å løse lokal misnøye, kunne føre til åpen konflikt i form av en vill streik. Grunnlaget for denne «oppdemmede konflikten» var på ingen måte unikt for Oslo

¹¹⁴ Intervju med Bjørgulv Froyn 2.oktober 2019. Dette er Froyns framstilling av sin og SUFs rolle og holdninger til Sporveisstreiken. Det er et faktum at det ble inngått et kompromiss da streiken ble avsluttet. De streikende fikk blant annet en driftsbonus på 1000 kroner, innføring av kun en kveldsvakt på en 6-dagersturnus, og en bedre ferieavvikling. De fikk derimot ikke innfridd hovedkravet, arbeidsforkortelse for rasjonalisering (Hølleland). At SUF og ml-erne så streik som et middel i kampen for å vinne arbeiderklassen for sin sak bekreftes også av andre kilder, ikke minst fra ml-bevegelsen selv, og vil bli belyst senere i oppgaven.

¹¹⁵ Hølleland s55.

¹¹⁶ Det kan hevdes at denne fredstiden startet allerede i 1935 med Arbeiderpartiregjeringen under Nygaardsvold.

Sporveier. Steiken var også et uttrykk for oppgjør innen fagbevegelsen i etterkrigs-Norge mellom den sosialdemokratiske fløyen med LO og Arbeiderpartiet i tospann, og en venstre-radikal fløy med kommunister og etter hvert deler av en sosialdemokratisk venstrefløy representert ved SF.¹¹⁷ Med den kalde krigen som bakteppe, førte Arbeiderpartiet og LO en knallhard kamp mot kommunistene i og utenfor fagbevegelsen med den følge at de nærmest ble utradert som en politisk og fagpolitisk faktor i Norge.¹¹⁸ Student- og ungdomsopprøret som startet i Norge midt på 1960-tallet og radikaliseringen av særlig studentmiljøet som fulgte, spilte også inn i norsk fagbevegelse. Inspirert av Kirunastreiken i Sverige, så de radikale kreftene på venstresiden, både i og utenfor fagbevegelsen, sin sjanse til å få innflytelse innenfor den norske arbeiderbevegelsen. For Sporveiene ble resultatet av streiken på kort sikt en bedring av lønns- og arbeidsvilkårene. I et historisk perspektiv mener Øistein Hølleland at streiken også må vurderes som betydningsfull for Sporveiene. Blant annet ble trikken ikke lagt ned, driftsbonusen som ble vedtatt har blitt videreført, og fått økt betydning, nye tillitsvalgte kom inn og en ny faglig politikk utformet.¹¹⁹ I et intervju med Hølleland sier både Henry Stokmo og Bjørgulv Froyn at det etter streiken ble en bedre likevekt mellom forening og bedrift, og dette har vært med på å forhindre at uenigheter mellom arbeidere og ledelse har endt med streik.¹²⁰

Sporveisstreiken og de andre streikene i 1970, ga ml-erne noen erfaringer de fikk bruk for senere. Den viktigste var å sørge for innsamling av penger til de streikende arbeiderne.

Organisering av streikestøttekomiteer ble en viktig del av arbeidet under streikene senere

¹¹⁷ Hølleland skriver at i Sporveisstreiken er «de fleste av retningene fra Komintern-tradisjonen representert-sosialdemokrater og kommunister i foreningsstyret, Furubotn-tilhengere i bussgruppa, og mer eller mindre erklærte marxist-leninister og maoister i streikekomiteen» s.56.

¹¹⁸ Kommunistene beholdt en viss innflytelse i enkelte fagforeninger, som i Oslo Sporveier, men ofte valgte også de (som i Oslo Sporveier) en samarbeidslinje og ikke en konfliktlinje med arbeidsgiverne.

¹¹⁹ Hølleland *Bare trøkk på, 5 emner fra 100 års aktivitet* s.87.

¹²⁰ Hølleland *Bare trøkk på, 5 emner fra 100 års aktivitet* s.88. Høllelands artikkel ble utgitt i 1994.

I mitt intervju med Bjørgulv Froyn sier han at forholdet mellom han og ledelsen var preget av gjensidig respekt. Det var allikevel nære på at det brøt ut streik under hans tid som formann fram til 1977, men at det løste seg: «Vi oppfattet hverandre som 100% seriøse. Det var aldri noe tull, jeg kom aldri med noe tull. Vi kom i konflikt med hverandre flere ganger. Det var nære på åpen streik, men respekten var gjensidig og det gjorde det også enklere for meg. Hvis jeg kom med noe, så ga de meg øret». Froyn sier også at det det var en del ml-ere i foreningen som forsøkte å tvinge fram konflikter ved å fremme forslag som ledelsen ikke ville kunne gå med på. Et forslag gikk ut på at alt medlemmene hadde foreslått før forhandlingene skulle sendes videre, og at dersom de ikke ble vedtatt skulle man gå til streik. Fordi få medlemmer møtte opp på møtet, var ml-erne nær å få flertall. Av 45 frammøtte stemte 22 for og 23 mot forslaget deres. Froyn mener at dette var rundt 1975, en periode hvor mange ml-ere hadde proletarisert seg og hvor det igjen ble flere ville streiker.

på 1970-tallet. De mange streikene var også med på å overbevise ml-erne om at det var nødvendig med et nytt, revolusjonært parti på venstresiden. Ifølge Torstein Hjellum var streikebevegelsen en av fire faktorer som førte til dannelsen av AKP(m-l) i 1973.¹²¹

Linjegodsstreiken 23.april-11.mai 1976

«Meg: *Var det slik at da du kom til Linjegods så var det allerede misfornøyde arbeidere, eller var det slik at du skapte misnøye?*

Ostling: *«Nei, det var forholdene som skapte misnøye. Og det var et kraftig motsetningsforhold mellom arbeiderne og ledelsen. Da jeg kom var det ingen terminalbygg på Alnabru. Lav lønn var en av mange ting. Husk at vi sjauet ute hele dagen på en slette og vintrene i Groruddalen var iskalde, i hvert fall i de årene. Vi hadde et krav om å få et sted å varme oss, om polstret arbeidstøy, og det fikk vi ikke. Folk var forbannet og det var ikke godt samarbeid med ledelsen, som vi så lite til. De kunne kjøre rundt og inspisere oss i sine oransje biler. Jeg husker en gang det var minus 15-17 og daværende terminalsjef Høybråten kom kjørende. Han var en sympatisk liten fyr egentlig, men han satt der i den varme Volvoen iført sin bowlerhatt. Jeg stoppet ham og sa en gang til at vi trengte et sted hvor vi kunne varme oss. I de årene knuste vi jernbanepaller og brente bål med dem ute. Disse kostet penger, det hadde lønt seg for dem å gi oss en gammel camping vogn eller noe. Hans respons var noe vi alle husket og lo av lenge: - Såpass vikinger må vi være Ostling!¹²²*

Glen Ostling begynte å jobbe på Linjegods på Alnabru i 1974. I januar 1976 ble det åpnet en ny stor og moderne terminal der, noe som også førte til at det ble langt flere ansatte. Dermed fikk klubben som Ostling ledet over 100 medlemmer, en av de største innen spedisjon i landet.¹²³ Han jobbet ute sammen med 40-60 mann, inne i terminalen var det 60-70 ansatte.¹²⁴ Ostling forteller at han tidlig merket seg at det var «veldig misnøye» både

¹²¹ Hjellum i (ml), s.27. De andre var motstanden mot Vietnam-krigen, studentopprøret og bevegelsen mot norsk medlemskap i EF (EEC).

¹²² Intervju med Glenn Ostling, Oslo 30.oktober 2019.

¹²³ Opplysningene om antall medlemmer er fra Ostling. På klubbmøtet hvor streiken ble vedtatt var stemmetallene 76-1 for streik. Det er derfor grunn til å tro at tallene er ganske riktige, alle arbeiderne var ikke medlemmer i klubben.

¹²⁴ Opplysningene om antall ansatte er fra Per Østvold.

med lønns- og arbeidsforhold, og et «veldig motsetningsforhold» mellom arbeiderne og ledelsen. Personalsjefen var tidligere militær, og oppførte seg som han fortsatt var det. Per Østvold, som jobbet inne i terminalen, bekrefter dette inntrykket. Han begynte å jobbe der vinteren 1976. Det var kaldt og trekkfullt inne også, og de ansatte fikk ikke utdelt varme jakker eller støvler. I tillegg var det mye farlig arbeid med conveyorer som kjørte inn og ut og lastebiler som kjørte på begge sider. Ifølge ham ville stedet blitt stengt på dagen om det hadde vært slike forhold i dag.

Det var altså en misnøye på Alnabru allerede før Ostling og Østvold startet å jobbe der. Ostling sier at han tidlig kom på tanken å sette i gang en streik, at streiken var hans ide. Han hadde erfaringer fra transport i USA, ønsket man en streik der, satte man i gang en. Hvilke regler som gjaldt i Norge visste han mindre om. Han snakket med en og en på jobben om å fremme et lønnskrav på 5 kroner timen, eller 800 kroner i måneden. Først da det nærmet seg at streiken kunne bryte ut, var han i kontakt med Faglig Utvalg og fikk råd, blant annet om at de tillitsvalgte måtte tre av hvis streiken ble et faktum.¹²⁵ Ostling er klar på at initiativet til streiken kom fra ham, og ikke AKP(m-l) sentralt eller FU.

Forhandlingsutvalget ble bestående av Ostling, Østvold, Steinar Pedersen som også var AKP'er og Arne Lund som Østvold oppfattet som Arbeiderpartimann.

Forhandlingene førte ikke fram, men etter det siste møtet med ledelsen før streiken ble et faktum, ble det uenighet om protokollen. Ledelsen oppfattet det som om det fortsatt var rom for forhandlinger, forhandlingsutvalget fra klubben mente det ikke var det. Protokollen lot de imidlertid bedriften skrive, og i den stod det at det skulle føres videre forhandlinger. Dette ble brukt mot de streikende i pressen og av fagforbundet.

Streiken ble vedtatt en fredag ettermiddag, i praksis var derfor mandag første streikedag. Det ble ikke satt ut streikevakter, og i løpet av helgen klarte bedriften å flytte virksomheten til en gammel terminal ved Østensjø. Den ble drevet av annet personale og ikke-organiserte arbeidere fra Alnabru. De streikende arbeiderne oppfattet dette som streikebryteri og tirsdag morgen innførte de en blokada av den nyåpnede terminalen. Dette ble starten på «slaget om Østensjøhallen». Politiet ble satt inn, og mange arbeidere arrestert. Dagen etter

¹²⁵ Ostling er noe usikker på om disse rådene faktisk kom fra FU og om det faktisk var direkte kontakt mellom ml-erne på Linjegods og FU. Per Østvold sier at det ble meldt fra til transportlaget i AKP(m-l) at det var forhandlinger og at det kunne bryte ut en streik. De rapporterte igjen videre oppover i hierarkiet. Østvolds versjon er at FU ønsket et møte men at de og Ostling ikke fant hverandre. De var aldri i kontakt med AKP(m-l) sentralt eller FU, og hadde de vært det hadde de stoppet streiken. Mer om dette senere i kapittelet.

dukket en gruppe studenter opp for å hjelpe de streikende arbeiderne med blokaden, noe som ble brukt som bevis i pressen for at det var en «AKP(m-l)-streik». Det ble satt inn mer politi med hunder og hester, og ifølge Glen Ostling gikk de hardhendt til verks. *«Fire fra den nye beredskapstroppen bar meg vekk bak en politibil og holdte meg ned mens en gliste og prøvde å brette fingrene mine. Jeg var for sterk, og det var tv-folk og reportere i nærheten, så de kunne ikke holde på sånn lenge. Jeg ble ikke skadet».*¹²⁶ Streiken, blokaden og «slaget» mellom de streikende, studentene og politiet fikk stor oppmerksomhet i media. En samlet presse, unntatt *Klassekampen*, fordømte streiken, det samme gjorde ledelsen i Transportarbeiderforbundet. Streiken fikk heller ikke støtte fra ansatte på andre Linjagodsterminaler i landet.¹²⁷

På slutten av streiken ønsket et stadig større mindretall å avslutte den, da den ble avbrutt hadde om lag 20 arbeidere gått tilbake i arbeid. Det var imidlertid under hele streiken flertall for å fortsette den. Streikekomiteen, kanskje under innflytelse av FU, bestemte seg derfor for å avslutte streiken før den raknet. Takket være innsamlede midler fra streikestøttekomiteer, klarte arbeiderne seg bra økonomisk under streiken. Selv om FU var imot at streiken skulle starte da den gjorde, gikk AKP(m-l) straks ut med støtte og startet innsamling av penger så fort den var et faktum. Både Ostling og Østvold framholder at det ikke var noen nederlagsstemning selv om streiken måtte avsluttes uten at de streikende hadde fått gjennomslag for kravene. Østvold sier at streikeledelsen fikk en høyere status blant arbeidere etter streiken, mens Ostling sier om samholdet at: *«Ja det var fortsatt sterkt. Vi var stolte vi som hadde streiket, og de skammet seg litt de som hadde gått tilbake til jobb.»*¹²⁸ *De ble ikke mobbet, men de ble ikke akkurat sett opp til heller. Men vi fortsatte fortsatt å ha kontroll over klubben, det var ingen opposisjon».* Medlemmene i Streikekomiteen ble, bortsett fra Østvold, suspendert av Oslo Transportforening i ett år. Det ble satt inn et marionettstyre, og etter ett år gikk Ostling inn som klubbformann igjen.

¹²⁶ Intervju med Glen Ostling, Oslo 30.10. 2019.

¹²⁷ I en ringerunde til de forskjellige godsterminalene foretatt av *Dagbladet* torsdag 29.april 1976, svarte ingen av de spurte tillitsvalgte at de støttet streiken. Det ble imidlertid uttrykt skepsis mot politiaksjonene, og ved terminalene i Kristiansand og Bergen var man fortsatt avventende i forhold til om man skulle støtte streiken. Avisen sier ikke noe om at det fra klubben ved Vestbanen hadde blitt gitt uttrykk for at de vurderte støtteaksjoner. Det må også presiseres at selv om de tillitsvalgte ikke støttet streiken, kan det ha vært arbeidere som gjorde det. *Dagbladet* 29.04.1976

¹²⁸ I et intervju i *Dagbladet* 8.mai med to arbeidere som hadde valgt å gå tilbake til jobb, sier disse at de mener at det var feil å streike. De hevder også at det faktum at avstemningen om det skulle streikes eller ikke ble gjort ved håndsopprekning, var med på å gjøre at det var vanskeligere å stemme nei enn det hadde vært ved en skriftlig avstemning. *Dagbladet* 08.05.1976.

Forsøkte AKP(m-l) eller FU å forhindre at streiken ble startet?

«[...] I alle fall var klart at vi fortalte dette til AKP om hva som var på gang, at vi forhandlet, at det kunne bli streik. Så ble jo dette rapportert videre oppover i hierarkiet. Til Oslo-styret og faglig utvalg. Og de ba da om et møte. Glenn Ostling skulle finne dem, han klarte aldri å finne dem fordi det var så mye hemmelighetskremmeri. Det var ikke bare å få navn og adresse, mye hemmelighetskremmeri. Så de fant hverandre aldri. [...] I ettertid fikk vi høre at Faglig Utvalg (FU) hadde diskutert dette og mente at det var alt for dårlig planlagt og burde stoppes. Og det var det de hadde tenkt å fortelle oss». ¹²⁹

Kunne en av de mest omtalte streikene i Norge etter andre verdenskrig vært unngått dersom streikeleder Glen Ostling og medlemmene fra FU hadde funnet hverandre før streiken startet? Det har ikke lyktes meg å finne kilder som definitivt kan verifisere eller avkrefte påstanden om at de skulle møtes men ikke fant hverandre.

Tor Mostue som var leder av Faglig Utvalg i Oslo bekrefter at de var mot at streiken skulle igangsettes på det tidspunkt den da den ble startet, dette fordi den var for dårlig planlagt.

¹³⁰ Per Østvold bekrefter at man «ville ha bøyd seg for autoritetene» dersom forhandlingsutvalget hadde fått denne beskjeden. Ifølge Mostue var det også FU som ba om at streiken skulle avsluttes da den begynte å miste oppslutning blant en del av arbeiderne.

¹³¹ Mostue var selv ikke involvert i Linjegodsstreiken og kan derfor hverken bekrefte eller avkrefte at representanter fra FU og Glen Ostling ikke lyktes i å finne hverandre på grunn av sikkerhetspolitikken i AKP(m-l). Glenn Ostling selv er også noe usikker på dette. På spørsmål fra meg svarer han at: «Ja, det er mulig, de var sikkert skeptiske, men jeg antar de hadde delte meninger. De visste hvor vi bodde, de kunne sagt fra. Men vi var utålmodige og et forsøk på forhandling om lønnstillegg førte ikke fram. Anekdotisk var det er en ting jeg kan nevne. Vi la ned arbeidet klokka 1400 på en fredag. På vei opp trappen til kantinen hvor vi holdte klubbmøte og vedtok å streike var det en mann som stoppet meg. Litt eldre og velkledd. Ikke fra Linjegods hovedkontor, jeg kjente alle de. På meg så han ut som en

¹²⁹ Intervju med Per Østvold, Blindern 04.10.2019.

¹³⁰ Intervju med Tor Mostur, Oslo 15.01.2020. Også andre kilder om Linjegodsstreiken, blant annet Glen Ostling, bekrefter at AKP/FU var mot streiken fordi de mente den var for dårlig planlagt.

¹³¹ Glen Ostling sier følgende om AKP/FU sin involvering i å få avsluttet streike: «Rett og slett, kanskje AKP hadde noe med det å gjøre. Fordi det var så mange som hadde gått tilbake i arbeid, så hjalp de meg med å ta en avgjørelse om at ok vi gir opp, vi går tilbake full jobb. Det var rett og slett så mange som var gått tilbake i jobb. Bedre å gå tilbake sammen før det hele gikk i oppløsning». Intervju 30.10.2019.

*politimann i sivil. Hadde aldri sett ham. I etterkant fundert jeg om det kunne ha vært noen fra AKP. I alle fall gikk jeg bare videre*¹³²

Det virker ikke så sannsynlig at noen fra FU/AKP skulle møte opp i hjemmet til Ostling med de sikkerhetsreglene som da gjaldt blant ml-erne, og særlig ikke under de omstendigheter som rådet med en mulig streik på trappene. At de skulle møte opp ved kantina på Alnabru virker heller ikke sannsynlig i en slik situasjon. På den annen side, dette var siste mulighet til å stanse streiken, kanskje var representanten for FU da villig til å ta sjansen på å møte Ostling der.

Var virkelig sikkerhetspolitikken til ml-erne så rigid at en slik situasjon kunne oppstå? Svaret på dette er definitivt ja. Dette var i den perioden av ml-historien hvor ml-erne forventet en sovjetisk invasjon og en tredje verdenskrig. I tillegg var man redd for overvåking fra norske myndigheter, rette har det vist seg. Kilder som Pål Steigan og Harald Skjønberg bekrefter at partiet hadde svært vidtgående sikkerhetstiltak som vanskeliggjorde praktiske gjøremål og politisk virksomhet. Også i samtidige kilder som *Røde Fane* og *Tjen Folket* ble det skrevet om viktigheten av sikkerhetspolitikken. Tellef Hansen og Roar Eilertsen svarer følgende på spørsmålet om hendelsen faktisk kunne funnet sted slik Østvold beskriver den: «Vi kjenner ikke historien. Men den kunne godt vært sann! Det kan være at FU mente at det ikke var godt nok forberedt, og den sikkerhetspolitikken gjorde at man ikke fant hverandre det har jeg ingen problemer med. Hansen: Det var et anstaltmakeri som den sikkerhetspolitikken og alt det der førte til».¹³³

Hansen og Eilertsen bekrefter altså at en slik situasjon kunne ha oppstått, men kan heller ikke bekrefte eller avkrefte at det faktisk skjedde. Det kildene er samstemte om, er at AKP(m-l), eller mer presist, FU mente at streiken var for dårlig forberedt, og at det var for tidlig å starte den. Det ville derfor være rart om ikke FU forsøkte å gi denne beskjeden videre til Ostling eller andre AKP'ere i forhandlingsutvalget. I ettertid, når vi ser hvordan

¹³² Intervju med Glen Ostling 30.10.2019.

¹³³ Intervju med Roar Eilertsen og Tellef Hansen Oslo 30.10.2019. Eilertsen gikk inn i Rød Ungdom som gymnasiast i 1972 og i AKP(m-l) 1973. Var involvert i streikestøttearbeid på 70-tallet og satt i Oslo FU 1984-88. I klassekampen i 1988 og i De Facto fra 1989 til dags dato. (De Facto – Kunnskapsenter for fagorganiserte er en uavhengig stiftelse som driver med kunnskapsarbeid for alle deler av norsk fagbevegelse). Min anmerkning. Hansen kom inn i ml-bevegelsen via MLF, gruppa hvor blant annet Kjell Hovden var. Gikk inn i MLG i høsten 1971 og senere i AKP(m-l). Var aktiv i partiet til 1990. Hansen var sekretær i FU fra januar 1984 og leder fra 1986. Han tok initiativet til De Facto - Kunnskapsenter for fagorganiserte og jobbet der til at han gikk av med pensjon i 2016.

streiken forløp, stemmer det nok at den var for dårlig planlagt. Streiken ble vedtatt en fredag ettermiddag, og det ble ikke satt ut streikevakter. Man hadde heller ikke en god plan på hvordan streiken skulle avsluttes. Min konklusjon er derfor at det er sannsynlig at Østvolds historie stemmer. Men fordi sikkerhetspolitikken til AKP(m-l) på denne tiden var så rigid, er det vanskelig å finne fram til kilder som definitivt kan bekrefte eller avkrefte den.

Konsekvenser av Linjegodsstreiken

Selv om de streikende ikke fikk gjennomslag for kravene sine, mener både Ostling og Østvold at den ga resultater. Ledelsen ble byttet ut, og det kom inn folk som ville samarbeide. Klubben fikk et eget fagforeningskontor, og arbeidsforholdene ble bedre. Kort tid etter streiken, ble det også inngått en ny og bedre akkordavtale for linjegodsarbeidere over hele landet. Per Østvold fortsatte som tillitsvalgt, og etterfulgte i 1996 Walther Kolstad som leder i Transportarbeiderforbundet. Kolstad var leder i forbundet under streiken 1976 og uttalte den gangen at AKP'erne var «ekstremister som sto arbeiderbevegelsen fjernt». ¹³⁴ Det er tydelig at Transportarbeiderforbundets holdning til streiken har endret seg radikalt siden Kolstads uttalelse i 1976. I en artikkel på at.no i forbindelse med en streik i 2017, står det: «Norsk Transportarbeiderforbund har alltid kjempet mot løsarbeid og for sikre og verdige ansettelsesvilkår i transportsektoren. Det går en rød tråd gjennom forbundets historie i denne kampen, fra Linjegodsstreiken i 1976, Tollpoststreiken i 1992 og tariffstreikene i 1986, 1994 og 2010, der kampen mot løsarbeid, innleie av arbeidskraft og bemanningsbyråene var viktige element». ¹³⁵ Streiken som opprinnelig ble ledet av «ekstremister som sto arbeiderbevegelsen fjernt», blir nå tatt til inntekt for forbundet.

Årsaker til Sporveisstreiken og Linjegodsstreiken

1970-tallet var et tiår som i perioder var preget av ville streiker. Sporveisstreiken og Linjegodsstreiken var to streiker som begge fikk stor oppmerksomhet i både samtiden og i ettertid.

¹³⁴ Østvold forteller at han spøkefullt konfronterte Kolstad med denne uttalelsen da han kom med i forbundsledelsen. Kolstad tok dette med godt humør.

¹³⁵ Artikkel på at.no (anlegg og transport) 15.november 2017. <https://www.at.no/artikler/transportstreik-i-dag/425663>

Både i Sporveiene og på Linjegods var det en misnøye blant arbeiderne med lønn- og arbeidsforhold som hadde vært der over tid. Både Bjørgulv Froyn ved Sporveiene og Glen Ostling og Per Østvold ved Linjegods understreker dette i intervjuene. I Sporveiene hadde de ansatte sakkett etter i lønnsutviklingen i forhold til andre grupper, i tillegg hadde man ubekvem arbeidstid grunnet dårlige skiftordninger. Også på Linjegods var det misnøye med lønningene. Krav fra arbeiderne blant annet om bedre akkordordninger, førte ikke fram. I tillegg var arbeidsmiljøet direkte helsefarlig. De ansatte ved begge bedriftene følte at deres tillitsvalgte og fagforeningene ikke tok denne misnøyen alvorlig. I tiden etter andre verdenskrig var tarifforhandlingene store fellesoppgjør hvor det var liten mulighet for lokal påvirkning. På begge arbeidsplasser var det altså en misnøye med jobben som ble gjort av fagforeningene på plassen. I Sporveiene gjorde dette at Froyn ble valgt til ny leder med stort flertall, på Linjegods Alnabru ble Ostring klubbleder uten opposisjon.

Det er noen viktige forskjeller ved forutsetningene for de ulike streikene i 1970 og i 1976. I 1970 var ikke partiet AKP(m-l) dannet, det var det i 1976. MI-erne hadde også gjort seg en del erfaringer fra streikene i 1970 som de kunne bruke ved streikene i 1976, blant annet viktigheten av å ha streikestøttekomiteer som samlet inn penger. AKPs Faglig Utvalg ble startet i 1973, og var viktige når det gjelder organiseringen av streiker og kontakten med de streikende før og etter at streikene ble startet, og organiserte innsamling av penger til de streikende. Den viktigste forutsetningen som hadde endret seg, var antallet ml-ere ute på ulike arbeidsplasser. På grunn av proletariseringskampanjen og følgene av tesene mot høyreavviket, var dette antallet økt betraktelig i 1976. Linjegodsstreiken ville trolig ikke funnet sted dersom Glen Ostling ikke hadde tatt initiativet til den. Det var en misnøye blant de ansatte, men det var ingen sterk og aktiv fagforening eller klubb som jobbet opp mot ledelsen med krav om endringer. I Sporveiene hadde det ligget i luften over lengre tid at det kunne bli en konflikt.¹³⁶ Det var et ønske i foreningen om et oppgjør med ledelsen, å velge Bjørgulv Froyn som leder var et bevisst steg mot en slik konflikt.

¹³⁶ I en artikkel i *Arbeiderbladet* 30.oktober 1970 sto det blant annet at «Bak streiken ligger det en årelang oppsamlet misnøye over arbeidsforhold som man i streikekomiteen hevder er blitt relativt forverret i forhold til det som skjer i arbeidslivet for øvrig. Streikekomiteen er ikke de eneste om denne oppfatningen. De streikende heller ikke. Den deles også av mange innenfor de gruppene i Sporveiene som står utenfor konflikten [...] Overbevisningen om at det før eller seinere var nødvendig å ta en konflikt er alminnelig utbredt i staben, og den sitter dypt». *Arbeiderbladet* 30.10.1970.

Kapittel 5: Streik som et våpen for revolusjon?

AKP ser på streiken i en langt videre sammenheng, for dem er den et våpen i kampen for samfunnet, en forberedelse for revolusjonen, hvor den konkrete arbeidskonflikt ikke er det vesentlige, men et påskudd til å ta streikevåpenet i bruk (Jon Skard/Arne Slettebø).¹³⁷

AKP(m-l) støttet stort sett alle streiker på 1970-tallet, uansett om det var ml-ere blant de streikende eller ikke og uansett om det var avtalestridige streiker eller ikke. Jeg vil i dette kapitlet søke å svare på forskningsspørsmålet jeg stilte i innledningen om hva som var ml-bevegelsens motiver for å bruke streiker som et ledd i den faglige politikken. Dette gjøres ved å se på hva som ble skrevet i internavisia *Tjen Folket*, i *Røde Fane* og *Klassekampen*, samt i ulike interne direktiver og saksdokumenter hos Arbeiderbevegelsens arkiv (Arbark). I tillegg har jeg brukt en del publikasjoner som bøker og studiehefter som finnes digitalt på akp.no og på Nasjonalbibliotekets sider (nb.no). Blant annet finnes Strasbourgerkonferansens resolusjoner om streik, samt kommunistiske teoretikerne som Lenin, Stalin og Engels teser om streik og arbeidet i fagbevegelsen der. Det er også utgitt en del stoff fra Faglig Utvalg (FU) om temaet. Jeg har også brukt muntlige kilder, i hovedsak Roar Eilertsen, Tellef Hansen og Tor Mostue som alle var med i Faglig Utvalg.

Streik og arbeidet i fagbevegelsen sett i et teoretisk og historisk perspektiv

I 1970 ble det på initiativ fra Rød Front og forlaget Oktober dannet en redaksjon som skulle lage «et utvalg av artikler omkring emnet økonomisk og politisk kamp». ¹³⁸ I innledningen til heftet som ble laget, het det at: «Vi ble imidlertid snart enige om at det viktigste var å spre en sammenfatting av streikekampens plass som våpen for arbeidsfolk, dens styrker og begrensninger». Det er rimelig å anta at erfaringene fra streikeåret 1970 bidro til at redaksjonen gjorde dette valget. Heftet som ble utgitt desember 1970 inneholdt Strabourgerresene om streik, i tillegg til tekster av Lenin og Stalin om streik og faglig arbeid.

¹³⁷ Jon Skard og Arne Slettebø, *AKP (m-l): En fare for demokratiet?*, NÅ Forlag 1977.

¹³⁸ <http://akp.no/ml-historie/pdf/klassikerne/streik.pdf> Det står ingen navn på de som har vært med på å lage det. Heftet i stor grad av originaltekster av Lenin, Stalin og Engels.

I innledningen skrev redaksjonen at disse tekstene er like aktuelle nå som da de ble skrevet. Det ble hevdet at de økonomiske og politiske lovmessigheter som Marx og Engels skrev som gjeldene på 1800-tallet for et kapitalistisk samfunn, fortsatt gjaldt like mye nå (i 1970) som da. Det ble drevet utbytting av arbeidere hevdet utgiverne, på steder som Sauda og i Sporveiene, akkurat som engelske bedriftseiere utbyttet sine ansatte på 1800-tallet. Som i tiden da Strasbourgesene ble skrevet (1928), stod man også nå foran en økonomisk krise, skrev redaksjonen videre. Redaksjonen mente derfor at tekstene var overførbare til situasjonen i Norge i 1970. Lenins (1899-publisert første gang 1924) og Stalins (1906) tekster ble skrevet før den russiske revolusjonen. Tekstene som var valgt ut ble kort kommentert i innledningen, utenom disse kommentarene var det ingen egne artikler eller innlegg med tolkninger fra redaksjonen eller fra andre i den norske ml-bevegelsen. I kommentarene kom det klart fram at tekstene som var valgt ut var representative for redaksjonens syn på streiker og arbeidet i fagforeninger. Hadde tekstene vært i strid med lederne i ml-bevegelsens syn, ville de neppe blitt utgitt.¹³⁹

Både Lenins og Stalins tekster ble altså skrevet før den russiske revolusjonen. Begge understreket viktigheten av en samlet arbeiderbevegelse, og at streik var et middel for å oppnå et slikt samhold. Ifølge Lenin var streik viktig av særlig tre grunner:¹⁴⁰

-Som en motiverende faktor. «Enhver streik er en påminnelse for arbeiderne om at deres stilling ikke er håpløs, at de ikke står aleine.».

-Fordi streiken er politisk bevisstgjørende. «Det har ofte skjedd at arbeidere på en bestemt fabrikk, eller i en bestemt industrigren eller i en bestemt by, knapt har tenkt over eller ant noe om sosialisme før de fikk erfare en storstreik; men etter streiken startet de studieringer og foreninger slik at flere og flere arbeidere ble sosialister.».

¹³⁹ Boka/heftet som ble skrevet i 1970 ble utgitt på Oktober Forlag april 1971, ble utgitt i nye opplag i oktober 1975 og september 1977. Det var en viktig del av skoloringen om streikekamp og som manual når streiker skulle planlegges eller følges opp.

¹⁴⁰ *Streik! Om økonomisk og politisk kamp*. Hefte om streik og streikarbeid utgitt etter på initiativ Rød Front DNS og Forlaget Oktober 1970. Hentet fra Lenins tekster nettversjonen s.9-17. <http://akp.no/ml-historie/pdf/klassikerne/streik.pdf>

- Man ser hvem som er fienden. «For det tredje viser streikene arbeiderne at regjeringen er deres fiende og at man må bekjempe den. [...]Ennvidere åpner en streik arbeidernes øyne ikke bare for kapitalistenes, men også for regjeringens og lovverkets karakter.».

Lenin konkluderer med at streik er kun et skritt på veien, den er «en skole i krig og ikke selve krigen». Det kreves at arbeiderne samles om et sosialistisk arbeiderparti for at denne krigen skal kunne vinnes:

Her vil vi bare påpeke at streik er en skole i krig og ikke selve krigen, og at streik bare er en kampform, bare en side av arbeiderbevegelsen. Fra individuelle streiker kan og må man gå videre til hele arbeiderklassens kamp for hele det arbeidende folkets frigjøring, slik de gjør det i alle land. Når alle klassebevisste arbeidere blir sosialister, dvs. når de kjemper for denne frigjøringen, når de forener seg over hele landet for å spre sosialismen blant arbeiderne og lære dem alle former for kamp mot fienden, når de bygger opp et sosialistisk arbeiderparti som kjemper for hele folkets frigjøring fra regjeringens undertrykkelse og fra kapitalens åk, bare da blir arbeiderklassen grunnstammen i den store bevegelsen i alle land som forener alle arbeidere og hever den røde fane med ordene: «Arbeidere i alle land foren dere!». ¹⁴¹

Også Stalin presiserte viktigheten av at arbeiderklassen hadde et ledende parti til å samle dem, og til å føre den politiske kampen:

Det er imidlertid umulig å fullføre den sosialistiske revolusjon før proletariatet erobrer politisk makt som en samlet og udelelig klasse. Derfor må proletariatet føre den politiske kampen og derfor trenger det et politisk parti som fungerer som ideologisk leder for dets politiske bevegelse. ¹⁴²

Lenins og Stalins tanker omsatt i praksis av ml-erne i Norge

Disse tesene fra Lenin og Stalin om streik sammen med Strasbourgtesene, ble retningsgivende for den kursen som ledelsen i ml-bevegelsen, og senere AKP(m-l), skulle velge i fagpolitikken, og var også med på å understreke viktigheten av partibygging. Streiken

¹⁴¹ *Hefte om streikearbeid*, artikkel av Lenin.

¹⁴² *Hefte om streikearbeid* s.46, artikkel av Stalin.

var et våpen i krigen for å vinne arbeiderklassen for sin sak. Men denne krigen kunne ikke vinnes uten et kommunistisk eliteparti med den rette skoleringen. Derfor var opplæring av kadrene og partibyggingarbeidet viktig både i tiden fra bruddet med SF til stiftelsen av det nye partiet, men også senere, ikke minst i forbindelse med oppgjøret med høyreavviket. Etter streikeåret 1970 førte partioppbyggingen sammen med fokuset på kampen mot EEC, til at det i de neste årene var færre ville streiker. «I perioden 70-75 førte partibygging, EEC og valget i 1972 til at det faglige arbeidet ble prioritert ned», sier blant andre Tellef Hansen.

143

I partiets internavis *Tjen Folket* ble partibyggingarbeidet framhevet som den viktigste oppgaven for ml-erne. Arbeidet i fagforeningene var et middel først og fremst for å styrke partiet, for å forberede revolusjonen, ikke for å bedre arbeidernes lønninger. Dette ble da også presisert i flere innlegg i avisen:

“Vi avviser ideen om at vi er i bedriftene først og fremst for å lede arbeiderne i kampen for høyere lønninger eller vinne posisjoner i fagforeningsstyrene. Dette er viktig, men ikke viktig i seg sjøl, bare som middel til å vinne arbeiderne politisk og organisatorisk for kommunismen og revolusjonen”.¹⁴⁴

At det var partibyggingen som var det aller viktigste ble presisert i samme innlegg: «Forutsetninga for all kamp i bedriftene (faglig eller annen) er altså først av alt å bygge partiet der. Partibygginga er vår første faglige oppgave. (Uten et sterkt parti — ingen sterk fagbevegelse.)”.¹⁴⁵

Det kom riktignok noen kritiske røster etter hvert mot dette fokuset på det politiske arbeidet i fagforeningene framfor på faglige saker. Signaturen «Eirik» kom med følgende kritikk i *Tjen Folket* i 1974:

«At fagforeningene støtter Trædal, at de støtter utmelding av AP, at de går mot kuppet i Chile, at de går mot momsens, — alt dette er bra politiske saker. Men hvor blir det av de faglige sakene? Jeg er sikker på at vi arbeider meget godt på disse

¹⁴³ Intervju med Tellef Hansen Oslo 30.10.19.

¹⁴⁴ *Tjen Folket* nr.3 1972 s.11. Innlegget er signert «medlem i bedriftslag» med overskriften «Hvordan drive kommunistisk arbeide på jobben?»

¹⁴⁵ *Tjen Folket* nr.3 1972.

områdene også. Men de politiske sakene oversvømmer inntrykket blant massene som tilhører vedkommende fagforening — ikke de faglige sakene». ¹⁴⁶

Det kan synes som om ml-ere som kom seg ut på arbeidsplasser og ble aktive i fagforeninger etter hvert oppdaget at virkeligheten ikke alltid stemte med teorien. Arbeiderne var ikke opptatt av politiske saker og revolusjon, men først og fremst av forholdene på sin egen arbeidsplass. Allerede våren 1973 skrev «Rudolf» i *Tjen Folket* under overskriften: «Venstre» fører til isolasjon» om noen erfaringer som ble gjort på hans arbeidsplass. ¹⁴⁷ En konflikt mellom ml-erne i klubben og blant andre klubbformannen, endte med at ml-erne ble suspendert. Bakgrunnen var kampen mot EEC. Klubben var aktiv i kampen mot EEC via Folkebevegelsen (FB), mens ml-erne ville at AKMED skulle være i sentrum. Det hele endte med personangrep og skittkasting hvor «Rudolf» sier at:

Vi splitta klubben, trakasserte valgte tillitsmenn og målet var å ta makta — det var grunnlaget som det blei mobilisert mot oss på. Etter et knallhardt klubbmøte (meget godt besøkt) åkte vi ut. Støtta vi fikk var minimal. I valget mellom klubben og oss valgte folka (klokkelig nok) klubben. ¹⁴⁸

«Rudolf» konkluderer til slutt med at:

Dette betyr sjølsagt ikke at vi skal gi slipp på en sjølstendig politikk innafor fronten, men vi må ha klart for oss at det nettopp er gjennom det daglige arbeidet med de «små» sakene at vi får folks tillit, at vi greier å trekke folk med i kampen for en slagkraftig fagforening. ¹⁴⁹

Dette innlegget sto i det andre nummeret av *Tjen Folket* i 1973, altså to år før oppgjøret med høyreavviket og omtrent ett år før proletariseringskampanjen startet. Fortsatt mente ledelsen i AKP(m-l) at man måtte se opp for venstrefeil, og man var fortsatt åpne for samarbeid med andre på venstresiden. I AKP(m-l)s program og vedtekter kommer dette klart fram. I stiftelseserklæringen (Skipingsfråseigna) heter det at: «Det viktigaste arbeidsfeltet for AKP(m-l) er fagrørsla». ¹⁵⁰ Dette arbeidet skulle foregå i samarbeidets ånd:

¹⁴⁶ *Tjen Folket* nr.4 1974

¹⁴⁷ *Tjen Folket* nr2 1973

¹⁴⁸ *Tjen Folket* nr.2 1973 s.33.

¹⁴⁹ *Tjen Folket* nr 2 1973

¹⁵⁰ *Arbeidernes Kommunistiske Parti(m-l), program og vedtekter* frå 1. landsmøtet februar 1973 s.7.

Samstundes er det frå byrjinga lina i partiet vårt ikkje å arbeida for auka kløyving i arbeidarklassen, men for å samla han. Vi arbeider aktivt for å styrkja einskapsfronten mot klassefienden. Vi vil samarbeida med alle som ynskjer framsteg, same kva parti dei er knytte til, og partisjåvinismen skal ikkje stå i vegen.

Stalin understrekte også viktigheten av arbeidet i fagbevegelsen. «Å sikre høyere lønner, en kortere arbeidsdag, bedre arbeidsforhold, å tøyte utbyttinga og å stanse kapitalistforeningens framstøt, dette er målet for arbeidernes fagforeninger.»¹⁵¹ Det å støtte arbeidernes dagskrav, var for ml-erne en måte å vinne innpass i fagbevegelsen. Å vinne arbeiderklassen over til sin sak var en betingelse for å nå det endelige målet om en revolusjon. Samtidig var det en balansegang. En fornøyd arbeiderklasse er ikke en revolusjonær arbeiderklasse. For å vekke arbeiderne til kamp, måtte det foreligge en situasjon hvor arbeiderne ikke følte at de fikk gjennom sine krav via regulære forhandlinger gjennom sine klubber og fagforeninger. Ved å utnytte den misnøyen som var på diverse arbeidsplasser, samt å kritisere tillitsvalgte, LO og Arbeiderpartiet ville ml-erne skape konflikter for gjennom disse vise at det var de som var på arbeidernes side. Lenins teori om at streiker var viktig for å vise arbeiderne hvem som var fienden, var viktig for ml-erne. Streikene, først og fremst de ville streikene, var middelet som skulle bringe arbeiderne over til dem, i alle fall i teorien.

«Bedre lønn og arbeidsforhold, ja takk! Revolusjon, nei takk!»

For dem som faktisk var ute på arbeidsplassene og jobbet i klubber og fagforeninger, var det mange som etter hvert gjorde de samme erfaringene som «Eirik og «Rudolf». Norske arbeidere var ikke revolusjonære, de ønsket bedre lønn og bedre arbeidsvilkår, men ikke en samfunnsomveltning. Ml-erne som var tillitsvalgte i klubber og fagforeninger på arbeidsplassene fikk derfor et dilemma. Skulle de prioritere å gjøre jobben som arbeiderne forventet av dem som deres tillitsvalgte, eller jobben som kadere i et revolusjonært parti? Det oppstod et begrep i partiet, «faglig høyre». Tellef Hansen beskriver det slik: *«Hvis vi tar 1975 så skyldes noe av kritikken at det hadde utviklet seg en tradeonistisk politikk i*

¹⁵¹ *Hefte om streikearbeid* s.45, artikkel av Stalin.

fagbevegelsen. Vi snakka alt for lite om revolusjon, og det ble kalt faglig høyre. ¹⁵² *Og faglig høyre levde videre mot alle som kom i en eller annen posisjon, de fikk kritikk for å være faglig høyre. Faglig høyre var et begrep i partiet. Det var fordi de som var ute på arbeidsplassene måtte forholde seg til vervet. De måtte bare jekke ned noen av de verste tingene».* ¹⁵³ Jeg spurte Per Østberg om han så seg selv først og fremst som representant for AKP eller fagforeningen. *«Selvfølgelig begge deler. [...] Men det var aldri sånn at ledelsen i AKP eller FU sa at sånn og sånn skulle vi gjøre. Men jeg tror ikke at jeg hadde brydd meg om det. Vi var først og fremst fagorganiserte. På godt og vondt, vi var jo politisk aktive og fulgte nøye med og vi kunne være ganske ekstreme politisk, men ikke i det faglige arbeidet. Bortsett fra at vi var kritiske til forbundsledelsen inntil vi selv begynte å innta posisjonene. Da skjønnte vi litt mer».* ¹⁵⁴

Det ligger i menneskets natur å tilpasse seg den virkeligheten og den hverdagen som man faktisk lever i. For ml-erne som forlot et lukket og radikalt studentmiljø på Blindern, kunne møtet med den virkelige verden by på noen utfordringer og overraskelser. For noen, som senere redaktør i *Klassekampen* Egil Fossum, følte det rett og slett som en kamp for å overleve. ¹⁵⁵ «Målet var å komme seg gjennom arbeidsdagen», sa han, politisk arbeide klarte han ikke å gjøre. Tellef Hansen, Roar Eilertsen og Per Østvold kom alle fra arbeiderklassebakgrunn og alle hadde jobberfaring, noe Bjørgulv Froyn også hadde. De sto nok bedre rustet til å takle arbeidslivet enn radikalisererte vestkant-ungdommer fra studentmiljøet på Blindern. På grunn av AKP(m-l)s sikkerhetspolitikk, ble det særlig etter 1975 vanskeligere å ha kontakt med andre AKP-ere i fagbevegelsen. Med hemmelighold av hvem som var medlemmer og en begrenset kontakt med de oppover i systemet, ble det ofte

¹⁵² Tellef Hansen definerer «faglig høyre» slik: Det utviklet seg et skille mellom de partimedlemmene som arbeidet og hadde tillitsverv på arbeidsplassene og resten av partiet. Det som var en styrke for de tillitsvalgte, at de forholdt seg til utfordringer i folks hverdag, ble sett på som et avvik, et høyreavvik. "Faglig høyre" var ofte ikke aktuelle til viktige verv i partiet, men ute på arbeidsplassene vokste oppslutningen om disse tillitsvalgte og den faglige politiske linja de stod for, men dette var oppslutning som bare i begrenset grad kom AKP som parti til gode. Oppslutningen i valg stod i sterk kontrast til støtten de tillitsvalgte hadde ute på arbeidsplassene. En annen konsekvens av dette skillet i partiet var at ett av partiets satsingsområder i liten grad ble diskutert i partiets ledelse, men delegert til Faglig utvalg.
Mail fra Tellef Hansen 09.04.2020.

¹⁵³ Intervju med Tellef Hansen Oslo 30.10.19.

¹⁵⁴ Intervju med Per Østvold Oslo 02.10.2019.

¹⁵⁵ Intervju på NRK Brennpunkt 2006.

opp til de enkelte AKP-erne ute på arbeidsplassene å ta de politiske og fagforeningspolitiske valgene som måtte tas. Eventuelt ble de tatt i samarbeid med Faglig Utvalg.

Maos død i 1976, og de indre stridighetene i partiet på slutten av 1970-tallet, skapte et ideologisk tomrom, men også et rent praktisk tomrom mellom ledelse og kadrer, som også var med på å vanskeliggjøre det politiske arbeidet ute på arbeidsplassene. I tillegg kom arbeidet med å redde *Klassekampen* fra konkurs, noe som krevde ledelsens fokus og som tæret på kreftene til kadrene.¹⁵⁶ For mange, som Per Østvold, var det fagforeningsarbeidet som ble viktigst. At mange ml-ere gjorde en god jobb for å bedre lønns- og arbeidsforhold rundt om på mange arbeidsplasser og derfor fikk annerkjennelse fra andre arbeidere, var nok også med på å gjøre at fagforeningsarbeidet ble satt først. Det at den politiske oppslutningen blant arbeidskollegaene var minimal, kan heller ikke ha virket særlig oppmuntrende i forhold til å arbeide politisk på arbeidsplassen. Roar Eilertsen beskriver situasjonen som nok mange ml-ere opplevde slik: «*Det var to hovedholdninger til oss. Den ene var at du er en fornuftig og grei kar, men AKP nei. Det var et skille mellom hva de oppfatta at partiet var og vi som tillitsvalgte og enkeltpersoner*». ¹⁵⁷

Nyproletariserte ml-ere med revolusjonær glød

Mange ml-erne, som var godt skolerte var godt skolerte i de store kommunistiske tenkernes teorier, begynte å strømme ut fra norske universiteter, høyskoler og borgerlige arbeidsplasser og ut i industrien i hundretall og kanskje tusentall fra høsten 1974.¹⁵⁸ De hadde lest Strasbourgertesene om streik, og de hadde en revolusjonær glød som sammen med denne kunnskapen skulle tenne den norske arbeiderklassen til kamp. Tiden var

¹⁵⁶ Det var flere eksempler på at krisen i Klassekampen tok opp mye tid og krefter i partiet. Dette er et utdrag fra et direktiv januar 1979 om kurs som utgikk: «Det som har skjedd, er at kursmaterialet ikke var ferdig til utsending i desember og fortsatt ikke er ferdig. En medvirkende årsak til dette har vært at SKAU har foretatt nødvendige omdisponeringer av folk for å jobbe med KK og den økonomiske krisa i partiet, som har ført til at vi her mista kontrollen med arbeidet med kurset». http://akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/redde_dagsavis_og%20militarpolitikk_jan79.PDF

¹⁵⁷ Intervju med Roar Eilertsen Oslo 30.10.2019. Det at det var vanskelig å få arbeidskollegene til å slutte opp om partiet var noe flere AKP-ere merket. Tellef Hansen og Roar Eilertsen er blant de som forteller dette. De fikk aksept og annerkjennelse for det faglige arbeidet, men oppslutningen om partiet var liten. En annen grunn til at det var vanskelig å rekruttere til partiet, var de høye kravene til medlemmene. Eirik Moxnes forteller i «*Den store ml-boka*» at «Å be en arbeider om å bli med på alt det partiet krevde, å jobbe 20 timer i døgnet med rotasjonskampanjer og si ja til alt, det var ikke mulig». Moxnes vervet «ikke en eneste sjel» til partiet.

¹⁵⁸ Som tidligere nevnt så spriker det oppgitte antallet proletariserte arbeidere som oppgis veldig.

kommet for handling. De norske arbeiderne skulle bli revolusjonære. De skulle overbevises av kadrer, fra et kommunistisk eliteparti som hadde sett lyset, om at en sosialistisk revolusjon var til deres beste. Og det var AKP(m-l) og ingen andre som skulle vise veien fram til denne revolusjonen. Borte var den opportunistiske samarbeidslinja med andre partier og grupperinger på venstresiden, nå var det enhet og renhet som gjaldt.

Pål Steigan bruker en scene fra Monthly Pythons komedie *Life og Brian* for å beskrive alle de ulike kommunistiske gruppenes interne stridigheter.¹⁵⁹ Som de jødiske motstandsgruppene i filmen, brukte de kommunistiske gruppene med ulike bokstavkombinasjoner, ofte mer energi på å fordømme hverandre for å ha ulikt syn på tilsynelatende uviktige enkeltsaker, enn mot sine felles fiender. En annen scene fra filmen kan brukes til å beskrive ml-bevegelsen og partiet AKP(m-l)s politikk i forhold til fagbevegelsen og handling, i alle fall fram til 1975. Brian skal korsfestes, og Judith som er medlem av samme motstandsgruppe som Brian og som har blitt hans elskerinne, ønsker naturlig nok å stanse dette. Hun forklarer situasjonen til gruppa, og sier at nå er tiden kommet for å slutte å diskutere, og faktisk handle. Revolusjonen skjer nå! Svaret fra gruppas ledelse er at dette krever umiddelbar diskusjon! Det hele ender med at ledelsen vedtar en resolusjon, en støtteerklæring, som de leser opp for Brian, takker ham for innsatsen og avslutter med å synge *He's a jolly good fellow* foran Brian som henger på korset.

Det krydde av støtteerklæringer til ulike streiker, lovlige og ulovlige, fra ledelsen AKP(m-l) og Faglig Utvalg i *Klassekampen* og andre av ml-bevegelsens organer i 1970-årene. ml-erne var også aktive i diverse støtteaksjoner og innsamlingsaksjoner for streikende, ofte organisert gjennom Faglig Utvalg, men ledelsen virket ofte mer opptatt av studier, støtteerklæringer og partibygging enn handling.

Høsten 1975 var også ledelsen i AKP(m-l) klare for handling. I en leder i *Tjen Folket* het det «Kast mye krefter inn for å reise streikekampen».¹⁶⁰ Under overskriften leder «OM STREIKER», sto det videre: «DIREKTIV TIL ALLE PARTIMEDLEMMER OM STREIKEKAMPENE I TIDA FRAMOVER TA OPPGJØR MED ALLSKENS REVISJONISME — GÅ I SPISSEN FOR KLASSENS STREIKEKAMPER! !».¹⁶¹ Lederen var ingen anmodning, men et direktiv, en ordre.

¹⁵⁹ Steigan *En Folkefiende* s.264-265.

¹⁶⁰ *Tjen Folket* nr.8, 1975.

¹⁶¹ *Ibid.*

«Alle lag og alle partimedlemmer må ta konsekvensen av at arbeidet med å organisere streiker er tvingende nødvendig for klassen, og at solidaritetsarbeidet er like nødvendig. Alle må ta konsekvensen av at dette vil bli partiets viktigste oppgave i klassekampen framover.»¹⁶²

Streik var altså den type handling som krevdes. «I dagens situasjon er streik (eller trusler om streik) .eller hardere midler det viktigste våpenet i kampen mot borgerskapets angrep på klassen».¹⁶³ Det var dårligere økonomiske tider i Norge, Vest-Europa og USA etter oljekrisa i 1973, med både høy arbeidsledighet og høy inflasjon. I Norge ble «Kleppe-pakkene», oppkalt etter finansminister Per Kleppe, brukt for å forsøke å gi arbeiderne reallønnsvekst uten at det utløste prisvekst i 1976 og 1977. Antall industriarbeidsplasser var begynt å synke, ikke minst merket skipsverftene konkurransen fra Asia. Norske redere flagget ut, og oljeprisen var fortsatt høy etter oljekrisa uten at det hadde begynt å gi store inntekter til landet fra de nye oljefeltene i Nordsjøen. For ml-erne virket dette som det perfekte tidspunktet å sette inn støtet, «Revolusjonen er på frammarsj. Vi lever i en førrevolusjonær periode.»¹⁶⁴

I tillegg til at den økonomisk vanskelige situasjonen i landet gjorde at ml-erne nå mente tiden var inne for handling, var det også politiske hendelser som var med på å gjøre at handling syntes påkrevd. Etter lange og tøffe forhandlinger om sammenslåing av SF og NKP, ble det nye partiet et faktum i mars 1975. Resultatet ble et mer radikalt Sosialistisk Venstreparti (SV) enn hva det gamle SF hadde vært. I SVs partiprogram het det blant annet at «...reformer leder ikke i seg selv til sosialismen-bare til en situasjon da overgangen til sosialismen blir mulig, gjennom en avgjørende konfrontasjon med borgerskapet og et brudd med kapitalismen-en revolusjon.»¹⁶⁵ Det nye partiet innebar en skjerpet kamp om velgere og om posisjoner ytterst til venstre i norsk politikk og i fagbevegelsen.¹⁶⁶ Dersom AKP(m-l) skulle bli det partiet som ledet an mot den kommende revolusjonen, måtte partiet vise

¹⁶² Ibid

¹⁶³ Ibid

¹⁶⁴ *Tjen Folket* nr 8, 1975. Innlegget er signert av «Kamerat i SK/AU» og kalles en årsplan for perioden høsten 1975 og ut 1976.

¹⁶⁵ Pål Steigan, *En Folkefiende*, s.273. Steigan refererer til SVs program som et av flere eksempler på en internasjonal venstresving de første årene etter 1973.

¹⁶⁶ Også Arbeiderpartiet beveget seg mot venstre etter valgnederlaget i 1973. Francis Sejersted har kalt perioden 1973 til 1979 for «et venstreorientert avvik fra Aps pragmatiske kurs gjennom resten av etterkrigstiden». Rossavik *Fra Kings Bay til kongens bord* s.111.

handlekraft, og da skulle arbeidernes gunst vinnes gjennom fagbevegelsen og med streikevåpenet. I kampordren viste ledelsen til Lenins ord om at streik ikke er «sjølve krigen, men en skole i krig». ¹⁶⁷

Hvis vi går tilbake og ser på Lenins tre punkter om hvorfor streik er viktig, ser vi at to av dem er direkte overførbare til 1975 og streikedirektivet i *Tjen Folket*; at streiken er politisk bevisstgjørende, og at en ser hvem som er fienden. Lenin skrev at streiker fikk arbeidere til å bli politisk interesserte. Flere arbeidere ble sosialister og begynte å studere Marx og Engels. Overført til norske forhold, var tanken at dette ville bety at AKP(m-l) kom til å få økt oppslutning blant arbeiderklassen. Proletariseringskampanjen var en kampanje for å gjøre arbeidere av ml-ere blant studenter og hvitsnipparbeidere, men ml-ernes ønskedrøm var alltid å få vanlige arbeidere til å bli ml-ere. Proletariserte arbeidere skulle være aktive med å verve de «ekte» arbeiderene til partiet. Å tydeliggjøre hvem som var fienden var også et poeng. De aller fleste streikene på 1970-tallet var ulovlige streiker. De ble dømt ulovlige i arbeidsretten, og ledelsen i fagforbundene og de fleste politikere som uttalte seg, tok avstand fra dem. AKP(m-l) ble dermed stående igjen som de streikende arbeiderenes eneste virkelige venner. De støttet dem i alle streiker. Politisk, med rådgivning, med støtteaksjoner og økonomisk gjennom pengeinnsamlinger. Gjennom streik skulle AKP(m-l) overbevise den norske arbeider om at partiets politikk var den beste for arbeiderklassen.

Nummeret av *Tjen Folket* hvor streikeordren ble gitt, gir nye assosiasjoner til tidligere nevnte scene fra *Life of Brian*. Artikkelen etter lederen hvor det gis ordre om å starte en streikebølge, er en årsplan for resten av 1975 og ut 1976, med signaturen Kamerat i SK/AU. Der skriver kameraten med store bokstaver at «PARTIETS INTERNE ARBEIDE BLIR STILT OVER DET EKSTERNE.» ¹⁶⁸ Videre het det at:

Bolsjeviseringa, proletariseringa av partiet på alle områder blir det sentrale i årsplanen. Vi må reise kamp for å forbedre partiets politikk, organisasjon og teori/program». Partiet måtte konsolideres, og da var mer studier påkrevd: «Spørsmålet om å heve det ideologiske nivået i partiet, bl.a. gjennom en studiebevegelse, blir en viktig del av denne konsolideringa. ¹⁶⁹

¹⁶⁷ *Tjen Folket* nr.8, 1975.

¹⁶⁸ *Tjen Folket* nr. 8 1975

¹⁶⁹ *Tjen Folket* nr 8 1975

Streik og streikearbeid ble ikke nevnt som en del av planen for aktiviteter partiet skulle befatte seg med det neste drøye året. Ett av de fire punktene i planen var riktignok proletarisering. Viktigheten av proletarisering var stor, fordi: «Uten en solid politisk og organisatorisk forankring i arbeiderklassen, vil partiet stå i permanent fare for å utvikle seg til et revisjonistisk og borgerlig parti». ¹⁷⁰ Det var altså igjen parti - og organisasjonsbygging som stod sentralt, men også kampen mot høyreavviket. En av de viktigste metodene for å proletarisere partiet, var en vervekampanje: «...ei VERVEKAMPANJE retta på å trekke arbeidere til partiet, må få høy prioritet og sikres organisatorisk». ¹⁷¹

De to innleggene i samme nummer av *Tjen Folket* gir et noe tvetydig inntrykk av om ledelsen mente at tiden var kommet for handling, det vil si streik, eller konsolidering i form av partibygging. Tanken var trolig at dette skulle foregå parallelt. Det vi vet, er at 1976 ble et år hvor norsk arbeidsliv var preget av mange ville streiker, og at ml-ere var involvert i en stor del av dem. Det som er vanskeligere å få entydige svar på, er hvorvidt disse streikene var planlagt, styrt og organisert av AKP(m-l) sentralt, eller om de oppstod etter initiativ fra enkeltpersoner eller celler ute på bedrifter. Dette vil jeg se nærmere på i de to neste kapitlene.

¹⁷⁰ Ibid

¹⁷¹ Ibid

Kapittel 6: AKP(m-l)s rolle i streikene - de muntlige kildene

Kombinasjonen av at flere ml-ere ble arbeidere og direktivet fra ledelsen om å «kaste mye krefter inn i streikekampen», gjorde at norsk arbeidsliv ble preget av mange ville streiker i 1976.¹⁷² At det i tillegg var økonomiske nedgangstider, og fortsatt var en misnøye på grunnplanet i fagbevegelsen, gjorde at streikene fikk oppslutning også blant arbeidere som ikke støttet AKP(m-l) politisk. Men kan man si at disse streikene var styrt av AKP(m-l)? I dette kapittelet søker jeg å finne svar på dette, først og fremst gjennom intervjuobjektene med bakgrunn fra Faglig Utvalg.

Hvordan var partiet AKP(m-l) organisert og hvordan og av hvem ble beslutninger om partiets politikk tatt? Det vanlige hos politiske partier er at det er landsmøtet som bestemmer partiets politikk. Landsmøtet består av delegater som er valgt ut av de ulike fylkeslagene, som igjen har valgt delegater fra de ulike lokallagene, og landsmøtet diskuterer og stemmer over forslagene fra partiets medlemmer. Det som landsmøtet vedtar blir så den politikken som skal føres fram til neste landsmøte. Så er det partiets ulike organers oppgave å gjennomføre denne politikken. Litt forenklet kan en si at det er de mange som avgjør den politikken som de få skal utføre i praksis.

I AKP(m-l) var det på 1970-tallet en omvendt maktstruktur i forhold til dette.¹⁷³ I realiteten var det en indre kjerne bestående av en håndfull menn i det som ble kalt Arbeidsutvalgets Arbeidsutvalg (AUAU) som tok mange av de viktigste avgjørelsene. Denne kjernen fikk navnet «diamantgjengen», og besto av Sigurd Allern, Tron Øgrim, Pål Steigan, Sverre Knutsen og Kjell Skjervø. Finn Sjøe hørte også med i denne indre kjernen som først slo sprekker på slutten av 1970-tallet. De var også medlemmer av Sentralkomiteens Arbeidsutvalg (SKAU) som var det høyeste organet som medlemmene hadde kjennskap til. De tok seg av de daglige gjøremålene mellom møtene i Sentralkomiteen (SK). SKAU besto i tillegg til «diamantgjengen» av utvalgte medlemmer fra Sentralkomiteen (SK). De litt større og viktigere politiske sakene tok Politisk Utvalg (PU) seg av. PU bestod også av noen utvalgte

¹⁷² Antallet ville streiker i 1975 og 1976 er usikkert. Arne Slettebø oppgir tallet ville streiker i 1976 til «ca 17 streiker som av en eller alle parter i arbeidslivet ble ste4mplet som tariffstridig. Flere har hatt klare innslag av ml'erne». Skard/Slettebø, *AKP(m-l)-En fare for demokratiet?* S.48.

¹⁷³ Partiets maktstruktur og hvem var sentrale der, er mer grundig tegnet og forklart i Rognlien og Brandals bok *Den store ml-boka* s.90-102.

medlemmer fra SK, deriblant selvfølgelig «diamantgjengen», man kan si at rent organisatorisk befant PU seg mellom SK og SKAU. Sett «nedenifra» (innenifra er kanskje en bedre beskrivelse) var da strukturen som følger: AUAU-SKAU(AU)-PU-SK-Landsmøtet, men hvor det meste av den reelle makten og kontrollen over politikken som ble ført, faktisk lå i AUAU og SKAU. Landsmøtet ble forelagt det som var blitt bestemt på forhånd og hadde begrenset med reell medbestemmelse, demokratisk sentralisme utført i praksis.¹⁷⁴

Den sentrale kraften i ml-bevegelsen etter 1973, var partiet AKP(m-l). Når vi skal se på partiets rolle i de ville streikene, er det altså rollen AUAU og SKAU spilte som må prioriteres. Ved å se på hvordan AKP(m-l) jobbet i forhold til fagbevegelsen, vil vi kunne komme nærmere et svar på partiets rolle i streikene. Da må også rollen til Faglig Utvalg (FU) undersøkes nærmere.

Faglig Utvalg

Det var liten eller ingen direkte kontakt mellom den indre ledelsen i AKP (m-l) og ml-ere i fagbevegelsen og ute på ulike arbeidsplasser.¹⁷⁵ Dette skyldes delvis sikkerhetspolitikken til AKP(m-l) som var på det mest rigide fra midten av 1970-tallet. Kort oppsummert kan den beskrives som at så mange som mulig skulle vite så lite som mulig. Dels skyldtes det kanskje også manglende egnethet, eller manglende vilje og interesse blant en del av representantene i SK og SKAU, for å jobbe direkte med «de på gølvvet».¹⁷⁶

¹⁷⁴ I teorien var det landsmøtet som skulle utforme partiets politikk. I den perioden som min oppgave tar for seg, var det landsmøter i 1973 og november 1976.

¹⁷⁵ Dette endret seg noe da Sigurd Allern ble leder i FU etter at han ble avsatt som formann høsten 1975.

¹⁷⁶ Noen eksempler som støtter denne påstanden: Sverre Knuten skriver i *(ml)* s.149 at SKAU da tesene om høyreavviket ble vedtatt, «besto av en magister i sosiologi, en psykolog, to cand.mag i realfag og filosofiske fag, to proletariserte studenter med filosofi- og historiestudier bak seg samt en typisk intellektuell som aldri hadde fått somlet seg til å ta noen eksamen.». Det er min påstand, og ikke Knutsens, at mange av medlemmene i SKAU ikke var interesserte i eller særlig egnet til å ha den direkte kontakten med arbeiderne i forbindelse med ulike aksjoner. Denne påstanden støttes også, i alle fall delvis av andre kilder. Tellef Hansen forteller i intervjuet at «...det var ikke de tre på toppen som brydde seg mest om fagbevegelsen. Med noen unntak. I en periode var Sigurd Allern leder i FU etter at han ble kastet som leder, men det var etter 75». Pål Steigan skriver i *En Folkefiende* (s.395) at han ble kontaktet av Tor Mostue («Murern») og Ove Monsen (med i FU i Oslo) i 1980, og at de under et møte hjemme hos Mostue kritiserte ledelsen i AKP(m-l) for manglende hjelp i det faglige arbeidet. Steigan skriver at han «visste utmerket godt at de hadde rett». Arne Danielsen, tidligere AKP-medlem, sier i et intervju på NRK Brennpunkt blant annet at «jeg tror rett og slett det at mange medlemmer i AKP som ikke var arbeidere, jeg tror ikke de likte det dem så. Jeg tror ikke dem likte arbeidere, jeg tror at de syntes at vi var ganske ekle[...]». NRK Brennpunkt, Historier om AKP ca 14 minutter. <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/2006/OFAA12000706/avspiller>

Sikkerhetslinja i partiet ble særlig dominerende i perioden fra omtrent midt på 1970-tallet, da ledelsen i partiet var overbevist om at en invasjon fra Sovjetunionen var nært forestående. De regnet det som sikkert at de under sovjetisk okkupasjon ville bli fengslet eller drept. Jo færre som visste om hverandres identitet, jo bedre. Medlemmene rundt i ulike lag kjente ofte hverandre bare under dekknavn, og kontakten mellom ulike lag var svært begrenset. «Eg vart overraska over at det ikkje var nokon stad der lagsleiarane kunne sette seg ned å diskutere felles problem og angrepsvinklar og lære organisasjonsarbeid. Det måtte vi finne ut av sjølve eller gjennom føringspersonen vi hadde.», forteller tidligere AKP(m-l)-medlem på 1970-tallet Ivar Hartviksen.¹⁷⁷

Det var Faglig Utvalg (FU) som hadde ansvaret for den direkte kontakten med medlemmene ute på arbeidsplassene. Oppgaven til FU var å gi råd til ml-erne både før, under og etter streiker og konflikter. De gav også råd om når konflikter skulle avsluttes og på hvilken måte. FU var ansvarlige for å videreføre den faglige politikken som ble vedtatt av partiledelsen, men fikk i stadig større grad oppgaven med å utforme politikken: «*Det var i stor grad FU som drev heile arbeidet med fagforeningspolitikken og streikene, det var der tyngdepunktet i partiet på det området lå.*». ¹⁷⁸

Arbeidet ut mot fagbevegelsen ble altså i stor grad overlatt til Faglig Utvalg. Det ble slått fast allerede av partiets stiftelseslandsmøte at fagbevegelsen var partiets viktigste arbeidsområde, men til tross for dette var ledelsen i liten grad direkte involvert i arbeidet mot fagbevegelsen. Pål Steigan skriver at: «Det var ikke vanskelig å få SK til å si mye pent om hvor viktig det faglige arbeidet var, men det var vanskelig å få SK til å prioritere det i praksis.». ¹⁷⁹ Det manglet ikke på direktiver, innlegg og formaninger fra ledelsen i AKP(m-l) om viktigheten av arbeidet i fagbevegelsen. I et ekstrainummer av *Tjen Folket* gitt ut våren 1974 med SKAUs planer for våren, het det blant annet at «“Sosialdemokratiets styrke ligger i

Mostue kommer med en lignende kritikken av ledelsen i intervjuet med meg, og sier blant annet at: «De kalte seg arbeidernes kommunistparti. For dem var arbeidere et fenomen. I praksis dreit dem i det, det var min oppfatning». Intervju med Tor Mostue 15.januar 2020.

¹⁷⁷ Brandal og Rognlien, *Den store ml-boka*, intervju med Ivar Hartviksen side 53.

Også Tellef Hansen forteller at sikkerhetspolitikken vanskeliggjorde arbeidet deres som tillitsvalgt: «Den gjorde at man ble alt for lukket og lite åpen og la alt for mange bånd på de faglig tillitsvalgte. Og du fikk en gradering av hvem som skulle være offentlig og ikke. Så det i 75 ble en katastrofe». Intervju med Tellef Hansen Oslo, 30.10.2019.

¹⁷⁸ Intervju med Tellef Hansen, Oslo 30.10.2019.

¹⁷⁹ Pål Steigan *En Folkefiende* s.395.

dets grep om fagorganisasjonen. Derfor går det ingen vei til den norske revolusjonen utenom fagbevegelsen, utenom å nedkjempe sosialdemokratiet i fagbevegelsen og drive det ut av ledelsen i fagforeningene".¹⁸⁰ Streik ble ikke nevnt med et ord i ekstrasnummeret. Det ble lagt opp til diskusjoner og studiesirkler om partiets faglige manifest, om tariffoppgjøret (minimum 20-30% lønnsøkning for å oppnå reallønnsvekst) og om sommerleiren. Temaene som alle lokallagene fikk beskjed om å ta opp til slutt var forholdet til Sosialistisk Venstreforbund, 1.mai og partiets linje i kommunevalget 1975. Ett drøyt år senere kom altså kampordren, streiker skulle være våpenet som skulle vinne arbeiderklassen for AKP(m-l).

Det var representanter for FU som hadde oppgaven med å veilede, og å være kontakter for ml-ere som ville streike. Det vanlige var at ml-ere ute på en arbeidsplass tok kontakt med FU for å få råd i forbindelse med en konflikt. Tor Mostue forteller at: *«Stort sett var det sånn at de kom til oss mens streiken var i gang eller nesten var i gang [...] Vi syntes jo at streik var veldig ålreit, men det var ikke noe som vi kunne sette i gang, det er bare tull»*.¹⁸¹ Den innledende kontakten gikk altså fra ml-ere ute på arbeidsplassene til FU som deretter fungerte som rådgivere. Dette kan tyde på at streiker og andre aksjoner på arbeidsplassene oppstod der og ble tatt initiativ til der, og at partiet, det vil si FU, så kom inn i bildet. FU fungerte deretter som rådgivere og hjalp til økonomisk. Det ble organisert innsamlingsaksjoner, og fra noen streiker ble det også penger til overs.¹⁸²

Var det mulig å «bestille» streiker?

En ting var å støtte konflikter som allerede pågikk, om det var ml-ere som hadde startet dem eller ikke, en annen ting er det om AKPs ledelse «bestilte» konkrete streiker eller konflikter på den og den arbeidsplassen. Ifølge Pål Steigan var muligheten for å utløse

¹⁸⁰ *Tjen Folket*, ekstrasnummer 1974, s.4.

¹⁸¹ Intervju med Tor Mostue, Oslo 15.01.2020.

¹⁸² Ifølge Glenn Ostling tjente de streikende arbeiderne under Linjegodsstreiken minst like mye som vanlig. «Fordi AKP hadde streikekomiteer som samlet inn penger, så tjente vi minst like mye som ellers i de 2-3 ukene streiken varte.». Intervju med Glenn Ostling Oslo,30.10.2019.

Tellef Hansen sier at «Det var ingen streiker som stoppa fordi vi var tomme for penger.». Intervju med Tellef Hansen Oslo, 30.10.2019.

Det kunne dreie seg om mye penger, som skulle distribueres til ulike streiker rundt i landet. Tor Mostue forteller om en kjøretur over fjellet til Odda med «en haug med penger». På glatta endte bilen i grøfta, men han kom seg opp på veien igjen. Intervju med Tor Mostue, Oslo 15.01.20. Pål Steigan forteller også denne historien i *På den himmelske freds plass* s.120.

streikeaksjoner eller andre former for kamp, «regulære punkter» på dagsordenen i møtene i sentralkomiteens arbeidsutvalg (SKAU).¹⁸³ For eksempel var det på et møte i mai 1975 åtte aksjoner eller mulige aksjoner som ble tatt opp, skriver han. Steigan forteller at de så på seg selv nærmest som en «generalstab i klassekampen i Norge». ¹⁸⁴ Han nevner imidlertid ingen konflikter som ble utløst som en direkte følge av en beslutning i SKAU. Heller ikke de tidligere medlemmene i FU Tellef Hansen, Roar Eilertsen eller Tor Mostue har eksempler hvor de var med på å gå inn og faktisk startet eller «bestille» en konflikt. ¹⁸⁵ Tvert imot sier de at dette verken var mulig for FU eller AKP(m-l) å gjøre: «*Men det er jo noen overdrevne oppfatninger om hva AKP kunne få til. Vi satt jo ikke nede på kontoret og bestemte når det skulle være streik. Men når det oppsto så var vi jo ofte inne i diskusjoner om det når det pågikk og når det skulle oppsummeres.*» ¹⁸⁶

Det var heller ikke slik at FU alltid anbefalte streik. De ikke ønsket streik på Linjegods på Alnabru da den ble startet, og ifølge Tellef Hansen og Roar Eilertsen var det ikke uvanlig at FU anbefalte at det ikke ble startet streikeaksjoner når de ble kontaktet. ¹⁸⁷ Også Pål Steigan bekrefter dette. «Det er ikke riktig at vi går inn for streik for enhver pris. Vi er imot å gå til streik på et svakt grunnlag, uten forberedelser og på et svakt grunnlag.» ¹⁸⁸ Det virker ikke som om FUs politikk på dette området endret seg nevneverdig med kampordren i *Tjen Folket* høsten 1975.

I forbindelse med konflikten på Linjegods året etter var de mot streik, og FU og ml-erne på arbeidsplassene tok selvstendige avgjørelser uavhengig av SKAUs direktiver. «*Det kom direktiver, disse sakene skal prioriteres. Om de gjorde det lokalt er en annen sak.*» ¹⁸⁹ Kampordren og andre oppfordringer blant annet i *Klassekampen* om aksjoner gjorde at ml-ere på egenhånd ute på ulike arbeidsplasser tok initiativ til streiker. Dette skjedde blant annet i Linjegodsstreiken. Glen Ostling forteller at: «*Streiken var min ide. Jeg husker jeg kom på det da jeg leste i avisa om å gjøre opprør mot Kleppepakka. Det var en oppfordring, en*

¹⁸³ Pål Steigan *En Folkefiende*, s.271.

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Intervjuer med Hansen, Eilertsen, Moestue.

¹⁸⁶ Intervju med Tellef Hansen, Oslo 30.10.2019

¹⁸⁷ Roar Eilertsen og Tellef Hansen forteller at FUs rolle først og fremst var å være rådgivere og å hjelpe til med å analysere situasjonene. «Hva er lurt å gjøre? Og en ting var at det ikke var lurt å gå til streik om man ikke hadde støtte. Og at det ikke er godt organisert og hvordan vi håndterte et nederlag.»

¹⁸⁸ Pål Steigan, *På den himmelske freds plass*, s.121.

¹⁸⁹ Intervju med Tellef Hansen Oslo, 30.10.2019.

*parole kan du si, det var ingen instruks».*¹⁹⁰ I linjegodsstreken, hvor vi har sett at det faktisk var et grunnlag for å starte streik, den ble vedtatt med 76 mot en stemme, var FU mot at streiken skulle starte fordi de mente at den var for dårlig forberedt.

Det er altså ingen av mine muntlige kilder innen ml-bevegelsen som i ettertid sier at det ble satt i gang streiker på en bestemt arbeidsplass etter instruks fra AKP(m-l) sentralt. Tvert imot sier flere av kildene at dette ikke var mulig, det måtte være et grunnlag lokalt på den enkelte arbeidsplass for å starte streiker. Tellef Hansen, Roar Eilertsen og Tor Moestue er alle klare på dette.¹⁹¹ Finn Sjøe som både satt i ledelsen i AKP(m-l) og var redaktør i *Klassekampen* svarer følgende på spørsmålet om ledelsen i AKP(m-l) satte i gang eller bestilte streiker på konkrete arbeidsplasser:

Fra enkelte hold ble det nok hevdet at ledelsen i AKP(m-l) eller partiets Faglig Utvalg "bestilte" eller satte i gang streiker på enkelte arbeidsplasser. Hadde dette skjedd i virkelighetens verden ville jeg ikke nølt et sekund i dag med å si at, ja, slik var det. Men dette er enkelt sagt påstander uten hold. Først og fremst avslører dette et syn på arbeidsfolk som nikkedukker, personer som uten egen vilje først og fremst følger ordre. Bak påstanden om at partiledelsen "bestilte" streiker lå det i beste fall uvitenhet, i verste fall bevisst falske myter. Det riktige er at det fantes en del, til dels mange partimedlemmer på en god del arbeidsplasser rundt om i Norge. Av og til var det høyst naturlig å kritisere arbeidsforholda på en god del arbeidsplasser. Det gjorde da også mange av partiets medlemmer. Det skulle bare mangle. Og nettopp motet til å reise denne kritikken førte til at mange medlemmer fikk tillit blant arbeiderkollegaene.

Men det blir ikke streik uten at forholda enten er sterkt kritikkverdige, enten det dreier seg om lønn, arbeidsmiljø og grove avtalebrudd, eller at bedriftsledelsen opptrer provoserende. Slike forhold førte til en del streiker, særlig på 70- og 80-tallet. Men det skyldtes selvsagt ikke "bestilling" av streiker fra medlemmer i AKP(m-l) eller fra partiledelsen. En slik "ordre" ville neppe ha blitt oppfattet som annet enn

¹⁹⁰ Intervju med Glenn Ostling, Oslo 30.10.2019.

¹⁹¹ Tor Mostue var leder og med i Oslo Faglige Utvalg på 1970-tallet. Eilertsen og Hansen var i FU på 1980-tallet. De to sistnevnte var aktive i fagforeningsarbeid og medlemmer i AP(m-l) på 1970-tallet, og må kunne anses å sitte med kunnskap partiets og FUs rolle i streiker da.

et patetisk slag i lufta. Men at medlemmer ofte gikk i spissen for å agitere for streik eller andre markeringer var og er en gammel og opplagt "nyhet". Det skulle da også bare mangle. Men noen streik ble det selvsagt aldri uten at den hadde støtte blant arbeidere med ulik politisk bakgrunn.

Ideen om at AKP(m-l) bestilte streiker og fikk satt dem i gang, vitner enten om uvitenhet eller bevisst fordreining av virkeligheten. Heldigvis var og er ikke norske arbeidsplasser til de grader leikestuer for enkeltgrupper, partier eller de på toppen som tror de kan bestemme hva som helst over hvem som helst.¹⁹²

Kildenes troverdighet

Sjue er altså, i likhet med Hansen, Eilertsen og Mostue helt klar på at ledelsen i AKP(m-l) ikke var direkte involvert i å sette i gang streiker.. Partiet hadde ikke en slik posisjon at det var mulig. At ml-ere rundt på ulike arbeidsplasser var sterkt delaktige i å sette i gang og organisere streiker, er det derimot liten tvil om. Er så kildene troverdige på dette punktet? Sjue sier at: «Hadde dette skjedd i virkelighetens verden ville jeg ikke nølt et sekund i dag med å si at, ja, slik var det». Sjue satt i den øverste ledelsen i partiet i store deler av 1970-tallet. Han var med på diskusjonene i ledelsen om politikken i forhold til fagbevegelsen, og ville trolig visst om det dersom ledelsen eller FU faktisk kontaktet ml-ere på konkrete arbeidsplasser og «bestilte» streiker. Spørsmålet blir da om han skulle ha noen grunn til i ettertid ikke å innrømme det dersom dette faktisk skjedde. Mange av ml-erne, både i ledelsen og andre, har tatt avstand fra hele eller deler av sine roller i AKP(m-l) og ml-bevegelsen, også Finn Sjue. I et intervju i NRK Brennpunkt tar han avstand fra at partiet gjennomførte politisk overvåking av medlemmer i NKP, og sier også at kritikkløs støtte til ulike bevegelser i andre land ikke var heldig.¹⁹³ Om det skulle være slik at ledelsen i AKP(m-l) faktisk startet streiker på den og den arbeidsplassen, er det vanskelig å se noen grunn til at ikke Sjue skulle vedgå dette. Streik var et middel ledelsen så på som både legitimt og nødvendig for å vinne støtte blant arbeiderklassen. Hvis ledelsen faktisk lyktes i å få igangsatt streiker på bestemte arbeidsplasser, ville det være mer naturlig å plassere det på

¹⁹² Mail fra Finn Sjue 07.03.2020. Sjues svar er her gjengitt i sin helhet.

¹⁹³ NRK Brennpunkt 2006.

«skrytelista» enn «angrelista» for de involverte. Dessuten, selv om Sjue i dag fortsatt er en profilert person som fortsatt er aktiv som forfatter, er det vanskelig å se for seg at det skulle få noen negative konsekvenser for hans person dersom han var direkte delaktig i å sette i gang streiker på 1970-tallet. Ved å si at det ikke var mulig for ledelsen i AKP(m-l) eller FU å bestille streiker, tillegger han jo faktisk sin og partiets rolle som samfunnsaktører mindre betydning enn de ellers kunne hatt.

Hva så med Tore Moestue, Tellef Hansen og Roar Eilertsen, er de troverdige som kilder? Alle tre var alle medlemmer av partiet, men de var i motsetning til Sjue arbeidere ute på arbeidsplasser og aktive i ulike klubber og fagforeninger og i FU. De sitter kanskje inne med vel så mye kunnskap om hvordan de ulike streikene og konfliktene oppstod og dynamikken i disse. Siden alle tre var aktive i fagbevegelsen både på 1970-tallet, og også senere, kan de da mistenkes for å være mindre villige til å vedgå at det var streiker som var politisk styrt? Har de rett og slett mer å tape enn Sjue? Det ville helt klart reise en del spørsmål rundt deres arbeid som tillitsvalgte dersom de representerte partiet framfor de fagorganiserte, hvor stor grad av troverdighet kan de da tillegges som kilder? Alle tre er tydelige på at det måtte være flertall for en streik blant arbeiderne på den enkelte arbeidsplass, og at det ikke var mulig for noen utenfra å starte en streik. Eilertsen skriver at:

Så vidt meg bekjent har FU/AKP aldri verken kunnet eller villet «bestille» streiker eller konflikter. I mange sammenhenger argumenterte partimedlemmer (og andre) for en aktivistisk kamplinje, både generelt og i tilknytning til konkrete saker. I noen tilfeller resulterte vår agitasjon i at flertallet på en arbeidsplass bestemte seg for å gå til kamp/streik, men regelen var nok mer at vår kamplinje ikke vant flertall...Vi respekterte de demokratiske spillereglene, det er flertallet som avgjør om det blir streik eller aksjon.¹⁹⁴

De tre er altså samstemte med Sjue om at det ikke var mulig å starte konflikter utenifra, at det måtte være et flertall for streik på den enkelte arbeidsplass. De har også gitt uttrykk for dette uavhengig av hverandre, og de framstår også som oppriktige i intervjusituasjonen.¹⁹⁵ Samtidig er det viktig å huske at alle fire har bakgrunn fra ml-bevegelsen, og at utsagnene

¹⁹⁴ E-mail fra Roar Eilertsen 10.03.2020. Svaret er gjengitt i sin helhet, og samsvarer med hva som ble sagt under intervjuet og hva Tellef Hansen og Tor Mostue har svart.

¹⁹⁵ Hansen og Eilertsen ble intervjuet samtidig, men sendt oppfølgingsspørsmål enkeltvis med e-mail.

deres har kommet over førti år etter streikene. Vi må derfor også se på de samtidige kildene for med større sikkerhet kunne slå fast hva som var AKP(m-l)s rolle i de ville streikene 1975-1976.

Kapittel 7: Samtidige kilders syn på AKP(m-l)s rolle

Interne dokumenter, ml-bevegelsens eksterne talerør og pressen forøvrig

De samtidige kildene jeg har sett på kan deles i tre hovedkategorier:

-Ml-bevegelsens eksterne talerør, først og fremst *Klassekampen* og *Røde Fane*, men også uttalelser fra ledende personer i AKP(m-l) i andre medier.

-Den norske pressen for øvrig og talerør for ulike partier og organisasjoner. Deriblant *Arbeiderbladet*, *VG*, *Aftenposten* og LOs avis *Fri Fagforening*.

-Interne dokumenter fra AKP(m-l) som direktiver, publikasjoner, møteprotokoller og lignende. Disse finnes i arbeiderbevegelsens arkiv og i det digitale arkivet på akp.no.

I denne framstillingen har jeg først og fremst tatt for meg de to siste punktene.

Store deler av den norske pressen framstilte Linjegodsstreiken og de andre ville streikene som «m-l-streiker» eller som styrt av AKP(m-l). At enkeltmedlemmer i AKP(m-l) eller klubber som var ledet av ml-ere var med på å organisere streiker, betyr ikke at disse streikene var styrt av partiet sentralt, eller av FU. Sikkerhetspolitikken og kompliserte kommandolinjer vanskeliggjorde dette, og ml-ernes innflytelse på de fleste arbeidsplasser var begrenset. Dersom arbeiderne på en arbeidsplass ikke ønsket streik, var det vanskelig, og selv om det skulle være mulig, lite fornuftig å sette i gang en streik. Støtten utenifra til streiker hvor ml-ere var involvert fra ulike klubber og fagforeninger hvor ml-erne hadde posisjoner, begrenset seg stort sett til støtteerklæringer og økonomisk støtte. Sympatiststreiker forekom sjelden, og begrenset seg til kortere aksjoner. Også i forbindelse med Linjegodsstreiken, begrenset støtten seg stort sett til slagord og støtteerklæringer. Støtte fra «sosialdemokratiske» klubber og fagforeninger til ulovlige streiker, var fraværende, tvert imot kom de med kritikk av streiken.

Samtidig var det en økning i antallet ville streiker etter at ledelsen kom med sin streikeordre høsten 1975. Det var flere ml-ere ute som arbeidere enn tidligere, og mange var klare for å sette i gang streiker om de fikk sjansen. Det er også lett å tenke seg at de nyproletariserte ml-erne, oppildnet av oppgjøret mot høyreavviket, var mer motiverte for å sette i gang streiker enn de som hadde vært proletariserte en stund. De nyproletariserte hadde det

politiske arbeidet i fokus, de hadde en misjon.¹⁹⁶ De var ikke blitt preget av arbeiderklassens manglende ønske om revolusjon, og manglende interesse for Lenin og Marx. De var ikke blitt en del av «faglig høyre».

Framstillinger av AKP(m-l) generelt, og Linjegodsstreiken spesielt i pressen

Linjegodsstreiken startet fredag 23.april og varte til 11.mai, og ble ikke omtalt i avisene før mandag 26.april. *Klassekampen* støttet ikke overraskende streiken og de streikende arbeiderne. Ikke minst politiaksjonen mot arbeidernes blokade av godsterminalen noen dager ut i streiken ble gitt fyldig dekning, og politiet ble anklaget for å utøve politivold.¹⁹⁷ Bedriften ble anklaget for streikebryteri fordi den flyttet aktiviteten til den gamle terminalen på Østensjø. Transportarbeiderforbundets leder Walter Kolstad fikk sterk kritikk for ikke å støtte de streikene og tvert imot ta avstand fra streiken.¹⁹⁸ Avisen framstilte streiken som en lokal konflikt forårsaket av dårlige lønns -og arbeidsforhold på Linjegods Alnabru, og den nevnte ingen kobling til AKP (m-l). Streiken ble imidlertid gitt stor symbolsk betydning og tatt til inntekt for avisens (og dermed også partiets) påstand om at ledelsen i fagbevegelsen ikke sto på arbeidernes side men sammen med borgerskapet.

De to avisene som var mest kritiske til SUF(m-l), AKP(m-l) og ml-bevegelsen generelt før 1975, var *VG* og *Morgenbladet*.¹⁹⁹ Særlig var Michael Grundt Sprang (*VG*) og Chr. Christensen (*Morgenbladet*) toneangivende i denne kritikken.²⁰⁰ *VG* var raskt ute med å skrive at Linjegodsstreiken var en AKP(m-l)-streik. Allerede mandag 26.april skrev avisen at det var en «m-l-ledet» streik.²⁰¹ *VG* gjorde også et poeng av at Glenn Ostling som «var» klubbformann, var leder i streikekomiteen/aksjonsledelsen, underforstått at han fortsatt var

¹⁹⁶ På et møte i AU 14.5.1975 orienterte «Roy» om proletariseringen: «50-60 studenter utplassert. Andre utplasserte ca 10. RU's utplassering mer enn 60-70. På univ. Et potensial for folk som er villige og søker jobb. Likt antall som er ute. Stort sett unge og ferske folk. Lite ledende folk. Ikke utplasseringer fra sentralen, med unntak av DS Bergen, Trondheim. Politisk er linja som sto mot utplasseringa nedkjempet/finnes ikke. RU entusiastiske». Ark-2704 AKP(m-l) boks Dd-L001 i Arbark, arbeiderbevegelsens arkiv.

¹⁹⁷ *Klassekampen* 29.04.1976.

¹⁹⁸ Ibid

¹⁹⁹ Tapani Suominen, *Verre enn Quislings hird*

²⁰⁰ Ibid

²⁰¹ *VG*, 26.04.1976.

fungerende leder i klubben. Torsdag 29.april hadde avisen en reportasje hvor det ble slått fast at:

«Det rakner for ml-erne. Overhodet ingen støtte. Det faktum at marxist-leninstene kun får støtte fra et sted-nemlig marxist-leninist-klikken på Blindern-viser klart for alle og enhver hva folk som har det minste kjennskap til norsk fagbevegelse har visst hele tiden Marxist-leninstene har overhodet intet fotfeste i arbeiderbevegelsen, og har heller ingen sympati og støtte å hente der». ²⁰²

Også *Morgenbladet* fremhevet MI-ernes manglende støtte i fagbevegelsen, i tillegg til å knytte AKP(m-l) til streiken. Der ble det blant annet fokusert på at Per Østvold og Glenn Ostling var studenter og akademikere:

Vi står altså overfor det faktum at to av dem som har satt i gang og driver streiken blant Linjegods' transportarbeidere, er skolerte akademikere som har gjort lynkarriere som tillitsmenn for arbeiderne. De har ikke før kastet seg ut i sine nye karrierer, før de prompte får istand ulovlig streik. Mønsteret er klassisk. AKP(m-l)'s utplasserte medarbeidere vet hva de gjør. ²⁰³

Avisen trakk det også fram som positivt at fagbevegelsen tok avstand fra streiken. ²⁰⁴

Aftenposten slo også fast allerede mandag 26. april at det var AKP(m-l) som sto bak streiken. Under overskriften «Lovløse tilstander», fastslo avisen at: "Det går stadig tydeligere fram at streiken er AKP(m-l) dirigert". ²⁰⁵ Hvordan avisen kan hevde dette allerede første streikedag, kan synes noe underlig. «Beviset» for at det var AKP(m-l) som stod bak, var at det hadde kommet støtteerklæringer fra Jøtul-arbeidere, og at to i streikekomiteen var studenter. ²⁰⁶ Avisen skrev senere at de fleste av de femti som stod bak blokaden av godsterminalen på Østensjø, var studenter fra Blindern, og den var også tydelig på at den mente at AKP (m-l) kom til å bruke konflikten i forbindelse med 1. mai-arrangementer. ²⁰⁷ For øvrig gav avisen

²⁰² VG 29.04.1976.

²⁰³ *Morgenbladet* 26.04.76.

²⁰⁴ *Morgenbladet* 07.05.1976.

²⁰⁵ *Aftenposten* 26.04.76.

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ *Aftenposten* 29.04.1976

en saklig framstilling av grunnlaget for streiken, og var ikke avvisende i forhold til om de streikende arbeidernes krav kunne være berettigede.

Dagbladet, som vanligvis var langt mindre fordømmende i sin omtale av ml-ere enn sine kollegaer i *VG* og *Morgenbladet*, var også tidlig ute med å antyde at det dreide seg om en AKP(m-l)-streik:

Mye tyder på at man igjen står overfor en streik hvor AKP(m-l) har betydelig innflytelse. "Klasseklampen" ble delt ut på godsterminalen like før møtet fredag, og der ble de ansatte oppfordret til å "ta saken i egne hender". Ifølge *Aftenposten* ble det også opplyst at et "overskudd" fra Jøtulkonflikten skal kunne deles ut i streikebidrag.²⁰⁸

Igjen ser vi at det er kun indisier som lå bak mistankene. Ingen i streikekomiteen eller andre ansatte knyttes til AKP(m-l), og det skrives heller ikke at det har vært kontakt mellom streikeledelsen og partiet. I likhet med andre aviser, dempet også *Dagbladet* fokuset på AKP-koblingen i senere utgaver. Dagen etter den første artikkelen hadde avisen et intervju med streikeleder Glen Ostling som uttalte at: «AKP-påstandene er en hån mot oss som er i streik». ²⁰⁹ I omtalen av politiaksjonen mot de streikende og selve streiken de neste dagene, hadde avisen nøytrale framstillinger og tok i liten grad parti eller delte ut kritikk. Riktignok intervjues to arbeidere som har avbrutt streiken og gått tilbake på jobb, og som hevder at det var feil å streike. ²¹⁰ I intervjuet ble de to spurt om hva de mente om påstanden om at streiken var satt i gang og planlagt av AKP(m-l). «Vi tror ikke at AKP ligger bak. Selv ante vi ingenting om virksomheten hos AKP før det plutselig strømmet studenter til terminalen i Østensjøveien.» ²¹¹ De to var klare på at det var full enighet blant arbeiderne om at «lønna var for dårlig og vi måtte foreta oss noe», men de sa også at de ble fortalt på møtet der streiken ble vedtatt, at bedriften blankt hadde avslått alle krav.

²⁰⁸ *Dagbladet* mandag 26.05.1976

²⁰⁹ *Dagbladet* tirsdag 27.05.1976.

²¹⁰ *Dagbladet* 08.05.1976.

²¹¹ Glenn Ostling fortalte at han solgte *Klassekampen*, og trodde at de andre arbeiderne visste at han var ml-er. «Det var ikke noe hemmelig. Jeg gikk ikke rundt og sa det, men jeg la heller ikke skjul på det». Intervju med Glenn Ostling 30.10.2019.

Arbeiderbladet

I *Arbeiderbladets* overskrift om streiken mandag 26. april, het det at: «Linjegods kan bryte sammen hvis AKP-m-l--aksjonen lykkes». ²¹² Det ble altså hevdet fra første dag at Linjegodsstreiken var en «AKP-m-l-streik». I artikkelen het det videre at den «AKP-m-l-inspirerte konflikten på landets største godsterminal på Alnabru kom som julekvelden på kjerringa». ²¹³ Journalisten omtalte konflikten kun for «inspirert» av AKP(m-l) i innledningen av artikkelen. I resten av artikkelen nevnes ikke AKP(m-l) eller ml-bevegelsen med ett ord, og det kom ikke fram hvorfor journalisten mente at det var en AKP(m-l)-konflikt.

I *Arbeiderbladets* reportasje om konflikten tirsdag 27. april ble ikke koblingen til AKP(m-l) nevnt i det hele tatt. Det ble den i liten grad gjort de neste dagene også. I den grad det ble gjort, var det i forhold til demonstrantene som dukket opp da de streikende arbeiderne forsøkte å starte en blokad av bedriften. Avisen nevner ett navn som kan knyttes til Jøtulstreiken, og at en del demonstranter har jakkemerker som kan knyttes til AKP(m-l), men ingen av de streikende Linjegodsarbeiderne knyttes til AKP(m-l), kun utenforstående. I artiklene ble det uttrykt sympati for de streikende, og for at kravene deres kunne være berettigede. At arbeiderne hadde dårlige lønns- og arbeidsvilkår ble fremhevet blant annet i intervjuer med representanter for forbundet, deriblant formannen i Transportarbeiderforbundet Walter Kolstad som også uttrykte at de streikende kunne ha berettigede krav. Men både avisen og Kolstad var klare på at en ulovlig streik ikke var måten å gå fram på, og at partene måtte gå tilbake til forhandlingsbordet.

I siste halvdel av 1975 hadde *Arbeiderbladet* en rekke artikler og innlegg hvor AKP(m-l)s rolle i fagbevegelsen og norsk samfunnsliv generelt ble tatt opp, analysert og kritisert. Dette var omtrent på samme tid som Arbeiderpartiet og LO startet sin «fei dem ut» kampanje for å få ml-erne ut av fagbevegelsen. ²¹⁴ Siden ml-erne gjennom SUF for alvor gjorde seg bemerket med forsøket på å ta over SF i 1968-69, hadde *Arbeiderbladet* og resten av den sosialdemokratiske pressen stort sett unngått å skrive om bevegelsen og AKP(m-l).²¹⁵ De

²¹² *Arbeiderbladet* 26.04.1976.

²¹³ Ibid

²¹⁴ Ifølge Erling Folkvord satte Arbeiderparti-ledelsen i gang «fei dem ut» kampanjen i 1975, og den ble forsterket etter Jøtulstreiken i 1976. Kampanjen tok sikte på å få fjernet ml-erne fra tillitsverv i fagbevegelsen. *Rødt!* s.81-88

²¹⁵ Tapani Suominen, *Verre enn Quislings hird*, s.224-225.

radikale maoistene ble nærmest sett på som en gjeng bortskjemte unge studenter som nok kom til å ta til fornuften etter hvert. Dessuten var de svært få, og ble ikke sett som noen trussel mot den sosialdemokratiske samfunnsorden eller for fagbevegelsen. Strategien var å tie dem i hjel ved ikke å gi dem oppmerksomhet, noe som ofte fungerer når en driver barneoppdragelse men som viste seg å fungere dårlig på ml-erne. Også LO fulgte denne strategien.²¹⁶ Nå kom det altså en omlegging av denne strategien fra arbeiderpressen og arbeiderbevegelsen. Denne nye linjen fra *Arbeiderbladet* i forhold til omtalen av AKP(m-l) og ml-bevegelsen, hadde trolig flere årsaker.²¹⁷ I juni 1975 tok Per Brunvand over som ny sjefsredaktør i *Arbeiderbladet*. I tillegg skjedde det endringer i AKP(m-l) med proletariseringskampanjen som startet ett år før, vedtaket av tesene mot høyreavviket, streikeordren og formannsskifte. Også LO endret taktikk. Mens LOs avis *Fri Fagbevegelse* tidlig på 1970-tallet knapt omtalte ml-erne, endret også de linje i 1975-1976.²¹⁸ Det var særlig de mer voksne arbeiderne som hadde fått nok av «AKP-propagandaen», hevdet avisen.²¹⁹ Som en del av «Fei dem ut»-kampanjen tok *Fri Fagforening* i ledere og artikler opp problemet med AKP(m-l)s virke i fagbevegelsen. De var et fremmedelement som drev med «kineseri» som ikke representerte norske arbeidere, og som ikke hadde noe i norsk fagbevegelse å gjøre.²²⁰

På bakgrunn av dette, kan man spørre seg hvorfor ikke *Arbeiderbladet* i større grad brukte vinklingen om at Linjegodsstreiken var en AKP(m-l)-ledet streik i reportasjene sine. Det er flere mulige svar på dette. For det første var streiken blitt vedtatt med 76 mot 1 stemme av arbeiderne på Linjegods Alnabru, den hadde altså bred støtte i klubben. Ved å fokusere på at det var en AKP(m-l)-streik, ville en indirekte si at arbeiderne bare var «nikkedukker, personer som uten egen vilje først og fremst følger ordre», for å bruke Finn Sjues formulering. Den store støtten for streiken blant Linjegodsarbeiderne skyldtes en utbredt misnøye med arbeids- og lønnsvilkårene på stedet. I avisens dekning kom det fram at de streikende kunne ha en god sak, og at toppledelsen i forbundet også mente dette. I et intervju med avisen sa Walter Kolstad: «Men lønnsforholdene er ikke gode. [...] Jeg kan ikke

²¹⁶ Suominen skriver at flere ledende personer i LO og DNA senere har bekreftet at man unngikk å ta opp AKP-spørsmålet i den offentlige debatten. Suominen *Verre enn Quislings hird* s.227

²¹⁷ Ibid s.225.

²¹⁸ Ibid s.227-228.

²¹⁹ Ibid s.228.

²²⁰ Ibid s.228.

se bort fra at det er enkelte skjeve forhold på Alnabru-terminalen, både økonomisk og ellers. [...].²²¹ Det at lederen i Transportarbeiderforbundet gikk så langt i å støtte arbeidernes krav, gjorde trolig også at *Arbeiderbladet* var noe mer dempet i sin kritikk av de streikende arbeiderne.²²²

Også under streiken ved Jøtul vinteren 1976, gikk avisen langt i å støtte de streikendes krav, noe også Jern og Metall i Oslo gjorde. Forbundet sa blant annet etter at streiken var over og de streikendes krav innfridd, at resultatet var det eneste mulige, men at de ikke støttet metodene.²²³ I en leder i avisen gis ansvaret for streiken til ledelsen ved bedriften: «Vi synes utviklingen av denne konflikten bør fortelle arbeidsgiverne noe om hva som kan skje hvis ikke samarbeids- og arbeidsforhold utvikles og pleies». ²²⁴ Og legger til at: «streiken sier noe om hvor viktig det er å fjerne grobunnen for AKP-virksomheten i arbeidslivet». ²²⁵

Sammendrag av pressedekningen av Linjegodsstreiken

Med unntak av *Klassekampen*, kobles Linjegodsstreiken til AKP(m-l) i samtlige undersøkte aviser.²²⁶ Det var imidlertid store forskjeller på hvilket fokus avisene hadde på denne koblingen. Alle slo fast tidlig i konflikten at det dreide seg om en AKP(m-l)-streik, men i *Arbeiderbladet*, *Dagbladet* og dels også i *Aftenposten* så dempes dette fokuset markant. Grunnlaget for disse påstandene var gjerne at streiken ble støttet av ml-ere, derfor var det en AKP-streik.

Det kan virke som om *Arbeiderbladet*, *Dagbladet*, og delvis *Aftenposten*, var mer nyanserte i deknningen av streiken, og vinklet mindre på AKP-koblingen enn *VG* og *Morgenbladet*. Ingen

²²¹ *Arbeiderbladet* 28.04.1976. Kolstad fikk kritikk fra *Klassekampen* fordi han verken støttet streiken eller tok avstand fra politiaksjonen. Han var heller ikke populær hos AKP-erne i streikeledelsen. Per Østvold som senere begynte å jobbe med Kolstad i Transportarbeiderforbundet sier at han endret mening om Kolstad. «Han sa han hadde full forståelse for streikene, men måtte si noe annet. Vi fikk sansen for Walter.». Intervju med Per Østvold 02.10.2019.

²²² Kolstad var klar på at selv om kravene fra de streikende kan være berettigede, så måtte de komme tilbake til forhandlingsbordet. Han uttalte at både Linjegods og forbundet var klare for å forhandle videre.

²²³ *Arbeiderbladet* 22.03.1976.

²²⁴ *Arbeiderbladet* 23.03.1976.

²²⁵ *Arbeiderbladet* 23.03.1976

²²⁶ Det er dessverre en del av utgavene for *Klassekampen* og *Arbeiderbladet* i april og mai 1976 som mangler i Nasjonalbibliotekets digitale arkiver. Det er imidlertid nok eksemplarer tilgjengelig til at det kan antas at de gir et godt bilde av disse avisenes dekning av streiken.

av avisene fremla noen konkrete beviser for at AKP(m-l) var involvert i Linjegodsstreiken og langt mindre at den var «AKP-styrt». At det var gode indisier for at ml-ere var involvert, betyr ikke at AKP(m-l) sentralt var det. Pressedekningen gir derfor ingen konkrete eksempler på at påstandene fra Sjue, Eilertsen, Hansen og Mostue om at ledelsen i AKP(m-l) ikke kunne bestille streiker, er feil.

De interne kildene 1974-1976

I denne delen av kapittelet vil jeg se på hva som ble diskutert og vedtatt i SKAU, AU, AUAU og PU etc. Mye av det som ble diskutert kunne vært saker tatt fra et hvilket som helst politisk partis møter. Sakene dreide seg om valgkamp, samarbeid med andre partier, innkjøp av diverse materiell, planlegging av framtidige møter, oppfølging av tidligere saker og så videre.

I et parti som AKP(m-l) hvor mange av de viktige avgjørelsene ble tatt av en liten gruppe personer i den indre sirkelen, er det følgelig spesielt nyttig å se hva som ble diskutert når disse hadde møter. Det var viktig at referatene fra disse møtene, som skjedde på hemmelige steder og hvor deltakerne skulle være påpasselige med at de ikke ble skygget på vei til møtene, forble interne, og ikke kom i hendene på feil personer. Møtereferatene og de interne dokumentene gir derfor et godt bilde av hva som ble diskutert og bestemt på disse møtene. Det må tas forbehold i om at det som ble diskutert og vedtatt på møtene faktisk ble skrevet ned, kanskje ble noen av de mest ømfintlige sakene utelukket av sikkerhets hensyn.

August 1974 til august 1975 - en ny kurs tar form, møter i SKAU (AU) og AUAU

i perioden august 1974 til august 1975, var AKP(m-l) i en brytningsfase i spørsmålet om hvilken linje som skulle føres i forhold til fagbevegelsen og de andre partiene på venstrefløyen, først og fremst SV. I tillegg startet Proletariseringkampanjen høsten 1974, og streikedirektivet kom september 1975. Jeg har derfor valgt å se på denne perioden for seg.

I Arbeidsutvalgets arbeidsutvalg (AUAU) og i Arbeidsutvalget (AU) ble det holdt møter mer eller mindre ukentlig, noen ganger oftere.²²⁷ Referatene fra møtene er av variert lengde. Særlig de fra 1974 er svært korte og stikkordspreget, de senere referatene er noe mer fylldige. De aller fleste er håndskrevne, av og til kan de være vanskelig å tyde. Det er også noen maskinskrevne referater. Referatene er ryddige og oversiktlige og følger et ganske fast mønster, selv om de fra 1974 er mer rotete. Ofte var det under posten eventuelt eller «ymse» at det ble skrevet mest, særlig fra 1975.

1. mai-arrangementer var en viktig del av det faglige arbeidet for partiet. I første del av 1974 var det som regel punkt 1. på dagsordenen. Diskusjonen om samarbeid eller ikke med SV pågikk fortsatt, både om politisk samarbeid og rundt 1. mai-arrangementer, og det ble diskutert om fagbevegelsen generelt. Utenom dette er det sjelden at det faglige arbeidet i fagbevegelsen ble tatt opp som et eget punkt. Streik var ikke tema på dagsordenen første del av 1974, men på høsten ble det tatt opp på enkelte møter.²²⁸ I et møte i AUAU 28. oktober 1974 ble flere streiker nevnt, og ett av punktene var «Generalstreik?». ²²⁹ Det står ikke noe i referatet fra diskusjonen, og om hva som eventuelt ble vedtatt, og på de seks neste møtene var ikke streik et tema på dagsordenen. På en møteplan med oversikt over ulike temaer som skulle tas opp og som ble laget for de tolv første møtene våren 1975, var

²²⁷ AU er det samme som SKAU, Sentralkomiteens arbeidsutvalg. Jeg har valgt å bruke AU siden det er den betegnelsen som ble benyttet i referatene i protokollene. AUAU besto av noen få av dem som satt i AU og som jobbet med diverse saker mellom møtene i AU.

²²⁸ Det må her presiseres at referatene fra møtene er svært kortfattede. Streik eller faglig politikk står sjelden som et eget punkt på dagsordenen (bortsett fra 1.mai), men kan jo ha blitt diskutert likevel. Fra omtrent årsskiftet 1974-75 blir referatene noe mer fylldige, ikke minst skrives det mer under diverse/ymse. Det er gjerne her temaene streik og faglig arbeid blir diskutert.

²²⁹ Ark-2704 AKP(m-l) boks Dd-L001, møteprotokoll for AUAU og AU 24.9.74-3.3.75.

faglig arbeid kun tema på det tolvte og siste møtet.²³⁰ Da som punktet «partiets fagleg-politiske taktikk og strategi». Det virker altså ikke som om faglig arbeid og streik var et tema som var oppe særlig ofte på møtene i 1974. Hva som eventuelt ble diskutert under punktet «generalstreik» 28.oktober er det ingen referanser til. Hverken fra møtet 28.oktober eller senere møter. Det er vanskelig å se for seg hvordan partiet skulle kunne være i stand til å få i gang større aksjoner rundt på ulike arbeidsplasser, ikke minst på dette tidspunktet. Generalstreik var selvfølgelig helt utopisk. Kanskje var det rett og slett drodning og dagdrømmer fra referenten.

Streik var første punkt på dagsordenen allerede fra første møte i AU 3. januar 1975.²³¹ Det kan virke som ledelsen i partiet hadde et nyttårsforsett, nå skulle streikearbeidet prioriteres, selv om det ikke var stod på møteoversikten for de to første kvartalene før på det siste møtet. På møtet 3. januar var det satt opp en rekke forslag til hva som kunne gjøres for å styrke streikekampen. For eksempel punkt 1: «Kam. i AU må gå gjennom streika og analysere kampen mellom de 2 linjene og utarbeide retningslinjer og delta personlig i ledelse av arb».²³² Nå ville man altså at ledelsen i partiet skulle inn og ta aktivt del i å lede arbeiderne. Videre het det i punkt 6 om streik at: «Repr.for partiled. møter de streikende», og punkt 9 «Stadfeste streika som partiets og Aus hovedoppgave».²³³ Man skulle også «Styrke de indre linjene. (KK, FU, Kjell Hovda etc)» (punkt 3) og iverksette «Tiltak for aksjoner i landet» (punkt 7).

Det virker altså som «streika» nå skulle være en viktig del av partiets politikk. Det skulle «utarb. slagplan neste uke» (punkt 4) og man «Kommer med en partiuttalelse i første KK» (*Klassekampen*), punkt 12. Det var til sammen 13 punkter, og under siste punkt står det understreket «vedtatt».²³⁴ I *Klassekampen* 9. januar var det en erklæring fra AU signert 6. januar om streiken blant telefonsentralmontørarbeiderne hvor det het at «Arbeidsutvalget i AKP(m-l) oppfordrer: STYRK STØTTEARBEIDET-FRAM FOR HARDERE AKSJONER».²³⁵ Etter

²³⁰ Ark-2704 AKP(m-l) boks Dd-L001, møteprotokoll for AU/AU og AU 24.9.74-3.3.75.

²³¹ Ibid.

²³² Ibid. Fra AU-møte 3.januar. Jeg har valgt å gjengi ordrett med forkortelser fra referatet.

²³³ Ibid.

²³⁴ Ibid.

²³⁵ *Klassekampen* 9.januar 1975. Utklipp fra avisen i https://www.akp.no/ml-historie/pdf/program_og_vedtak/vedtak_1973_1975.PDF som inneholder ulike erklæringer fra partiet som sto i *Klassekampen*. På grunn av tiltak i forbindelse med koronaviruset, var det ikke mulig å sjekke i selve avisen da

innledning om konflikten, ble innlegget avsluttet med igjen å understreke at det måtte aksjoneres:

«For å sikre seiren trengs det nå brei støtte i og utafør fagbevegelsen. Hardere aksjoner må settes i gang: Streiker, demonstrasjoner, o.l. De streikende trenger også mer penger — gi så det svir itida frametter. Arbeidsutvalget i AKP(m-l) oppfordrer sine medlemmer og venner til å gå i spissen for et enda kraftigere støttarbeid enn tidligere. I tida framover er støttarbeidet for de streikende, partiets hovedoppgave. Kast kreftene inn i kampen!»

Streiken blant telefonsentralarbeiderne startet i 7. oktober 1974 og varte til 14. januar 1975, og det var en streik hvor AKP(m-l) støttet de streikende arbeiderne.²³⁶ Oppropet i *Klassekampen* 6. januar, ble fulgt opp av en lengre artikkel i avisen 9. januar hvor det stod i overskriften var at «Telefonsentralmontørene fører EN HELTEMODIG KAMP MOT EN SVÆR FIENDE FRAM FOR HARDERE AKSJONER!».²³⁷ Igjen ble det oppfordret til «å gi så det svir».

På møtet i AU 10. januar, var streik igjen på møteplanen, men i langt mindre omfang enn uken før. Slagplanen, som skulle utarbeides står det ingenting i referatet, kun følgende: «Streika: Landet. Alle legger opp til intensivering. KK kontakter telemont og ber om å få skrive: “Nå trengs penger” på forsida». Det må antas at «telemont» er telefonsentralmontørene som fortsatt var i streik. I *Klassekampen* 17. januar ble dette tatt opp igjen i et innlegg fra AU datert 13. januar. Der ble det slått fast at de streikende arbeiderne nå «står i direkte konfrontasjon med sosialdemokratiet, etter vedtaket om å trosse DNA-regjeringas voldgiftsframstøt.».²³⁸ Den dalende kurven for streik på dagsordenen fortsatte i de to siste AU-møtene i januar. På møtet 17. januar ble det diskutert mulig politisk streik mot oppsigelser. Det ble nevnt to bedrifter hvor det kunne settes i gang

biblioteker og arkiver har vært stengt. Det er imidlertid ingen grunn til å tro at ikke dokumentet fra akp.no er korrekt.

²³⁶ Telefonsentralmontørenes streik var en lovlig streik. Regjeringen fremmet forslag om tvungen lønnsnemnd som ble vedtatt av Stortinget 14. januar 1975. Etter at loven ble vedtatt, kom imidlertid partene til enighet og loven ble aldri sanksjonert av Kongen. Kilde lovdata:

https://lovdata.no/artikkel/vil_kongen_nekte_a_sanksjonere/2384

²³⁷ *Klassekampen* 9. januar 1975. Kilde https://www.akp.no/ml-historie/pdf/program_og_vedtak/vedtak_1973_1975.PDF

²³⁸ *Klassekampen* 17. januar 1975. Kort tid etter at avisen kom ut, ble altså partene likevel enige. I neste nummer av avisen 25. januar presenteres dette som en halv seier.

aksjoner, Bergen Jernstøperi og Aker konsernet.²³⁹ I *Klassekampen* 22. januar ble dette fulgt opp med en artikkel om konflikten på Bergen Jernstøperi. Der hadde det hadde vært en fem dager lang streik i protest mot oppsigelsen av en arbeider som tilhørte den politiske venstrefløyen, og artikkelen ble avsluttet med et opprop: «KREV RETTEN TIL ARBEID FOR ALLE PROTESTER MOT POLITISK FORFØLGELSE PA ARBEIDSPLASSENE».²⁴⁰ På møtet 24.januar var streik punkt nr.2, men under oppsummering står det kun «kuttet». Kommunevalget dominerte som tema på møtet. Etter dette møtet, fulgte tre møter hvor streik ikke var noe tema på møteplanen overhodet.

Fokuset på streiker avtar igjen

Hvorfor forsvant streik som tema på møtene i AU og AUAU etter januar? Med det forbeholdet at det faktisk forsvant. Referatene fra møtene var ganske kortfattede (selv om de var fyldigere i 1975 enn de hadde vært i 1974), og temaet kan ha vært diskutert selv om det står lite om det i referatene. Det mest sannsynlige er likevel at streik i mindre grad var tema på møtene etter 3.januar. Det trenger ikke bety at det ikke ble jobbet med de punktene som ble vedtatt i januarmøtet mellom og utenom møtene i AU/AUAU. Det var Faglig Utvalg som var ansvarlig for arbeidet ut mot fagbevegelsen. Ett av punktene som ble vedtatt på møtet 3. januar var at «PS snakker med Geir i helga (kadermøte til uka)» punkt 5.²⁴¹ Geir kan være Geir-Arne Næss som var sekretær i FU 1974-75.²⁴² Den viktigste grunnen til at streiketemaet ikke lenger var så aktuelt, var trolig at telefonsentralmontørstreiken tok slutt. Stortinget vedtok tvungen lønnsnemd 14. januar, og partene ble uansett enige om en løsning kort tid etter. Når også streiken på Bergen Jernstøperi tok slutt, var det ingen pågående konflikter som kunne brukes for å få satt i gang andre streiker eller

²³⁹ I en artikkel i *Klassekampen* om konflikten ved Bergen Jernstøperi står det at bedriften er en underavdeling av Bergens Mekaniske Verksted som er en del av Akergruppen med Fred. Olsen som «nærmest eneherker». *Klassekampen* 22. januar 1975. Kilde er https://www.akp.no/ml-historie/pdf/program_og_vedtak/vedtak_1973_1975.PDF

²⁴⁰ *Klassekampen* 22.januar 1975. Kilde er https://www.akp.no/ml-historie/pdf/program_og_vedtak/vedtak_1973_1975.PDF

²⁴¹ Ibid

²⁴² På grunn av sikkerhetslinjen i partiet, ble det brukt deknnavn både på de som satt i ledelsen, og på vanlige medlemmer. Dette var som regel kun fornavn. Når det ble offentliggjort støtteerklæringer i *Klassekampen* eller *Røde Fane* til streikende arbeidere fra FU, ble disse i 1974-75 signert med fullt navn, for eksempel Tor Mostue og Geir-Arne Næss.

støtteaksjoner. Partiet trengte pågående streiker for å kunne profilere seg gjennom å drive streikestøttearbeid.

Utover vinteren og våren var det få arbeidskonflikter som ble tatt opp på møtene i AU og AUAU. Den viktigste, var konflikten ved Norsk Hamnerverk i Stavanger, hvor en del arbeidere streiket i protest mot at en ansatt ved bedriften, Geir Sundet, ikke fikk ansettelse etter prøvetiden. AKP(m-l) støttet selvfølgelig streiken, og hevdet at Sundet ikke fikk fortsette i jobben av politiske årsaker. I tillegg ble det protestert mot at 15 arbeidere ble oppsagt fordi de streiket i protest mot oppsigelsen av Sundet.²⁴³ Som vanlig var partiet aktivt i arbeidet med å samle inn penger via streikestøttekomiteer, og konflikten var jevnlig oppe på møtene i AU og AUAU.

«Krisa»

Oppsigelser på ulike arbeidsplasser på grunn av de vanskelige økonomiske tidene ble også tatt opp på flere av møtene. 22. februar ble den «politisk-økonomiske krisa» diskutert, og hva slags politikk AKP(m-l) skulle velge i forhold til den.²⁴⁴ Streik ble nevnt, og borgerskapets offensiv var et eget punkt. Det ble diskutert «åssen man skal splitte fienden» og SV og DNA sin rolle. På et kadermøte 12. mai var oppsigelser temaet. I referatet står det at formannen innledet med å fortelle at: «omfattende oppsigelser o.l. som krever tiltak og diskusjon er årsaken til møtet».²⁴⁵ Det ble ramset opp en rekke bedrifter hvor det hadde vært oppsigelser og at det hadde vært flere nedleggelses blant annet innen treforedling og hermetikkk. «Diskusjonen slo fast at krisa vil skjerpes ytterligere. Krisa er alt hard i flere bransjer.»²⁴⁶ Hammersverk-konflikten var egen sak på møtet, og tiltak i forbindelse med den ble diskutert, blant annet å styrke støttekomiteenes arbeid og propaganda mot

²⁴³ *Klassekampen* 16.april 1975. Kilde https://www.akp.no/ml-historie/pdf/program_og_vedtak/vedtak_1973_1975.PDF. Sundet og åtte arbeidere som ble oppsagt tok saken til retten. Saken endte med at Sundet vant i Høyesterett, mens oppsigelsen av de åtte arbeiderne ble erklært gyldige.

²⁴⁴ Ark-2704 AKP(m-l) boks Dd-L001, møteprotokoll for AUAU og AU.

²⁴⁵ Ark-2704 AKP(m-l) boks Dd-L001, møteprotokoll for AUAU og AU.

²⁴⁶ Ark-2704 AKP(m-l) boks Dd-L001, møteprotokoll for AUAU og AU.

revisjonismen. Også kvinnesakene var eget tema. Her ble det slått fast at man skulle «satse hardt på Våler-saka.». ²⁴⁷

Planer om å sette i gang streik på Jøtul

Telefonsentralmontørstreiken, Vålersaken og Hammersverkskonflikten var alle saker som AKP(m-l) engasjerte seg i etter at de var i gang, men det var ikke partiet som sto bak disse konfliktene.

Ble det jobbet med å sette i gang streiker andre steder? På møtet i AUAU 31.mars var punkt nummer to på agendaen «Jøtulstreik». Som vanlig er referatet preget av stikkord og forkortelser og håndskriften tidvis er vanskelig å tyde. Jeg har derfor valgt å gjengi det i sin helhet slik det ble skrevet. Spørsmålsteget indikerer at skriften er vanskelig å tyde:

MI refererte obj. forhold i forh(?) m.bedriften. Tatt tiltak i retn. streik. Avgjøres torsdag.

AUau godkj DS' foreløp arb.m/streika. Saka opp på AU, DS rep innkaltes.

To faremomenter markeres for DS:

-Partiet ikke aleine drive øk.arb.

-Ikke gi inntrykk av at FFF kan forveksles med streikestøttekasse(?). Org. varsles på streika (Oslo). Øk.er hovedspm. ²⁴⁸

Det ble også sendt ut et varsel til «kameratene i distriktsstyrene» fra DS/AUAU med instruks om hva som skulle gjøres dersom det ble streik. ²⁴⁹ Der ble viktigheten av det økonomiske støttearbeidet framhevet med utregninger på hvor mye som måtte samles inn. Anslaget var på 81 000 kroner i uka, og ansvaret for innsamlingsarbeidet ble gitt til avdelingsstyrene.

Streik på Jøtul (Oslo) var ikke et tema på noen av møtene tidligere i 1975, og heller ikke i 1974. Det kan virke som at det er en eller flere ansatte på Jøtul som har tatt kontakt med partiet, og lagt fram at det er mulighet for at det blir streik på Jøtul, men det går ikke fram av referatet om det er ansatte på bedriften eller DS (distriktsstyret) som har tatt det første

²⁴⁷ Saken gjaldt 13 kvinner som var blitt sagt opp ved Våler Skurlag.

²⁴⁸ Ark-2704 AKP(m-l) boks Dd-L001, møteprotokoll for AUAU og AU.

²⁴⁹ ARK-2704 AKP(m-l) Dd-L0012, mappe div. korrespondanse 1974-75.

initiativet. MI var trolig med i distriktsstyret eller en som var ansatt på bedriften, og som redegjorde for situasjonen der. Det er tydelig at det ennå ikke er klart om det ble streik, men at en avgjørelse er snarlig (torsdag). Møtet ble holdt på en mandag, altså kun tre dager før det skulle tas en avgjørelse om streiken. Det går ikke klart fram av referatet av hvem eller hvor den avgjørelsen skulle tas, men jeg tolker det slik at det var på bedriften, eventuelt av DS. AU skulle ha møte fredag 4. april, altså dagen etter at avgjørelsen om streik skulle tas. Det tyder på at AU og AUAU sin rolle her verken var at en tok initiativ til streiken, var med på å planlegge den, eller gi godkjenning til at den skulle startes. Dermed står en igjen med rollen som rådgivere. AUAU kommer med to faremomenter i forhold til en eventuell streik, som egentlig går ut på det samme, penger. For det første presiseres det at partiet ikke kan være alene om å drive det økonomiske arbeidet, for det andre at FFF ikke må forveksles med streikestøttekassa. Det siste ordet er min tolkning av håndskriften, FFF er trolig Faglig Første mai Front. Det skal altså ikke brukes penger fra faglig front til streikestøtte.

Referatet sier ikke noe om AUAU var positive eller negative til at streiken burde starte, det er en svært saklig og nøytral framstilling. Man skulle kunne tenke seg at dersom det var en klar stemning for streik, så ville dette komme fram, men det er kun spekulasjoner. Saken skulle uansett tas opp på neste møte i AU. Møtet ble avholdt fredag 4.april og nedleggelse og streik var diverse punkt 3, men saken ble flyttet ned til diverse. Der ble det diskutert streik i Stavanger mot oppsigelser. Dette var trolig Hammersverksaken. Jøtul var ikke avgjort, og saken skulle tas opp igjen på neste møte i AUAU hvor også faglig sekretær skulle møte. Møtet i AUAU var allerede tre dager senere, 7.april. Igjen er saken flyttet ned til ymse, og heller ikke nå tas det noen avgjørelse. «Oddvar» har med en stensil med referatet fra møtet i DS, noe som blir påpekt å være et grovt brudd på sikkerhetsinstruksen og det foreslås at det gis en advarsel.²⁵⁰ Faktisk er dette det eneste som blir referert fra møtet om

²⁵⁰ Det ble brukt dekknavn på medlemmene i AU og AUAU. Oddvar var trolig Tron Øgrim. I møtereferatene får Oddvar ofte kritikk for å komme for sent, ikke være forberedt etc, noe som passer med den beskrivelsen Pål Steigan har gitt av Øgrim. I tillegg var det Oddvar som på en AU-konferanse 3. mai 1975 fikk i oppdrag å skrive A-sin personlige selvkritikk, og B-sin vurdering av høyrefeil. Begge med frist ut mai. På et senere møte ble kritikken av sikkerhetsbruddet med stensilen tatt opp på nytt.

Jøtulsaken. Det var også siste gang Jøtul er tema på møtene, streiken ble det ikke noe av i denne omgang.²⁵¹

Hammerverk-konflikten kommer opp på flere møter utover våren, sommeren og høsten 1975. Som nevnt ble konflikten tatt opp i AU allerede fredag 4. april, samme dag som det skjedde en opptrapping av streiken ved Norsk Hammerverk. AKP(m-l) var aktive i støttarbeidet for de oppsagte arbeiderne, som også fikk støtte av større deler av både fagbevegelsen og politiske miljøet enn det som var vanlig ved streiker og aksjoner som kunne være avtalestridige. For AKP(m-l) ble det derfor viktig å vise at de også i denne konflikten var de eneste som helhjertet støttet arbeidernes sak, blant annet ved å kritisere SV for å trenere støttarbeidet.²⁵²

Politisk Utvalg (PU) august 1974 til august 1975

Som vi har sett tidligere, ble det også på møtene i Politisk utvalg (PU) viet mye plass og tid til planlegging av strategien for kommunevalget i 1975, og da spesielt taktikken i forhold til SV. PU tok imidlertid også opp saker som hadde med faglig politikk å gjøre, blant annet proletarisering og arbeidet med å opprette og følge opp celler på ulike bedrifter. I et møte i PU som ikke er datert men som trolig ble holdt i september, oktober eller senest 2. november 1974, ble cellebygging diskutert og planlagt i detalj.²⁵³ På møtet ble det lagt fram en bearbeidet bedrifts- og byliste med navn på ulike bedrifter og byer som partiet skulle jobbe spesielt med. Bedriftslisten inneholdt navnet på en rekke bedrifter, hovedsakelig innen storindustrien, blant annet Framnes Mekaniske verksted i Sandefjord, BMV Laksevåg og Aker Verdalen, og også NSB. Totalt var det 17 bedrifter på listen. Ved de 13 første bedriftene står det en forkortelse som angir hva slags type bedrift det er snakk om, for eksempel mv for mekanisk verksted. Det står også omtrent hvor mange arbeidere det er ved disse bedriftene. I en «generell kommentar» til listen er det skrevet at: «Dette er en plan for å bygge parti-celler i den viktigste storindustrien. Planen følger den vedtatte prioriteringen

²⁵¹ Det brøt ut streik på Jøtul 12. februar 1976 og den varte i om lag 5 uker. AKP(m-l) var involvert i streiken, og hadde et eget lag der.

²⁵² MI-erne brukte streiker aktivt for å fremme sin sak og å markere hvem som var fienden. I referatet fra et møte i AUAU 21. april 1975 står at «Reidar» skal ta SV-trenering i Hammersverksaken i Klassekampen (KK). Ark-2704 AKP(m-l) boks Dd-L001

²⁵³ ARK-2704 AKP(m-l) serie De-L001. Dokumentet fra møtet ligger i mappen PU 2/11-1974.

om å prioritere oppmerksomheten om jern og metall og statsbanene». ²⁵⁴ Når det gjaldt hva man skulle gjøre i forhold til oljeindustrien var PU fortsatt i tenkeboksen. «Når det gjelder oljevirkosomheten må det vurderes videre i hvilken grad og hvordan den skal vurderes». ²⁵⁵ Øverst på den første av de maskinskrevne sidene er det skrevet med rød kulepenn: «NB! Skal samles inn på AU». Denne informasjonen skulle selvfølgelig unntas offentligheten, og måtte ikke komme på avveie.

Partiet hadde altså laget lister over konkrete bedrifter hvor det skulle prioriteres cellebygging, eller infiltrering om man vil. Hva så med gjennomføringen av disse planene? Og hva var det realistisk å få til? Her var PU forholdsvis nøkterne, det ville ta noe tid.

«Målsettinga med å få celler på de oppsatte plassene lar seg ikke gjennomføre innafor den løpende årsplanen. Det som er realistisk er å arbeide for celler på disse plassene innafor planen. Dersom en skal ha en plan som skal oppfylles under årsplanen, må denne lista kortes ned. Her er det vurdert sånn at hovedsaka er om planen er realistisk som arbeidsplan».. ²⁵⁶

Partiet hadde allerede celler og medlemmer på plass i flere bedrifter. I forslaget nevnes blant annet Jernverket, Falconbridge og Horten Verft som steder hvor en hadde celler på plass, Syd-Varanger og EB Arendal nevnes som steder hvor partiet hadde folk, men ikke celler. ²⁵⁷ På disse stedene var forslaget fra PU at det ikke foreslås å styrke disse stedene med mer folk. Men det understrekes at: «Generelt setter vi det nødvendig å vie langt større oppmerksomhet til industricellene hva enten de står på noen plan eller ikke». ²⁵⁸

Spesiell oppmerksomhet ble det viet til byene i forslaget. Om Oslo het at «Partiet organiserer allerede på de viktigste jern & met-bedriftene, derfor er ingen foreslått inn på lista» og om Bergen «De tre BMV -bedriftene er de desidert største jern & met-bedriftene i Bergen og står i særklasse. Det er derfor riktig å i første rekke konsentrere

²⁵⁴ ARK-2704 AKP(m-l) serie De-L001. Mappe PU 2/11-1974. Det er denne dateringen som tilsier at 2. november er det seneste møtet kan ha vært avholdt.

²⁵⁵ Ibid. At ikke AKP(m-l) tidlig arbeidet for å få celler og å komme i posisjon i oljeindustrien kan virke overaskende. Det var tidlig klart at det dreide seg om store oljefunn i Nordsjøen, og store økonomiske interesser ville stått på spill dersom det brøt ut konflikter der. Under streiken på Statfjord A i 1978 kom det anklager fra pressen om at AKP var involvert. Igjen så bygget disse anklagene på indisier.

²⁵⁶ ARK-2704 AKP(m-l) serie De-L001. Mappe PU 2/11-1974.

²⁵⁷ Ibid.

²⁵⁸ Ibid.

oppmerksomheten mot dem». ²⁵⁹ Deretter følger en liste over andre industrigrener og byer hvor det kan drives cellebygging. Igjen står det et stort spørsmålstegn om olje-industrien, som betegnes som «et usett kort.».

Viktigheten av å bygge celler ute i bedrifter var noe ml-erne hadde vært opptatt av, også før partidannelsen i 1973. I *Tjen Folket* nummer 8 1971, hadde MLG en hilsen til SUF (m-l)s andre kongress. Der ble det fastslått at det var «tre forutsetninger for en partidanning: enhet i politikken, program for den sosialistiske revolusjonen og celler på arbeidsplassene, spesielt i industrien». ²⁶⁰ Det ble slått fast at «i dag er disse tre kravene i ferd med å bli oppfylt [...] Det er opprettet grunnorganisasjoner i samsvar med celle-prinsippet, mange av disse i storindustrien». ²⁶¹ I tillegg til at cellebyggingen var viktig for partibygingen, var den også viktig for å kunne vinne klassekampen:

«Celle-bygging. På alle arbeidsplasser må fraksjonsarbeidet prioriteres høyt. Målsettinga må være å konsentrere kreftene om å bygge kommunistiske grunneheter, celler, spesielt i industrien. Nettopp disse stedene vil klassekampen allment være mest tilspisset». ²⁶²

Sammendrag PU, AU og AUAU, august 1974 til juli 1975

Møtereferatene fra AU, AUAU og PU viser at AKP(m-l) hadde celler med medlemmer og sympatisører utplassert på ulike arbeidsplasser i industrien, noen fra tiden før partidannelsen, og at de planla å fortsette denne utplasseringen. De viser også at faglig arbeid og streiker jevnlig var tema på møter, men hyppigheten var avhengig av om det var pågående streiker man kunne engasjere seg i. Det er ingen ting i referatene eller andre av de interne dokumentene som tilsier at den øverste ledelsen var direkte involvert i å planlegge eller igangsette enkeltstreiker. Samtidig er det heller ingen tvil om at ledelsen ønsket at det skulle bli satt i gang streiker eller andre aksjoner på ulike arbeidsplasser. I forbindelse med telefonsentralmontørstreiken ble det oppfordret til å sette i gang «hardere

²⁵⁹ Ibid.

²⁶⁰ *Tjen Folket* nr.8 1972.

²⁶¹ Ibid.

²⁶² *Tjen Folket* nr.5 1971.

aksjoner» i form av streiker og demonstrasjoner.²⁶³ Dette lyktes man ikke med, og montørstreiken ble avsluttet kort tid etter.

For AKP(m-l) var pågående streiker, både lovlige og ulovlige, et viktig verktøy for å profilere seg blant arbeiderne med støtteerklæringer, innsamlingsaksjoner og demonstrasjoner. Dette ble viktigere fra 1974 da partiet ønsket å distansere seg fra de andre på venstresiden, først og fremst SF, og bli det ledende partiet blant arbeiderklassen. Når det ikke var pågående streiker, forsøkte de å finne konflikter hvor partiet kunne engasjere seg, som Hammerverkkonflikten og Vål原因saken. Første halvdel av 1975 var partiet fortsatt ikke i en slik situasjon at det kunne regne med at ml-ere ute på arbeidsplasser i særlig grad kunne sette i gang streiker. Det ble trolig forsøkt på Jøtul, men uten å lykkes i første omgang. Det kommer ikke fram av referatene hvorfor det ikke ble streik, det mest trolige fordi det rett og slett ikke var godt nok grunnlag der blant de andre arbeiderne for en streik. Fra høsten 1975 skulle partiets nye strategi, med oppgjøret med høyreavviket, intensivering av proletariseringen, og økt fokus på streik som våpen, etter hvert begynne å gi resultater i form av et høyere konfliktnivå i norsk arbeidsliv.

Den nye kursen gjennomføres i praksis - Møtene i SKAU(AU) og AUAU, august 1975 til januar 1977

Referatene i møteprotokollene ble enda mer fyldige utover høsten 1975. Det var tydelig at oppstramningen av partiet også gjaldt på dette området. Borte er drodlingen, sakslisten med temaene for møtene ble nummerert og lengden på referatene kunne være så mye som 8-10 ganske tettskrevne sider. I starten var de fortsatt håndskrevne, men fra sommeren 1976 ble de stort sett maskinskrevne. Det var for øvrig en tendens til økt møtehyppighet i AUAU på bekostning av AU i denne perioden. Dette kan være en indikasjon på det nå var den aller innerste kjernen som skulle styre i større grad enn tidligere.

²⁶³ *Klassekampen* ca 10. januar 1975. I Nasjonalbibliotekets digitale arkiver er datoen for avisen oppgitt til 3. januar. Det kan ikke stemme da direktivet i avisen fra Arbeidsutvalget er datert 6.januar. Datoen for utgivelse står ikke på noen av sidene i avisen, men 10. januar er i alle fall nær riktig, fristen for innsending av avisens kryssord er 19. januar.

Før streikedirektivet ble sirkulert til medlemmene i *Tjen Folket* i september, ble det diskutert og gjennomgått på flere møter i AU og AUAU. Fra et møte i AU 15. august refereres det at: «Diskusjonen understreka de store mulighetene som eksisterer for aksjon. Store muligheter for AKP til å gripe initiativet». ²⁶⁴ Arbeidet med direktivet virket å gi ledelsen ny glød og økt interesse for en mer aktivistisk linje i fagpolitikken. Det ble enstemmig vedtatt å opprette et streikestøttekontor, og at «støttebevegelsen prioriteres drastisk opp». ²⁶⁵ Fokuset på streiker og faglig arbeide forsvant imidlertid gradvis etter som de pågående konfliktene også gjorde det. Formannsaken tok opp en god del av møtetiden, sikkerhetspolitikken likeså. ²⁶⁶ Møtene dreide seg ellers stort sett om organisatoriske saker, kvinnepolitikk og planlegging av nye møter. Det ble også gjort noe organisatorisk arbeid i forhold til kommende streiker, det ble foreslått å opprette et sentralt streikefond. Vel å merke «under sterk kontroll». ²⁶⁷ På et annet møte ble det vedtatt at FU skulle ha ansvar for streikestøttearbeidet.

Streikedirektivet gav ikke den effekten i form av streiker og aksjoner som ledelsen hadde regnet med, og på rekrutteringsfronten gikk det også tregt. Man kan ane en litt motløs stemning rundt dette hos ledelsen utover senhøsten 1975. I desember ble det diskutert problemet med å omdanne «streikekampanja» til «vervekampanje» for å øke rekrutteringen til partiet. ²⁶⁸ De merket også trykket fra ulike fiender. På et møte i AUAU var «kampanja mot AKP(m-l)» et tema. ²⁶⁹ Fienden hadde «en strategi for å kriminalisere oss. SV er inne på de samme banene, og NKP er inne, definitivt. Vi kan vente opptrapping og provokasjoner.». ²⁷⁰ På noen møter ble det også diskutert faglig politikk. «Arbeide i industrien» ble diskutert i AU 12. desember. Der var alle enige om at et eget faglig program trengtes. ²⁷¹ AU mente også at de burde gjøre en organisasjonsundersøkelse om hvordan partiet lå an i industrien, «den politiske stoda på arbeidsplassene» skulle undersøkes. På

²⁶⁴ Ark-2704 AKP(m-l) boks Dd-L001, møteprotokoll for AUAU og AU, møte i AU 29.08.1976.

²⁶⁵ Ark-2704 AKP(m-l) boks Dd-L001, møteprotokoll for AUAU og AU, møte i AU 29.08.1976.

²⁶⁶ Det var høsten 1975 at Pål Steigan tok over som formann etter Sigurd Allern som følge av tesene om høyreavviket. Det var også et forsterket fokus på sikkerhet og «krigspolitikk». Faren for en sovjetisk invasjon syntes overhengende, og AKP-ledelsen var ikke i tvil om at de sto på listen over personer som okkupasjonsmakten ville kvite seg med.

²⁶⁷ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002

²⁶⁸ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 17.12.1975.

²⁶⁹ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 28.10.1975.

²⁷⁰ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 28.10.1975. Faktisk så ble det diskutert i ledelsen å gå til anmeldelse mot riksadvokaten Lauritz Dorenfeldt, en Oberst Steen som hadde uttalelser mot partiet i Aftenposten og Ivar Leveraas i Arbeiderpartiet.

²⁷¹ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 12.12.1975

samme møte ble både tariffoppgjøret og egen og «fiendens» taktikk rundt dette diskutert. AKP(m-l)s krav skulle være forbundsvise oppgjør, «å dundre på pengekrava til massane» og reduksjon til 37.5 timers arbeidsuke med full kompensasjon. Det ble også understreket at det var «serleg grunnlag nå for å plukke ut moglege plassar for å førebu aksjonar». FU ble gitt ansvaret for å utarbeide en plan for dette.

Bortsett fra arbeidet rundt 1. mai, hvor også FU hadde et stort ansvar, var faglig politikk sjelden et tema på møtene i AU og AUAU i perioden fra oktober 1975 til februar 1976. Det var ingen pågående konflikter man kunne ta tak i, og ingen potensielle som ble diskutert. 12. februar brøt imidlertid Jøtulstreiken ut, og ble fast post på møtene de neste ukene. Denne gangen hadde en mulig streik ved bedriften ikke vært tema på noe møte på forhånd, slik det hadde vært året før, da det ikke ble noen streik. FU og FU i Oslo ga saken høyeste prioritet, og fikk i oppgave å vurdere «hva som skulle gjøres med jugoslava», for eksempel å lage løpeseddel.²⁷² Mulig konflikt i Sporveiene og «Bodø» og «Austad» var også punkter under punktet «faglig oppdatering» på møtet, som først kom som punkt nummer 6 på møteplanen. Utover dette ble det ikke diskutert taktikk eller gitt noen føringer fra AUAU på dette møtet om hvordan streiken skulle håndteres.

AKP(m-l) hadde et lag på Jøtul, men det ble snart klart at laget ikke tilfredstilte ledelsens krav til politisk nivå. «Viktig for taktikken å ikke ha illusjoner om x-klubbformann. Ikke gi ham mandater. «Erik» viste til veikskaper i laget.»²⁷³ Også på de neste møtene var lagets svakheter et tema. «Laget er veikt. Oppstramming ideologisk og organisatorisk er nødvendig.»²⁷⁴ Det ble forsøkt å ta noen grep for å rette på feilene i laget, med «Erik» som ansvarlig: «Eirik viste til permanente høyreavvik i avdelinga, blant annet klubbstyret, lederen. Streiken går videre, det er gjort noen grep for å stive opp det veike grepet.»²⁷⁵ Det kan virke som laget var blitt en del av «faglig høyre», og var mer opptatt av streiken som et ledd i en faglig kamp på arbeidsplassen enn som en del av et større politisk bilde. På samme

²⁷² ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 17.02.1976. Streiken ble utløst etter en konflikt mellom en fremmedarbeider fra Jugoslavia og en arbeidsleder.

²⁷³ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 24.02.1976. Det var «Erik» som hadde ansvaret for oppfølgingen av det faglige arbeidet i denne perioden. Som en del av sikkerhetspolitikken byttet medlemmene i AUAU og AU dekknavn. «Erik» var Sigurd Allern som etter avgangen som formann ble leder for FU fram til 1978. Jeg har valgt å bruke «Erik» og ikke Allerns navn i forbindelse med gjennomgangen av referatene.

²⁷⁴ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AU 27.02.1976.

²⁷⁵ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 02.03.1976.

møte i AUAU fortalte «Erik» at han hadde: «Vært i møte med folka. Slo fast at den politiske profilen i streiken må sterke. Folka er veike i forsamlinga, og lar seg lett vippe av pinnen av brønde sosialdemokrater». ²⁷⁶ For øvrig var det stort fokus på støtteebeidet og ikke minst på innsamlingen av penger. Det ble slått fast en trengte å samle inn omlag 120.000 kroner i uken. Det ble også sendt ut et direktiv fra ledelsen til medlemmene om viktigheten av støtteebeide. Der ble det blant annet gitt ordre om å «gå inn for bevilgninger eller støtteeinger der folk binder seg til faste ukentlige bidrag, eller ekstrakontigent.». ²⁷⁷ Det gikk noe tregt i starten, noe som vakte bekymring, men de endte til slutt opp med å ha penger til overs etter streiken. ²⁷⁸

Streiken ble gradvis et mindre diskutert tema på møtene. Det ble diskutert hva som skulle gjøres dersom man tapte streiken, og taktikken ovenfor sosialdemokratiet dersom den fortsatte ble sett på som et «nøkkelspørsmål». På det første møtet i AUAU etter at streiken var slutt, var den ikke et punkt på sakslista. «Erik» fikk i oppdrag å lage en oppsummering av streiken som skulle vedlegges protokollen. Det var et fåtall andre faglige saker som var oppe foruten Jøtul-streiken mens streiken pågikk. En av dem var tarifforhandlingene. Det ble slått fast at det var enkelte steder «det gjæret og boblet», og det ble reist forslag om å «X-e folk til utvalgte plasser». ²⁷⁹ Hvor det gjæret, og om det ble plassert ut folk på disse plassene, kommer ikke fram av referatene. Også de neste ukene var det lite faglig på sakslisten, foruten 1. mai-markeringene. Typisk var at det kom under «ymse» på slutten av møtene. 30. mars la «Erik» fram en sluttrapport om Jøtul-streiken. Denne rapporten er ikke vedlagt protokollen, og eneste kommentar til punktet er at «Jøtul festen gikk bra». ²⁸⁰

I perioden fra Jøtul-streiken sluttet 20. mars til Linjegodsstreiken startet 23. april, var faglig politikk sjelden et eget punkt på møteplanen, ei heller under «ymse». Ett unntak var et møte i AU 26. mars hvor situasjonen i Oslo ble tatt opp. Det ble slått fast at det ikke stod bra til: «Mobiliseringen i industrien er dårlig. Situasjonen er kritisk, men mulig å nå bra

²⁷⁶ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 02.03.1976.

²⁷⁷ ARK-2704 AKP(m-l) Dd-L0013, mappe AU(!) 73-76. I direktiver som er datert 24. februar 1976, er det lagt stor vekt på det økonomiske perspektivet i støtteebeidet. Dette tok ledelsen selvkritikk på senere.

²⁷⁸ Det kan ha blitt samlet inn så mye som 885 000 kroner totalt til streiken. Overskuddet ble blant annet brukt under Linjegodsstreiken senere på året.

²⁷⁹ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 24.02.1976. Å «X-e» antas å bety å plassere ut proletariserte arbeidere. Proletariseringskampanjen ble kalt kampanje X.

²⁸⁰ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 30.03.1976. Det har ikke lyktes meg å finne dette vedlegget i arbark. Mappen for vedlegg til protokoller 1976 er ikke blant de andre mappene.

resultater på de fleste stedene likevel. Faglig ligger også dårlig an. Har plukka ut foreninger som blir prioritert». ²⁸¹ Det ble heller ikke fra dette møtet referert hvilke foreninger som skulle prioriteres, og hvor det var mulig å få gode resultater.

Samme dag som Linjegodsstreiken brøt ut, fredag 23. april, hadde AU møte. Linjegods var tema under «ymse», punkt 7a-streik: «Alt tyder på at det blir streik på Linjegods. Høyt prioritert. Må straks kontakte andre plasser. Erik følger opp.». ²⁸² Mer står det ikke i referatet. Streik på Linjegods hadde ikke vært oppe som tema på noe møte i AU eller AUAU på forhånd, og det er tydelig at det ikke var gjort spesielle forberedelser for streiken. Om ledelsen var informert av FU eller Oslo FU på forhånd om at det kunne bryte ut streik, er usikkert. Vi vet at FU ikke ønsket at det skulle bli streik på dette tidspunktet. Mandagen etter var det møte i AUAU. Der var streiken eget punkt, og Erik redegjorde for situasjonen. Det ble lagt opp til demonstrasjoner og «masseagitasjon mot streikebryteri». ²⁸³ Heller ikke på dette møtet ble det lagt retningslinjer for selve streiken, kun for støttee arbeidet, noe som også gjaldt for det neste møtet 4. mai. Der ble det vedtatt å ha bredest mulig demonstrasjon mot arbeidsretten, men ikke ha «type Froyn og NKP på talerstolen». Det var altså grenser for hvor bredt man skulle gå ut!²⁸⁴ På møtet i AU 7. mai ble det slått fast at Linjegodsstreiken var inne i en kritisk fase.

«Dette «skyldes flere feil som er gjort, dels indre svakheter, dels steinhardt kjørt fra borgerskapet. Taktikken videre: Beredskap både på arbeideraksjon og mot streikebrytere. Eventuelt ordne tilbaketrekning. Skal de tilbake, må det skje overraskende og fort». ²⁸⁵

Neste møte var ikke før 21.mai, hele to uker senere. ²⁸⁶ Da var streiken for lengst slutt, og det ble gjort en grundig oppsummering. Noen av punktene var:

²⁸¹ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AU 26.03.1976.

²⁸² ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AU 23.04.1976.

²⁸³ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 27.04.1976.

²⁸⁴ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 04.05.1976. Det ble også oppsummert fra 1.mai-markeringene. Det var minst 10.000 deltakere, og i referatet står det at «AUAU avviser all tvil om tallene».

²⁸⁵ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AU 07.05.1976. Også i dette møtet ble det slått fast at «vi vant 1.mai».

²⁸⁶ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AU 21.05.1976. Det var svært uvanlig at det ikke var minst ett møte hver uke i enten AU eller AUAU. Det var riktignok et møte i AU 8.mai, men der var det eneste temaet selvkritikk av «Stein».

«Streika kom skjevt ut i starten, noe som satte borgerskapet i stand til å slå steinhardt til. Vår elendige takling av de andre terminalene fikk store konsekvenser. Retretten var mønstergyldig. Vi har kassert inn mye politisk. Feil handsaming av protokollen, men hovedsaken må vera å kjøre steinhardt mot legalisme og revisjonisme.»²⁸⁷

FU og spesielt Oslo FU fikk kritikk for sin håndtering av saken: «Oslo-FU/dama si rolle som «rådgjevar» i starten må undersøkes & oppklares. Stor feil at ikke folka blokkerte Alnabru frå 1.stund». Det ble konkludert med at «Oslo FU-dama» ikke hadde forutsetningene for å kunne gjøre jobben, og skulle tas av faglig arbeid så fort som mulig.²⁸⁸

Resten av våren og sommeren forløp uten aksjoner av betydning, noe møtene også bar preg av. Noen steder ble nevnt hvor det var sjanse for at det kunne bryte ut konflikter som burde følges med på, som NOSO, Fornvernssenteret, NRK-saka, bussaka. FU fikk ansvar for oppfølgingen. På AU-møte 20. august var Borregaard oppe som tema. «Erik» innledet, det hadde kommet henvendelse om muligheter for streik der. Dette ble avvist: «Riktig å avvise den konkrete aksjonen, revisjonistisk splittet linje blant arbeiderne. Tas i KK gjennom tenkt eks med virkelig gul forening».²⁸⁹ Det er tydelig at hverken ledelsen eller FU ønsket streiker for enhver pris. Her var det en fagforening som en ikke kunne regne med at spilte på lag, i tilfellet med Linjegods ønsket en ikke streik fordi den var for dårlig forberedt. Partiet forsøkte også å vinne innpass i lovlige streiker, blant annet «Krysset-streiken» i Bodø. Der hadde to unge jenter streiket siden høsten 1975 fordi innehaveren av butikken der de jobbet ikke ville undertegne tariff-avtale. AKP(m-l) og deres sympatisører støttet de

²⁸⁷ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AU 21.05.1976. Referatene ble skrevet i en blanding av nynorsk, bokmål og ml-språk. Jeg har valgt å gjengi de og andre kilder slik de er skrevet, med forkortelser og skrivefeil.

²⁸⁸ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AU 21.05.1976. «Oslo FU-dama» ble senere bedt om å ta selvkritikk på sin rolle i Linjegodsstreiken, men nektet det da hun mente hun ikke hadde gjort noe galt. Det var ledelsen uenige i og mente at «kameraten har en tendens til å bløffe og forsøke å dekke over egne feil». Møte i AU 23.juli.

²⁸⁹ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AU 20.08.1976. I Norge er uttrykket «gul forening» brukt om fagforeninger som ikke er medlemmer av LO. Av AKP(m-l) ble «gule foreninger» brukt som en beskrivelse av fagforeninger som i samarbeide med ledelsen jobbet for å unngå streiker og konflikter, og var derfor for et skjellsord å regne.

streikene med både aksjoner og sang.²⁹⁰ For øvrig fulgte også partiet med på om det ble murerstreik Bergen, den skulle i så fall gis «høy prioritet».²⁹¹

Fra starten av september, og de neste par månedene, hadde partiet trolig sin travleste periode i forhold til streiker og aksjoner noensinne. Problemet ble ikke lenger å finne streiker eller konflikter å gripe fatt i, men å rekke å håndtere dem som oppstod og som en ønsket å følge opp. Det kom signaler om hva som var på gang på et møte i AUAU 31.august hvor «Erik» informerte om hele syv steder hvor det var pågående konflikter eller mulighet for konflikter, a) Ålesund, b) Murern i Bergen, c) Lier, d) Krysset, e) Star, f) Rafsnes og f) Kjøpsvik.²⁹² Hvert enkelt sted ble kommentert i referatet. Det var fortsatt forhandlinger i Bergen, men en streik her skulle gis topp prioritet. Kjøpsvik var også et sted hvor en så store muligheter.²⁹³ Igjen er det tydelig at oppfølgingen av sakene ble overlatt til FU. To uker senere ga «Erik» informasjon om «stoda» på streikefronten. AUAU erklærte at det nå «eksisterte en streikebølge med store muligheter».²⁹⁴ Første prioritet var nå Norsk Champignon. I møtet uken etter slo også AU fast at: «det nå er i gang en omfattende streikebølge, som innebærer store muligheter».²⁹⁵ Det ble imidlertid også gjort klart at man sto ovenfor en del:

«problemer i arbe: manglende prioritering, manglende linjer for ledelse i kampen bl.a i KK, sprengt kapasitet i FU, manglende grep om streikeledelsen på distriktsplan. Videre er det det motsetninger i partiet om hva som er ei rett faglig linje: eks. Sovjet og fremmedarbeider-spørsmålet. Sammenfatningsvis kan det slås fast at det er mye motstand mot revolusjonært fagforeningsarbe».²⁹⁶

Økte muligheter gav også økte utfordringer. Det var tydelig at ledelsen ikke hadde tillit til kompetansen til å lede streiker hos de ansvarlige ute i distriktene, og at «faglig høyre» fortsatt var et problem i fagbevegelsen. En kunne kanskje tenkt seg at ledelsen i en slik situasjon tok noen grep og styrket FU, for eksempel ved at noen i AU eller AUAU gikk inn.

²⁹⁰ Krysset-saken fikk stor oppmerksomhet og pågikk i over et år og havnet til slutt i retten. LO støttet også de streikende. Hålogaland teater lagde sang og teaterstykket om saken.

²⁹¹ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 24.08.1976.

²⁹² ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 31.08.1976.

²⁹³ Trolig dreide det seg om Kjøpsvik i Narvik hvor Norcem hadde og har en sementfabrikk.

²⁹⁴ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 14.09.1976.

²⁹⁵ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AU 20.09.1976.

²⁹⁶ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AU 20.09.1976.

Det virker ikke som om det kom fram noe forslag om styrking av FU i referatene. Eneste kommentar til problemene som «Erik» la fram, var fra «Arne». Han ville ha protokollført «at han er bekymra for at FU lar arbe med de interne sakene gå i vasken, og at FU må ta ansvar for lærera mv». ²⁹⁷ I stedet for å styrke FU eller gi dem færre oppgaver i en tid «som ga store muligheter» ble det i stedet presisert at FU hadde andre oppgaver å ta seg av også. Det må ha vært en svært krevende oppgave å lede FU i denne perioden! ²⁹⁸

22.september brøt det ut streik på Zinken i Odda. AUAU diskuterte en lang rekke tiltak som skulle gi seier der. Det ble slått fast at nøkkelpunktet var «å holde streikefronten, hindre splittelse mellom permitterte og streikende og utvirke et kraftig støttearbeid». ²⁹⁹ Det var et bredt spekter av aksjoner i forslagene til støttearbeide. Det skulle blant annet utforskes mulighetene for å lage film, bøndene i området skulle jobbes med, det skulle «tas særskilt grep» om støtte fra blant annet Sauda og Høyanger m.m. Partiledelsen på arbeidsplassen var et nøkkelspørsmål, og det ble slått fast at «kjekk og grei» måtte sendes over fra Oslo. ³⁰⁰ Alle disse grepene til tross, streiken på Zinken endte med tap for de streikende.

Norsk Champignon ble også høyt prioritert. Det ble tidlig slått fast at det å bekjempe streikebryteriet var viktig, uten at dette ble fulgt opp i første omgang. «Erik» fikk derfor i oppgave å følge opp dette. Det ble også vedtatt å fremme en landsomfattende boikott av bedriften. Det var pakistanske fremmedarbeidere blant de streikende. For at disse skulle kunne følges opp best mulig, ble det foreslått at «Erik» skulle lære urdu. ³⁰¹ Det ble også vedtatt at dersom de streikende skulle miste jobben ved fabrikken, skulle AKP(m-l) ta ansvar for å skaffe dem ny jobb. I forbindelse med streiken på Norsk Champignon, ble en ansatt ved bedriften, Åge Granerud, hengt ut som streikebryter. Det ble laget sang om ham, og aktivister knuste rutene i foreldrenes hjem der han bodde. Ledelsen tok avstand fra

²⁹⁷ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AU 20.09.1976.

²⁹⁸ I referatet fra et møte i AU 19.november står det at «Erik» innvilges permisjon. Det går ikke fram om det er fra AU for å kunne bruke med tid på jobben i FU. I referatet står det også at «Tore» uttrykker bekymring for at «Erik» har vært borte fra så mange møter i det siste. Det, og det faktum at «Erik» fortsetter å delta på møter i AU og AUAU, tyder på at han ikke fikk permisjon fra arbeidet der. Det er imidlertid mulig at han møtte der i egenskap av FU-leder, men var fritatt for andre oppgaver i AU.

²⁹⁹ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 28.09.1976.

³⁰⁰ «Kjekk og grei» var et dekknavn. Trolig for en person tilknyttet FU. Punktene i støttearbeidet gir assosiasjoner til streiken på Sauda i 1970. Da ble det laget film om streiken, og det ble arbeidet for å få lokalbefolkningen over på sin side.

³⁰¹ ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AUAU 20.10.1976. At «Erik» som allerede hadde en svært stor arbeidsmengde, i tillegg skulle lære seg urdu, virker brutalt. FU hadde også ansvar for fremmedarbeiderspørsmålet. Det ville sikkert være nyttig å kunne urdu i den sammenhengen også.

rutekningen, og skyldte på høyreavvikere. «Det må kritiseres skarpt mot at “Høna” og co gjennomfører opplegg som ikke er politisk klarert. Nødvendig med skarp kamp mot høyre i partiet». ³⁰²

Mot slutten av året ble det gradvis færre streiker og andre konflikter. Etter hvert gikk luften gradvis ut av streikeballongen, og den ble aldri blåst opp igjen til dimensjonene den hadde hatt denne høsten. Det er vanskelig å tallfeste antallet ville streiker og andre konflikter som AKP(m-l) involverte seg i eller forsøkte å involvere seg i under streikeåret 1976. Her er et utvalg fra perioden september-november: Statens Fornvernssenter, Nor-Zink, Kjemi-Service, Wollebekk Champignon, Krysset, Murerne i Bergen, Star, West-Kap., Rafsnes, TMW, Lier, Los-streiken og Radionette. ³⁰³ Det var ville streiker også i 1977, men det ble aldri i nærheten av det omfanget som i streikebølgen høsten 1976. Dette gjenspeiler seg også i møterefelatene fra AU og AUAU. Bryggestreiken i Oslo hvor Jon Michelet var aktiv, var den store saken i januar 1977, men så ble møtene igjen preget av andre saker enn streiker og faglig politikk, som kvinnepolitikk, homofili, idrettsbevegelsen, reisevirksomhet og kontakt med kamerater i utlandet, planlegging av landsmøtet osv. AKP(m-l)s storhetstid i den norske streikekampen var forbi, for godt.

Sammendrag AU og AUAU august 1975 til januar 1977

Utover høsten 1975 kunne det se ut som om ledelsen i AKP(m-l)s nye linje med økt fokus på streikekampen sammen med proletariseringkampanjen, ikke skulle føre til de ønskede resultater, verken i form av streiker eller økt rekruttering til partiet. Først i februar 1976 brøt den første streiken av betydning ut, på Jøtul. Det er ikke noe i de interne dokumentene som tyder på at denne streiken var planlagt eller forberedt av ledelsen i AKP(m-l), eller av partilaget på Jøtul. Når det først oppstod en situasjon som kunne føre til konflikt, er det imidlertid lett å tenke seg at denne ble brukt av ml-erne på stedet til å oppmuntre til streik.

³⁰² ARK-2704 AKP(m-l) Serie Dd-L0002, møte i AU 05.11.1976. Saken ble også tatt opp i et senere møte i AU 9.november, «Grove høyreavvik rapportert om folks innstilling til rutekningen. Ta avstand fra aksjonen i medlemsmøter».

³⁰³ Navnene på bedriftene er gjengitt som i originaldokumentet.

At dette var en streik som ledelsen ikke følte at de hadde kontroll over, går fram av møtereferatene.

Mens en del av pressen og andre samfunnsaktører var bekymret for de «AKP-styrte streikene», var altså ledelsen i partiet bekymret fordi de *ikke* var i stand til å kontrollere streikene. Ikke en gang deres egne folk ute på arbeidsplassene, eller i FU, fulgte de retningslinjene som ble gitt, eller hadde den rette politiske innstillingen. Høyreavviket florerte ute i fagbevegelsen, de tillitsvalgte var ofte mer opptatt at dagskampen og det faglige arbeidet, enn det politiske aspektet ved streikene. Til tross for at ledelsen gjentatte ganger poengterte at det var den politiske siden ved fagforeningsarbeid generelt og streikearbeid spesielt som var viktig, så forble «faglig høyre» et problem. Et eksempel fra et møte i PU understreker dette synet: «Taktikken må drives etter en politisk plan. Den daglige økonomiske kampen er viktig, men bare som et utgangspunkt, en trade-unionistisk kamp. Et høyere politisk nivå er det sentrale». ³⁰⁴

Høsten 1976 kom den streikebølgen som partiet hadde ventet på, men da var de ikke godt nok forberedt. Ledelsen og partiorganisasjonen var ikke i stand til å følge opp alle konfliktene. FUs kapasitet ble sprenget, distriktsstyrene klarte ikke å lede streikekampen, og ikke minst, var det «mye motstand mot revolusjonært fagforeningsarbeid». At det var en slik motstand hos de arbeiderne som ikke var tilknyttet partiet burde ikke vært noen overraskelse, men at den også fantes blant partimedlemmene, var desto mer alarmerende. Dette, kombinert med at blant andre hovedfiendene LO og Arbeiderpartiet mobiliserte med «fei dem ut» kampanjen og andre tiltak, gjorde at streikebølgen både ble kortvarig, og at den i liten grad bar frukter i form av politiske eller faglige seire.

³⁰⁴ ARK-2704 AKP(m-l) Dd-L0010, mappe PU 28-29/11-1975.

Kapittel 8: Konklusjon, sammendrag og videre forskning

Konklusjon

Hovedproblemstillingen for denne oppgaven var: *Hvilken rolle spilte ml-bevegelsen og ledelsen i AKP (m-l) i de ville streikene 1975-1976? Var streikene et resultat av aksjoner planlagt på forhånd av ml-erne og hvilken rolle spilte ml-erne underveis og i avslutningsfasen av streikene? I denne sammenhengen har jeg kartlagt hvilken rolle ml-erne spilte i de ulike fasene av noen utvalgte streiker.*

Jeg hadde en hypotese om *at den sentrale ledelsen spilte en viktig rolle med å sette i gang og organisere de ville streikene.* Hvorvidt denne hypotesen stemmer vil bli besvart sammen med hovedproblemstillingen.

Jeg stilte også et todelt forskningsspørsmål: *Hvorfor ble streiker brukt som en strategi av ml-erne i den faglige politikken, og på hvilke måter og hvorfor endret bevegelsens og partiets taktikk og strategi i den faglige politikken seg gjennom de ulike fasene fra 1970 til 1976?*

Det er forskningsspørsmålet jeg vil ta opp først. Dette er besvart i kapitlene tre og fem, jeg vil her bare gi et sammendrag.

Faglig politikk og streiker som strategi i de ulike fasene fra 1970 til 1976

Ml-ernes og AKP(m-l)s endelige mål, var revolusjon. Partiets politikk og de strategier og den taktikken som ble valgt i forhold andre partier, og i den faglige politikken, ble vurdert ut ifra hva som ble ansett å være best for at dette målet skulle nås. Revolusjonen var imidlertid et langsiktig mål. Før det målet kunne nås, måtte partiet bygges opp for å kunne bli det ledende partiet for arbeiderklassen. Streikebølgen i 1970 var med på å overbevise ml-erne om at det var en misnøye i arbeiderklassen med den sosialdemokratiske samfunnsordenen som de kunne gripe fatt i. Det var ikke ml-bevegelsen som stod bak streikebølgen i 1970. Det var riktignok ml-ere blant annet fra SUF(m-l) involvert i flere av streikene, ikke minst i arbeidet med å samle inn penger til de streikende, men det var lokale forhold som førte til at det brøt ut streik på for eksempel Sporveiene.

I 1970 fantes det ifølge ml-erne ikke et radikalt og revolusjonært parti som kunne lede arbeiderklassen i deres kamp. Så lenge dette partiet ikke var på plass, var det heller ikke det å sette i gang streiker noe prioritert mål for ml-erne. I stedet forsøkte ml-erne å vinne innpass i arbeiderklassen gjennom kampen mot EEC, og gjennom samarbeid med de andre partiene til venstre for Arbeiderpartiet, fortrinnsvis SF. Denne taktikken ga imidlertid dårlig uttelling både i form av stemmer ved valg, og innflytelse i fagbevegelsen. Fra 1974 startet partiet derfor en gradvis endring av kursen hvor SF, og det senere SV, gikk fra å være en mulig samarbeidspartner til å bli en hovedmotstander. Denne endringen kom samtidig som både Arbeiderpartiet og SV gikk til venstre politisk. Det ble da viktig å markere avstand til det revisjonistiske SV, og vise at det var AKP(m-l) som var det eneste revolusjonære, ikke-sosialdemokratiske partiet på venstresiden. Et virkemiddel for å få fram dette, var streiker.

MI-bevegelsens og AKP(m-l)s bruk av streik som et virkemiddel i den faglige politikken, hadde sin begrunnelse i teoriene om streik, skrevet først og fremst av Lenin, dels av Stalin, og som var en del av Strasbourgesene. Lenin fremhevet blant annet at det under streiker kommer fram hvem som er arbeidernes fiender. Myndighetene og borgerskapet fordømte naturlig nok ulovlige, avtalestridige streiker, men viktigere var det at Arbeiderpartiet og ledelsen fagbevegelsen også gjorde det. SV var mer ambivalente i forhold til ulovlige streiker. Partiet uttrykte gjerne støtte for arbeidernes krav som ved Jøtulstreiken, men støttet ikke de ulovlige streiker like helhjertet som AKP(m-l). Dermed sto ml-erne, i alle fall i egne øyne, fram som de streikendes eneste virkelige venner.

Tidspunktet da ledelsen i AKP(m-l) valgte å sende ut sitt streikedirektiv, hang også sammen med den økonomiske situasjonen i Norge. Oljekrisen i 1973, og konkurransen fra land som Sør-Korea i verftsindustrien hadde skapt økonomiske nedgangstider i Norge og store deler av den vestlige verden. Mange bedrifter slet økonomisk med oppsigelser og nedleggelses som resultat. Våren 1975 var «krisa» blitt jevnlig diskutert på møtene i AU og AUAU, og ledelsen i AKP(m-l) var overbevist om at den ville føre til økt misnøye blant arbeiderne, og bedre forutsetninger for å kunne sette i gang streiker og andre arbeidskonflikter.

Proletariseringskampanjen som hadde startet høsten 1974 hadde ført til at da streikedirektivet ble gitt høsten 1975, var det flere ml-ere ute på arbeidsplassene som kunne utnytte denne misnøyen til å sette i gang streiker og andre aksjoner. Oppgjøret med høyreavviket hadde ført til et strammere parti og enda mer inspirerte kadrer. Det var altså

både av nødvendighet, og av økte muligheter på grunn av ytre og indre omstendigheter, som gjorde at ledelsen valgte å prioritere streikekampen så høyt fra høsten 1975.

AKP(m-l) og ml-bevegelsens rolle i de ville streikene i perioden 1975 til 1976

Ledelsens rolle

På grunn av partiets organisasjonsmodell og oppbygging etter leninistisk modell, er partiledelsens rolle i streikebevegelsen spesielt interessant. Min hypotese om ledelsen i AKP(m-l)s rolle, er basert på teorien om at ledelsen i et slikt parti vil være direkte involvert både i å ta initiativ til, planlegge, gjennomføre og avslutte en så viktig del av partiets strategi og politikk som streikene var i perioden 1975-1976.

Konklusjonen etter å ha gjennomgått et bredt utvalg av kilder er at hypotesen *i svært liten grad stemmer* i forhold til om ledelsen tok initiativ til eller beordret aksjoner på konkrete steder. Det var lokale forhold som var utløsende når det oppsto streiker. Den stemmer *i liten grad* i forhold til planleggingen av aksjonene, det var de lokale streikekomiteene i samarbeid med FU som hadde hovedansvaret. Til spørsmålet om hvordan aksjonene ble styrt underveis, så er svaret at var ledelsen *i noen grad* involvert, eller i alle fall ønsket de å være det. Det ble lagt føringer, ikke minst i forhold til den politiske siden ved konfliktene og støttearbeidet. Når det gjaldt avslutninger av aksjoner, ble det også i noen tilfeller gitt føringer om dette, for eksempel i Linjegodsstreiken. Jeg har ikke funnet noen direktiver i Arbarks arkiver fra AU til streikekomiteer eller andre med ordre om hvordan streiker skal håndteres. Fram til omtrent årsskiftet 1975-76, var ledelsen ikke i direkte kontakt med ml-ere eller andre som var streikeledere hverken før, under eller etter streikene, den kontakten var overlatt til Faglig Utvalg som igjen i stor grad opererte uavhengig av ledelsen. Riktignok hendte det at representanter for FU ble innkalt til møter i AU, men ut fra referatene synes det som om dette var sjelden, og at de da ble innkalt for å gi informasjon snarere enn for å motta direktiver. Da Sigurd Allern tok over som leder i FU etter formannsskiftet høsten 1975, ble han fortsatt sittende i AU og AUAU. Dermed kom i alle fall én representant for ledelsen i direkte kontakt med FU lokalt, streikeledere og andre ml-ere ute på arbeidsplassene. Og ikke minst, lederen for FU deltok nå fast på møtene i AU og AUAU.

Allerns rolle som FU-leder på møtene virker likevel å ha vært rimelig lik den som tidligere FU-ledere hadde, informasjon om aktuelle saker. På mange av møtene, særlig når det ikke var pågående streiker som ble tatt opp, hadde Allern ingen innlegg i egenskap av å være FU-leder.

De muntlige kildene som er intervjuet i denne oppgaven og Finn Sjøe som selv satt i ledelsen i partiet, er samstemte om at ingen av de ville streikene var «bestilt» av ledelsen i AKP(m-l). Dette var ikke mulig ifølge dem, det måtte være grunnlag for, og flertall for, streik på den enkelte arbeidsplassen. Dette støttes av funnene i de interne, samtidige kildene i Arbeiderbevegelsens arkiv (Arbark). Det er god grunn til å tro at dersom ledelsen var direkte involvert i å sette i gang konkrete streikeaksjoner på bestemte arbeidsplasser, så ville det ha kommet fram i de ulike interne dokumentene, for eksempel møtereferatene eller direktiver. På møtene i AU og AUAU ble streiker diskutert, men det var stort sett pågående streiker, og diskusjonene gikk først og fremst ut på hvordan man skulle opptre utad.³⁰⁵ Det kom generelle oppfordringer til støtteaksjoner, demonstrasjoner og til å gi penger til streikende arbeidere, men ingen direktiver om å starte streiker på den og den arbeidsplassen.

Er det så noen kilder som støtter hypotesen? Det er det, i alle fall til en viss grad. En er Pål Steigan, i tillegg er det samtidige kilder, blant annet i pressen. Pål Steigan går ganske langt i å hevde at ledelsen utløste streiker. Han skriver han at de så på seg selv som «en generalstab i klassekampen i Norge».³⁰⁶ Han skriver videre at: «[...] muligheten for å utløse streikeaksjoner og andre former for kamp, var regulære punkter på dagsordenen».³⁰⁷ Han trekker fram et «tilfeldig valgt møte» i SKAU (AU) mai 1975 hvor det ble diskutert åtte forskjellige aksjoner eller muligheter for aksjoner. Etter gjennomgang av møteprotokollene for denne perioden, ser det ut til at møtet han refererer til mest trolig er et kadermøte som fant sted 12.mai. Møtet er neppe helt tilfeldig valgt. Det skiller seg ut fra møtene i AU og AUAU i denne perioden ved at det var langt flere saker knyttet til mulige aksjoner på dette møtet enn vanlig. Det er verdt å legge merke til at Steigan skriver om *muligheten* for å utløse aksjoner. Heller ikke på dette møtet, som for øvrig ikke hadde vedtaksrett, ble

³⁰⁵ Et eksempel på dette er to møter i AUAU 15. mars og 21. mars 1975. Der var ett av punktene ble tatt opp at faglig sekretær hadde unnlatt å følge direktivet om å sende hilsen til arbeidere i en konflikt. Dette skulle tas tak i av «Oddvar». Ark-2704 AKP(m-l) boks Dd-L001.

³⁰⁶ Steigan, *En Folkefiende* s.271.

³⁰⁷ Ibid

streikeaksjoner på konkrete arbeidsplasser nevnt.³⁰⁸ Ideene til tiltak som ble satt opp punktvis til slutt i referatet, var å opprette støttekomite, skape aksjoner rundt nedleggelse, demonstrasjon mot Våleroppsigelsesene, arbeiderkonferanse om Hamnerverksaken, opprettelse av partisenter og en større demonstrasjon til høsten.³⁰⁹ At muligheten for å utløse streikeaksjoner ble diskutert, er ikke det samme som at streiker på bestemte arbeidsplasser faktisk ble utløst etter bestilling eller ordre fra ledelsen.

Steigan skriver videre at:

«[...] SKAU i AKP så det som sin plikt og en naturlig oppgave å sette seg inn i så mange som mulig av slike streiker og aksjoner på arbeidsplassene, og så langt som mulig utvikle en taktikk og en handlingsplan for dem. Vi var som en motpol til LOs sekretariat. Mens de prøvde å slukke så mange branner som mulig, prøvde vi å tenne så mange som mulig og holde dem ved like når de først var tent».³¹⁰

Steigan skrev at SKAU i AKP så langt som mulig arbeidet med å utvikle en taktikk og handlingsplan for streiker og andre aksjoner. Slik jeg tolker møteprotokollene og andre kilder, var dette oppgaver som Faglig Utvalg hadde vel så mye ansvar for. Riktignok kom det en endring i retning av et mer direkte engasjement i de pågående streikene høsten 1976 hvor ledelsen i større grad kom med innspill om taktikk og framgangsmåter, som i for eksempel streiken på Zinken. Men ledelsens handlingsplaner var mer generelle, som for eksempel streikehåndboka. I SKAU (AU) og AUAU var det særlig hvordan streikene skulle brukes politisk, som ble diskutert. Det ble diskutert hva som skulle publiseres i *Klassekampen*, mulighetene for støtteaksjoner og demonstrasjoner, og ikke minst hvordan en skulle bruke streikene til å vise hvem som var arbeidernes venner (AKP(m-l)) og fiender (LO, DNA og SV). Selve organiseringen på stedet og kontakten med de streikende ble overlatt til Faglig Utvalg, men det stemmer at også ledelsen «så langt det var mulig» var med på å lage handlingsplaner og utarbeide taktikk. Men med det viktige forbeholdet «så langt som mulig». Viljen til å påvirke utviklingen i streikene var ofte større enn evnen og muligheten til å gjøre det. Steigan kommer i bøkene sine ikke med konkrete eksempler hvor det var ledelsen som tok initiativet, eller ga direktiver om streiker på bestemte

³⁰⁸ Det er en anmerkning i referatet om at møtet ikke hadde vedtaksrett.

³⁰⁹ Ark-2704 AKP(m-l) boks Dd-L001

³¹⁰ Steigan, *En Folkefiende*, s.272.

arbeidsplasser. Hans utsagn kan derfor bare delvis tas til inntekt for hypotesen om at ledelsen var med på å starte streiker.

Pressens dekning

Hva med utsagnene fra pressen? Samtlige av de store avisene foruten *Klassekampen* knyttet AKP(m-l) til de ville streikene, og det i alle fall underforstått at ledelsen i partiet sto bak. Logikken var, som i hypotesen min, at fordi AKP(m-l) var et sentralstyrt leninistisk parti, så måtte det være ledelsen som styrte når ml-ere var involvert i ulike streiker. Jon Skard og Arne Slettebø bruker også denne logikken i sine bøker om AKP(m-l) og ml-bevegelsen. Der brukes det teoretiske bakteppet om demokratisk sentralisme og den leninistiske partimodellen for å vise hvordan AKP(m-l) arbeidet i Norge. Det var i liten grad at pressen la fram konkrete beviser på AKPs innblanding i streikene, langt mindre på at streikene var satt i gang på initiativ eller ordre fra ledelsen i partiet. «Bevisene» var gjerne at det satt folk i streikekomiteene som en visste eller mistenkte at hadde tilknytning til AKP(m-l), at de hadde avbrutte studier bak seg, eller at streikene ble støttet av partiet gjennom *Klassekampen*. Som vi har sett var blant annet *Arbeiderbladet* forsiktige med å bruke MI-stempelet i forbindelse med både Sporveisstreiken, Jøtulstreiken og Linjegodsstreiken. I dekningen av alle disse streikene gikk også avisen langt i å støtte de streikendes krav.

Pressedekningen kan derfor heller ikke anses som bevis for at hypotesen om at det var ledelsen i AKP(m-l) som styrte streikene stemmer. Når det er sagt, på den annen side ville det vært svært vanskelig for pressen, eller andre, å kunne legge fram beviser på at ledelsen faktisk sto bak streikene, selv om det skulle være tilfelle. Både ledelsen (i den grad de kommenterte dette) og ml-erne som var involvert i streikene, nektet på det sterkeste at de var AKP-styrte. Noen skriftlige bevis var også svært vanskelig å oppdrive, om det skulle finnes noen. Partiets sikkerhetspolitikk var på sitt mest rigide fra midten av 1970-tallet, med hemmelige møtesteder og strenge regler for hva som skulle produseres av dokumenter.³¹¹ At det ikke ble lagt frem klare beviser for at partiet gjennom dets ledelse styrte de ville streikene, er derfor heller ikke noe bevis for at den ikke var involvert. Sikkerhetspolitikken

³¹¹ Saken hvor «Oddvar» brukte jobbens stensileringsmaskin for å lage et skriv til et møte, er et eksempel på dette.

vanskeliggjorde også rent praktisk et samarbeide mellom streikende ml-ere og ledelsen og utsendelse av direktiver fra ledelsen til de streikende. Også samarbeidet mellom FU og de streikende kunne lide under dette, som i Linjegodsstreiken.

Tilretteleggere og inspiratorer

Hvordan ble disse brannene som Steigan omtaler antent? Det er liten tvil om at ml-ere var involvert i å starte og organisere en stor del av de ville streikene, men hva var partiledelsens rolle i dette? Selv om ledelsen ikke planla og igangsatte konkrete streikeaksjoner, er det ingen tvil om at den oppfordret til streiker og støttet dem. Streiker var et viktig redskap for å få arbeiderklassen over på sin side, på veien til det endelige målet, revolusjon. Teoriene fra blant annet Lenin og Strasbourgesene ble forsøkt omsatt i praksis gjennom streikebevegelsen. Streikene skulle bevisstgjøre arbeiderne politisk, motivere dem og få dem til å se hvem fiendene deres var. Gjennom streiker skulle en også rekruttere arbeidere til partiet.³¹² I streikedirektivet som ble formidlet til medlemmene i *Tjen Folket* september 1975, var det tydelig at ledelsen i partiet nå ønsket en intensivering av streikekampen. Den økonomiske krisen som rammet Norge med oppsigelser av arbeidere og nedleggelse av bedrifter gjorde at mulighetene nå syntes gode for et økt konfliktnivå i norsk arbeidsliv og for økt oppslutning for AKP(m-l) i arbeiderklassen. Oppstramningen av partiet og streikehungrige, nyproletariserte arbeidere som strømmet ut på norske arbeidsplasser, skulle nå endelig tenne revolusjonsgløden i den norske arbeiderklassen. Og resultatene kom da også, i form av en rekke ville streiker i 1976. At ledelsen i AKP(m-l) også hadde et ansvar for streikene, er åpenbart. Det var de som hadde lagt opp den strategien som ml-erne skulle følge, med streikehåndbøker og innsamlingsaksjoner. Det var ledelsen som formulerte og overførte Lenins og Maos tanker fra teori til praksis ved å bruke streikevåpenet, og det var ledelsen som satte i gang proletariseringskampanjen som brakte ml-erne ut blant de ekte arbeiderne. Når Glenn Ostling sier at Linjegodsstreiken var hans ide og at den skjedde på hans initiativ, så var den allikevel et resultat av den politikken og strategien som ledelsen i

³¹² I et maskinskrevet vedlegg fra 9. desember 1974 er ett av punktene at det skal undersøkes om det blir rekruttert i streikene. Ark-2704 AKP(m-l) boks Dd-L001.

AK(m-l) hadde formulert.³¹³ Ledelsen i AKP(m-l)s rolle som inspiratorer og tilretteleggere for streikene var derfor betydelig, selv om den ikke var direkte involvert i å igangsette streiker.³¹⁴

Ml-erne siterte ofte Lenins ord om at: «streiken er en skole i krig, men ikke selve krigen». I krig så blir bruken av tropper og andre ressurser, hvor de skal forflyttes, hvor fienden skal angripes, og så videre, avgjort av generalstaben som gir ordre til offiserene. I AKP(m-l)s generalstab ble det også diskutert hvor troppene skulle utplasseres og taktikken som skulle brukes i slagene, men man bestemte ikke hvor selve slaget skulle stå, det var det lokale forhold som avgjorde. Selv om det ble planlagt i hva slags bedrifter det skulle plasseres ut ml-ere og det samtidig ble oppfordret til å sette i gang aksjoner, ble det ikke gitt ordre om streik på for eksempel Linjegods, Jøtul eller Norsk Champignon.

Under kamper og viktige slag, er en generalstab samlet nær sagt hele tiden for å diskutere taktikk og følge opp kampene. Under streikene ble det aldri innkalt til ekstraordinære møter i AU eller AUAU, og streikene var ofte ikke en gang første punkt på dagsordenen. Ledelsen i AKP(m-l) ønsket nok å utgjøre en generalstab under de ville streikene, men det var de streikende selv, og de ml-erne som var involvert, eventuelt i samarbeide med FU, som faktisk var det. Partiledelsens rolle var å være den politiske ledelsen, ikke den militære.

Selvkritikk fra AU

Kritikk og selvkritikk var et fast punkt på møtene i AU og AUAU i perioden 1975 til 1977. Det kunne være fordi noen hadde kommet for sent til møtet, ikke hadde forberedt seg godt nok, eller mer alvorlige ting som å ha begått høyreavvik. Denne kritikken kunne være ganske inngående og grundig, og det ble ved minst et tilfelle innkalt til et ekstraordinært møte i AU hvor et medlem skulle legge fram selvkritikk.

³¹³ Ostling sier selv at han fikk ideen til streiken etter å ha lest oppfordringer til aksjoner mot kleppepakkene i *Klassekampen*. Intervju med Glenn Ostling 30.10.2019.

³¹⁴ Uten sammenligning for øvrig, kan organiseringen med celler og enkeltpersoner eller små grupper av ml-ere som utførte aksjoner på eget initiativ, minne om terrorgruppen al-Quiadas. Selv om ml-erne satte i gang streiker og utførte aksjoner på egenhånd, var de inspirert av partiet og dets ledelse, og dennes oppfordring til aksjoner, og finansiert gjennom partiets streikestøttekomiteer.

AU kritiserte også seg selv. I et lengre dokument utarbeidet av AU ble det analysert hvilke feil som var begått av arbeidsutvalget. Kritikken var alvorlig, mye av den er svært treffende. Dokumentet er ikke datert, men er trolig skrevet sent på høsten 1976 eller tidlig 1977.³¹⁵ AU skriver om punktet «å gå i spissen for massene» at:

«I stedet for å gå i spissen for massekampen setter vi oss trygt bak skrivepultene våre og produserer planer, direktiver, artikler...Vi vedtar hva organisasjonen skal gjøre, men setter ikke vedtaka ut i live sjøl, verken i forhold til grunnorganisasjonen eller i forhold til NKS som helhet».³¹⁶

Og om «å mobilisere massene»: «Vår isolasjon fra massene har gjort det umulig å utløse dens skaperkraft. Derfor har arbeidet blitt "en liten håndfull personers fruktesløse strev»».³¹⁷ AU var også selvkritiske til hvordan de hadde håndtert Jøtul-streiken, hvor de la seg på en linje hvor økonomisk støtte var viktigere enn politisk, noe de konkluderte med at var «åpent høyre». En «vulgarisering» av kritikken mot de politiske motstandere, førte blant annet til «en konsolidering av SV».

Jeg hevdet tidligere at mange innen ledelsen manglet evnen til å forstå den norske arbeiderklassen, og viljen til å være i direkte kontakt med den. Selvkritikken fra AU er med på å bekrefte denne teorien. Det viser også at ledelsen selv så dette var et problem, i alle fra høsten 1976. Selvproletariseringen som også flere i ledelsen tok del i, var nok både med på å gi en økt forståelse for arbeiderklassens behov og egenart, og å gi økt selvinnsikt.³¹⁸

De menige ml-ernes rolle i streikene

De ml-erne som kom ut i norsk arbeidsliv som proletarer som følge av proletariseringkampanjen fra høsten 1974, og i større grad fra høsten 1975, var overbeviste om at de nå skulle lede arbeiderklassen på veien vekk fra undertrykkelse, og mot revolusjon.

³¹⁵ ARK-2704 AKP(m-l) Dd-LO009, mappe vedlegg AU høsten 1976. Dokumentet er på over 10 sider og tar for seg ulike deler av AUs arbeid.

³¹⁶ ARK-2704 AKP(m-l) Dd-LO009, mappe vedlegg AU høsten 1976.

³¹⁷ ARK-2704 AKP(m-l) Dd-LO009, mappe vedlegg AU høsten 1976.

³¹⁸ Blant annet ble Tron Øgrim bryggeriarbeider på Schau Bryggerier.

Streikedirektivet skulle følges. Der ble det ikke levnet noen tvil om viktigheten av streikekamper:

«Alle lag og alle partimedlemmer må ta konsekvensene av at arbeidet med å organisere streiker er tvingende nødvendig for klassen, og at solidaritetsarbeidet er like nødvendig. Alle må ta konsekvensen av at dette vil bli *partiets viktigste oppgave i klassekampen framover*.³¹⁹

I direktivet gikk det også klart fram hvem som var fiendene. Borgerklassen, som også LO og Arbeiderpartiet var en del av, og revisjonistene i SV og NKP som: «støtter heseblesende utviklinga av stats-monokapitalismen, støtter statsdiktat i indeksoppgjøret, og fungerer på alle måter som et agentur for monopolkapitalen i arbeiderbevegelsen». ³²⁰ Hetsen fra ml-erne mot revisjonistene og tillitsvalgte som ble ansett som LO og Arbeiderpartiets representanter, fikk noen utilsiktede konsekvenser. På Elektrisk Bureau i Oslo gikk arbeiderne ut i streik, og forlangte at ni AKP'ere som arbeidet der skulle sies opp for å ha vist utilbørlig oppførsel mot bedriftens tillitsvalgte:

«Jern og metall krever Elektrisk Bureau-arbeiderne oppsagt. Bakgrunn i hovedavt.par.19: De Arbeidstakere har ikke plikt til å arbeide sammen med personer som har vist slik utilbørlig oppførsel at de etter alminnelig oppfatning i arbeidslivet, eller i samfunnslivet forøvrig, bør kunne fjernes. Verkstedklubben på Elektrisk Bureau mener de har drevet trakassering av tillitsvalgte på politisk grunnlag». ³²¹

Det var også nær å bryte ut streik på Bergenstrikken i protest mot ansettelsen av to AKP-ere. ³²² Ml-erne ble altså mottatt med skepsis mange steder, og LOs «fei dem ut» kampanje var også med på å vanskeliggjøre ml-ernes arbeidsforhold i noen klubber og foreninger. Likevel lyktes det altså ml-erne å være med på å starte og organisere en rekke ville streiker. Lokale forhold på den enkelte arbeidsplass var den viktigste faktoren som gjorde dette mulig for ml-erne. På Jøtul hadde det over tid vært et dårlig forhold mellom ansatte og ledelse, og på Linjegods var de ansatte misfornøyde med både lønn og arbeidsvilkår. I *Arbeiderbladet* ble

³¹⁹ *Tjen Folket* nr 8 1975.

³²⁰ *Ibid*

³²¹ *Arbeiderbladet* 10.03.1977. Hviteboka som ble utgitt av de oppsagte ml-erne etter konflikten gir en helt annen versjon av saken. Der framstilles det som om tillitsvalgte i klubben drev en personlig kampanje mot ml-erne og at arbeiderne ikke egentlig ønsket dem oppsagt, langt mindre å gå til streik.

³²² *Arbeiderbladet* 03.03.1977.

det kommentert at var mange fremmedarbeidere blant de streikende på Jøtul, mens det på Linjegods var mange unge. Også på Norsk Champignon var det mange fremmedarbeidere blant de streikende. Det ble stilt spørsmål i avisen om yngre arbeidere og fremmedarbeidere var lettere å få med på en ulovlig streik fordi at de ikke var like innforstått med reglene og tradisjonene i norske fagforeninger. Glenn Ostling som var amerikansk statsborger fortalte at: «Jeg kjente ikke reglene, men mente at hvis noen i en bedrift ville streike, så gjør de det». ³²³

Det var lettere for ml-erne å få innpass, og sette i gang aksjoner på bedrifter hvor det ikke var en sterk klubb med sosialdemokratiske tradisjoner, og hvor det allerede var en misnøye med arbeidsforholdene. Linjegods på Alnabru var et eksempel på det. Der hvor arbeiderne var fornøye med sine tillitsvalgte eller det ikke var en latent misnøye med ledelsen eller med arbeidsforholdene, kunne ml-ernes inntog gjøre at arbeiderne samlet seg mot dem, som ved Elektrisk Bureau. Mange av de nyproletariserte var nok også mindre taktiske eller «revisjonistiske» i sin framgangsmåte enn de som hadde vært ute i arbeidslivet en stund.

«Nyttige idioter»

Arne Slettebøe brukte betegnelsen «nyttige idioter» om dem som var enige i populære dagskrav som ml-erne tok opp, og som på den måten uvitende støttet opp om revolusjonært arbeid. ³²⁴ En betegnelse han hevdet Lenin brukte om slike personer. Var streikende arbeidere og andre som støttet krav om bedre lønn og arbeidsforhold som ml-erne stilte virkelig nyttige idioter? Også andre, både deler av pressen og representanter for LO og fagforbundene, forklarte det at en del arbeidere stemte fram ml-ere til tillitsverv, ble med på ulovlige streiker, og andre aksjoner hvor ml-ere var involvert, med at de ikke var klar over hva de gjorde, at de lot seg bruke i et politisk spill. Jeg tror at dette er en alvorlig undervurdering av disse arbeiderne. Om noen, så var det ml-erne som var de nyttige idiotene. Konsekvensene for arbeidere som deltok på ulovlige streiker, var minimale på 1970-tallet. Takket være AKP(m-l)s streikestøttekomiteer var den økonomiske risikoen begrenset, de kunne regne med å ha tilnærmet normal inntekt når de streiket. Ofte ble

³²³ Intervju med Glenn Ostling 30.10.2019.

³²⁴ Slettebøe og Skard, *AKP(m-l)-en fare for demokratiet* s.20.

resultatet av streikene at de fikk gjennom kravene sine, helt eller delvis. Deltakelse i ulovlige streiker førte sjelden til at arbeidere mistet jobben, og ikke minst, det var ml-erne som måtte ta støytten med kritikk fra fagforbund og pressen. Flere ml-ere, som Glenn Ostling, ble også utestengt fra verv i fagforeningen. Mange som deltok på streiker følte at de fikk økt status blant andre arbeidere. I noen tilfeller var ikke arbeiderne klar over at det var ml-ere som var tillitsvalgte eller satt i streikekomiteer, men ofte visste de det. Det skjedde at ml-erne ble valgt nettopp fordi de var ml-ere. Ikke minst hvis man visste at man sto ovenfor vanskelige forhandlinger eller det gikk mot hardere tider, kunne det å velge en ml-er eller AKP-er være strategisk lurt.³²⁵ Den politiske gevinsten for ml-erne som jobbet nærmest døgnet rundt som tillitsvalgte, drev agitasjon eller var streikeledere var minimal. Kollegene deres støttet aldri det politiske budskapet deres, men lot gjerne ml-erne gå i krigen for seg. De ønsket ingen revolusjon, og mente heller ikke at de ved å velge ml-ere, eller å stille seg bak deres krav på arbeidsplassen gjorde «revolusjonært arbeid». Bortsett fra ml-erne selv, og kanskje noen i pressen og i NÅ forlag, var det svært få som virkelig trodde at ville streiker var et av stegene på vei til en kommende revolusjon i Norge. Arbeiderne var definitivt ingen nyttige idioter for ml-erne.

Når kartet ikke stemmer med landskapet, når en sjelden fram til målet

«Se på den norske arbeider: hver søndag står han foran huset og polerer bilden sin. Det er dette den norske arbeider er opptatt av, han er ikke interessert i noen revolusjon.»³²⁶

Finn Gustavsen skal ha sagt dette da han var i møte med SUF før bruddet med SF. De som satt i den øverste ledelsen i SUF, SUF(m-l) og AKP(m-l) på 1970-tallet, som stort sett var mange av de samme menneskene, tok imidlertid ikke dette til seg. De kjente Mao, Lenin og de andre store kommunistiske lederne og teoretikernes verker fra A-Å. De hadde oppskriften på hvordan den undertrykte norske arbeiderklassen skulle bli revolusjonær, og bryte seg løs fra borgerskapets lenker og innføre proletariatets diktatur. De hadde også ønsket om, og viljen, til å være de som skulle lede den norske arbeiderklassen i kampen på veien mot sosialisme og kommunisme. Problemet var bare at den oppskriften på revolusjon,

³²⁵ Pål Steigan skriver at på Rosenberg i Stavanger ble AKP'eren Ove Stumo valgt framfor en AP'er, nettopp fordi arbeiderne visste at de sto foran «hardere tider». Pål Steigan, *På den den himmelske freds plass* s.123.

³²⁶ Frank Rossavik, SV Fra Kings Bay til Kongens bord s120, Spartacus Forlag 2012. Roar Hagen sitert i Hans Petter Sjølies «Mao min Mao». Det er Finn Gustavsen som skal ha kommet med dette sitatet på et møte med SUF i Groruddalen da disse var i ferd med å bryte med moderpartiet.

og den beskrivelsen av forholdet mellom borgerskapet og arbeiderklassen som de opererte med, tilhørte en annen tidsalder og et helt annet samfunn enn 1800-tallets England, Tyskland og Russland, eller Kina på 1900-tallet. Den norske arbeiderklassen var ikke undertrykt og uten rettigheter, den levde ikke i fattigdom, den ønsket ingen revolusjon. At det var oppstått en misnøye blant en del arbeidere som følte at de ikke ble hørt når de var misfornøyde med lønn- og arbeidsforhold, var ikke det samme som at de ønsket en omfattende samfunnsomveltning. Streikebølgen i 1970 var et resultat av denne misnøyen, ml-erne tolket den som noe mer, som en misnøye med hele den sosialdemokratiske samfunnsmodellen. For dem passet denne streikebølgen inn i de teoriene som deres ledestjerner hadde kommet med. Da ledelsen i AKP(m-l) oppdaget at ikke kartet stemte med landskapet, forsøkte de å forandre landskapet, og ikke kartet. Teoriene stemte jo, det måtte bare skapes en revolusjonær arbeiderklasse, og en forestilling hos denne om at den var undertrykket. Dette ville de gjøre gjennom streiker. Mange av de ml-erne som ble en del av arbeiderklassen som tillitsvalgte eller som vanlige arbeidere, innså ganske snart at landskapet verken lot seg endre, gjennom streiker eller politiske doktriner. Men de oppdaget også at det var bruk for noen til å stå opp for arbeidernes rettigheter. De siste førti årene har den norske fagbevegelsens kamp ikke vært for å tilvinne seg nye rettigheter, men for å beholde de rettighetene som ble vunnet i tidligere kamper. I denne kampen har også tidligere ml-ere stått i bresjen.

Ml-ernes rolle i fagbevegelsen etter de ville streikene og videre forskning

Vi fikk en hel generasjon av tillitsvalgte som var trent i strategisk analyse og kobling til grunnplanet i fagbevegelsen. Evnen til å sette seg inn i saksområdet og forstå ledelsens strategi og planer fremover. Hva er det egentlig de går ut på? Er det noen motsetninger mellom de og lokalsamfunnet i ledelse og politikk? Kan vi utnytte sånne motsetninger på noen måte? Hvem er støttespillerne våre? Den måten å analysere og tenke på lærte folk i ml-bevegelsen, og det har gjort dem til tillitsvalgte som går langt utenpå A4-varianten fra sosialdemokratiet. Derfor har de helt uavhengig fra partiet oppnådd en veldig sterk posisjon. Noe som betyr at

fagbevegelsen i dag hadde vært mye svakere om vi ikke hadde hatt dette innslaget av tillitsvalgte som hadde gått AKP-skolen.³²⁷

I ettertid har flere innen fagbevegelsen og politiske motstandere gitt anerkjennelse til den jobben mange AKP-ere gjorde, og som tidligere AKP-ere fortsatt gjør som tillitsvalgte. I en artikkel i *Aftenposten* i 2004 uttalte Berge Furre blant annet at «Fagbevegelsen ble tildelt dyktige, kunnskapsrike tillitsfolk. Som etter hvert modererte seg». ³²⁸ Lars Skytøen, tidligere industriminister og leder i Jern og metall uttalte i samme artikkel at: «Jeg skal innrømme at vi i fagbevegelsen kanskje hadde sovnet litt, at vi hvilte på våre laurbær. Det var faktisk nyttig med aktivitet og kamp på arbeidsplassene, vi måtte mobilisere». ³²⁹ Denne mobiliseringen kom ikke minst etter at alle fem representantene fra Oslo Jern og Metall som ble valgt til LO-kongressen i 1977 var ml-ere. De aller fleste fagorganiserte arbeiderne møtte ikke på nominasjonsmøter til LO-kongressen, eller på årsmøter i fagforeningen, noe som åpnet for at ml-erne kunne «kuppe» møtene, og få valgt inn sine representanter. Jeg vil hevde at det som syntes som en seier for AKP(m-l) på nominasjonsmøtet i Oslo Jern og Metall, i virkeligheten var en Pyrrhos-seier som var med på å svekke partiets innflytelse i fagbevegelsen, og dermed også muligheten til å sette i gang streiker. LO-ledelsen og *Arbeiderpartiet* klarte å mobilisere sine medlemmer, og de fagorganiserte møtte opp på årsmøtene i sine fagforeninger i langt større antall enn tidligere. Også i *Arbeiderbladet* ble det oppfordret til å møte manns- og kvinnesterkt opp for å stoppe ml-erne på nominasjons- og årsmøtene. Utover våren led AKP-erne nederlag på tømrernes årsmøte, på stein, jord og sementarbeidernes landsmøte, rørleggernes landsforenings årsmøte osv. AU hadde høsten 1976 sendt ut et eget direktiv til medlemmene om hvor viktig det var å mobilisere og planlegge før årsmøtene, «Direktiv om årsmøtebevegelsen». ³³⁰ Gjennom disse årsmøtene skulle en slå tilbake mot «Aspengrens fei dem ut-kampanje». Dette lyktes de nå i lagt mindre grad med. Dette, sammen med det indre sammenbruddet i AKP(m-l) på slutten av 1970-tallet, er to viktige årsaker til at antallet ville streiker ble langt lavere etter toppen høsten 1976.

³²⁷ Roar Eilertsen i intervju Oslo 30.10.2019.

³²⁸ *Aftenposten* 12.03.2004. Link: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/4BL3e/de-var-samfunnsfiende-nummer-en>

³²⁹ Ibid.

³³⁰ ARK-2704 AKP(m-l) Dd-LO009, mappe vedlegg AU høsten 1976. Direktivet er datert 23/11-1976.

Jeg vil imidlertid også påstå at denne mobiliseringen førte til en styrking og revitalisering av fagbevegelsen som gjorde at den stod bedre rustet til kampen mot trusselen om en utvanning av dens rettigheter og privilegier. I denne kampen har også ml-erne (og tidligere ml-ere) spilt en viktig rolle. «I LO-systemet kryr det av ml-ere» hevdes det fra en anonym kilde i *Den store ml-boka*.³³¹ Det står videre at: «Både som tillitsvalgte og som ansatte i systemet jobber det et uforholdsmessig antall eks-maoister i fagrørsla, lokalt og sentralt». Og det avsluttes med at: «Det er ingen tvil om at en god del tidligere ml-ere var med på å dra lasset da LO tok en venstresving under Gerd-Liv Vallas ledelse».

Hvilken rolle ml-erne og tidligere ml-ere har spilt i fagbevegelsen etter storhetstiden på siste halvdel av 1970-tallet kan være et tema for en kommende masteroppgave. Kanskje ml-erne spilte en viktigere rolle, og hadde langt større innflytelse i fagbevegelsen etter 1980 enn de gjorde i 1976?

Med LOs årsrapporter som kilde, har jeg laget en oversikt over godkjente streiker fra 1965-1990. Antall ville streiker har jeg ikke funnet noen samlet oversikt over.³³² Tallene viser at antall streiker og antall tapte arbeidsdager som følge av streik, økte sterkt fra omtrent 1980, etter at ml-bevegelsens storhetstid var over. Dette er også et mulig tema for en oppgave og kanskje kan dette knyttes til ml-ernes rolle i fagbevegelsen.

Vedlegg 1. Liste over LO -streiker 1965-1990³³³

³³¹ Rognlien og Brandal, *Den store ml-boka* side 124.

³³² En slik oversikt finnes for årene 1967-1973, gjengitt blant annet av Torstein Hjellum i boka *ml*. Han understreker at den neppe er fullstendig, men at den er den mest omfattende for denne perioden. Hjellum har hentet den fra *Sosialistisk Årbok 1973*. Uansett var det få ville streiker etter 1980.

³³³ Kilde er LOs årsrapporter

År	Antall streiker	Antall arbeidere i streik ³³⁴	Antall tapte arbeidsdager
1965	3	257	2079
1966	1	8	32
1967	4	220	2423
1968	3	150	2273
1969	1	3	162
1970	2	20	308
1971	0 ³³⁵	0	0
1972	3	23	1555
1973	2 ³³⁶	?	?
1974	6 ³³⁷	?	?
1975	5	309	4515
1976	0	0	0
1977	5	539	10202
1978 ³³⁸	3	509	18403
1979	2	22	428
1980	7	3796	15090 ³³⁹
1981	14	5120	3565 ³⁴⁰
1982	16	22242 ³⁴¹	179014
1983	11	24653 ³⁴²	4974

³³⁴ Jeg har valgt å skrive det totale antallet arbeidere i streik, ikke skille mellom organiserte og ikke organiserte som LO gjør i sine lister.

³³⁵ De årene det ikke har vært godkjente streiker, finnes det heller ingen statistikk eller informasjon om dette. Det gjelder både som tabell og i tekst.

³³⁶ Ingen oversikt over antall arbeidere i streik eller antall arbeidsdager tapt.

³³⁷ Dette året ble konfliktene kun kort beskrevet som tekst i LOs årsrapport. Det finnes ingen oversikt over antall streikende eller antall streikedager for de 6 konflikten, blant annet heismontørene og telefonsentralmontører.

³³⁸ Det var en omfattende streik dette året, Vinmonopolstreiken med 504 involverte arbeidere og 17894 streikedager.

³³⁹ Tallet er oppgitt som cirkatall. Dette skyldes at en del av konfliktene var sit down-aksjoner og korte politiske streiker.

³⁴⁰ Det lave antallet tapte arbeidsdager skyldes at konfliktene i stor grad var politiske en-times streiker.

³⁴¹ Den klart største streiken dette året var Transportarbeiderstreiken med 14000 streikende og 104346 tapte arbeidsdager. De fleste streikene dette året var politiske streiker med en times varighet.

³⁴² I tallene har jeg tatt med antallet arbeidere som ikke var organiserte i LO også. De fleste streikene dette året var korte politiske streiker.

1984	31	33194	110509
1985	10	12528 ³⁴³	8593
1986	21 ³⁴⁴	142615 ³⁴⁵	798085
1987	10 ³⁴⁶	164283 ³⁴⁷	22369
1988	17 ³⁴⁸	24005 ³⁴⁹	9959
1989	13 ³⁵⁰	13291 ³⁵¹	10856
1990	12 ³⁵²	346953 ³⁵³	25928

Kilder og Litteratur

Arbeiderbevegelsens arkiv:

³⁴³ I tallene har jeg tatt med antallet arbeidere som ikke var organiserte i LO også.

³⁴⁴ I tallene har jeg telt med streikene i Oslo Kommune sammen med de andre kommunene. Telles streikene i Oslo Kommune også er antallet 25.

³⁴⁵ I tallene har jeg tatt med antallet arbeidere som ikke var organiserte i LO også.

³⁴⁶ De fleste streikene var korte politiske streiker.

³⁴⁷ I tallene har jeg tatt med antallet arbeidere som ikke var organiserte i LO også.

³⁴⁸ De fleste streikene var korte politiske streiker.

³⁴⁹ I tallene har jeg tatt med antallet arbeidere som ikke var organiserte i LO også.

³⁵⁰ De fleste streikene var politiske streiker.

³⁵¹ I tallene har jeg tatt med antallet arbeidere som ikke var organiserte i LO også.

³⁵² Samtlige streiker utenom en var politiske streiker eller markeringer.

³⁵³ I tallene har jeg tatt med antallet arbeidere som ikke var organiserte i LO også.

Arkivreferanser: ARK-2704 AKP(m-l) serie De-L0001-L0012. Møteprotokoller for AU(SKAU) og AUAU, direktiver, korrespondanse m.m.

Arbark.no:

LOs årsrapporter 1965-1990

Forvaltningsorganet for AKP (m-l)s partihistorie (FAP): www.akp.no

- *Tjen folket* 1968–1977

- *Røde Fane* 1972–1977

– Prinsippprogrammer og vedtekter 1973–1976

- *AKP(m-l)s tre første år: Vedtak, uttalelser og opprop fra AKP(m-l) februar 1973 til mai 1975.*

Også utgitt på Oktober Forlag.

-Diverse direktiver og meldinger 1977-1978

-*Streik!* Hefte om økonomisk og politisk kamp. Også utgitt på Oktober Forlag 1977.

-*Arbeideropposisjon på LO-kongressen.* Også utgitt på Oktober Forlag 1977.

-*Styrk fagbevegelsens kampkraft.* Faglig studiebok fra AKP(m-l). Også utgitt på Oktober Forlag 1974

-*Mytar om AKP.* 1987

-*Tesene om høyreavviket,* Tron Øgrim 1975.

PDF-arkivet, sideprosjektet til [akp.no](http://www.pdf-arkivet.no/): <http://www.pdf-arkivet.no/>

-Streiker og andre arbeidskonflikter. Diverse løpesedler og bulletiner.

Sekundærlitteratur

Bergh, Trond: *Kollektiv fornuft, LOs historie 1969-2009*, Pax Forlag Oslo 2009

Bjørnhaug, Inger og Halvorsen, Terje: *Medlemsmakt og samfunnsansvar, LOs historie 1935-1969*, Pax Forlag Oslo 2009

Bull, Edvard: *Norsk arbeiderbevegelse i krise*: J.W Cappelens Forlag 1982, nettversjon Nasjonalbiblioteket.

Folkvord, Erling. *Rødt! På barrikadene for AKP og RV*: Millennium, Oslo 1998.

Furre, Berge: *Vårt århundre. Norges historie 1905-1990*, Det Norske Samlaget 1991.

Gustavsen, Finn: *Kortene på bordet*, Gyldendal Norsk Forlag A/S 1979 Oslo/Gjøvik

Harsvik, Oda Karin Brunsell: *Å erobre de forlatte skanser- Kvinnene i Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene) 1973–1984*, masteroppgave Universitetet i Oslo 2019

Hjellum, Torstein. "Opprøret mot de etablerte partiene og ml-bevegelsens framvekst" i (ml): *En bok om maoismen i Norge*, redigert av Terje Tvedt, 135–164: Ad Notam, Oslo 1989.

Hølleland, Øistein. "Perspektiver på et sporskifte". Artikkel fra boka "*Bare trøkk på, 5 emner fra 100 års aktivitet*": Utgitt av Oslo Sporveisforening 1994.

Hågensen, Yngve: *Krev din rett, gjør din plikt*. Aschehoug Forlag, 2004.

Håvardsholm, Espen: *Historiens Kraftlinjer*. Gyldendal Norsk Forlag A/S, 1975.

Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var: En innføring i historiefaget*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 1999

Knutsen, Sverre. «Sannhetsministeriets fremvekst og sammenbrudd: Noen aspekter ved ledelsens rolle i ml-bevegelsen» i (ml): *En bok om maoismen i Norge*, redigert av Terje Tvedt, 135–164. Oslo: Ad Notam, 1989.

Kolmannskog, Håkon «*Ideologisk leierskap i den norske ml-rørsla: Det umogleges kunst 1965–1980*». Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo, 2006.

Lahlum, Hans Olav: *Noen av oss har snakket sammen. Personskifter i Arbeiderpartiet 1945-1975*: Cappelen Dam 2010

Melve, Leidulv: *Historie. Historieskriving frå antikken til i dag*: Dreyers Forlag, Oslo 2010.

Nyhamar, Jostein: *Nye utfordringer: 1965-90, 1990* Tiden Norsk forlag.

Olstad, Finn, *Arbeiderklassens vekst og fall: Hovedlinjer i 100 års norsk historie*: Universitetsforlaget AS 1991

Olstad, Finn, *Den lange oppturen. Norsk historie 1945-2015*: Dreyer forlag, Oslo 2017

Ottoson, Rune, *Turist i Utopia. Reiser i ideologi og Albansk landskap*: Dreyer Forlag 2017.

Overskott, Aksel Hansen: *Den røde fare? Framstillinger av AKP (m-l) i Aftenposten og VG, 1973-74*. Masteroppgave Oslo 2012

Rossavik, Frank: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, Spartacus Forlag 2011

Reime, Ole Martin: *Tjen folket, Koste hva det koste vil*. Masteroppgave om AKP som totalitær bevegelse, Oslo 2010.

Rognlien, Jon og Nik. Brandal. *Kaderprosjektet, Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: Kagge Forlag, Oslo 2009.

Rød, Robert Herman: *AKP(m-l) og ideen om renhet: Om kulturell og sosial renhet innenfor den norske ml-bevegelsen i perioden 1973-1980*. Master oppgave, Oslo 2013

Sejersted, Francis: *Sosialdemokratiets tidsalder*. Nytt norsk tidsskrift 2004. S.250-263.

Sjøli, Hans Petter: *Mao, min Mao: Historien om AKPs vekst og fall*. Oslo: Cappelen, 2005.

Skard, Jon/Slettebø, Arne: *Slik arbeider marxist-leninistene*, en Nå debatt bok, Elingaard Forlag, 1973.

Skard, Jon/Slettebø, Arne: *AKP (m-l): En fare for demokratiet?* Nå Forlag, 1977.

Skjønberg, Harald: *På lag med Stalin?* Gyldendal Oslo 1990

Solheim, Eirik m.fl: *Oppgjør med AKP*. Oslo Sosialistisk opplysningsforbund, redigert av Erik Solheim, 1978

Solstad, Dag: *Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen som har hjem søkt vårt land*. Forlaget Oktober A/S, Oslo 1982

Steigan, Pål: *På den himmelske freds plass: Om ml-bevegelsen i Norge*: Aschehoug, Oslo 1985

Steigan, Pål: *En folkefiende*. Aschehough, Oslo 2013

Suominen, Tapani: *Verre enn Quislings hird*, Doktoravhandling Helsingfors 1996

Tønnesen, Einar A: *Norges Kommuneforbund 75 år, bind 3 1970-95*. Norsk Kommuneforbund, Tiden Forlag, 1997.

Tvedt, Terje. «Innledning» i *(ml): En bok om maoismen i Norge*, redigert av Terje Tvedt, 7–11: Ad Notam, Oslo, 1989.

Tvedt, Terje. «Kadervurdering som kopling til det totalitære» i *(ml): En bok om maoismen i Norge*, redigert av Terje Tvedt, 105–133: Ad Notam, Oslo 1989.

Ukjent forfatter: *Cella på Herøya: Protokollene fra Herøya bedriftscelle av NKP 1945-1950*: Fram Forlag Oslo 1952

Ustvedt, Yngvar: *Den varme freden, den kalde krigen. Det skjedde i Norge 1945-52*, bind 1, Gyldendal Forlag, 1978

Ustvedt, Yngvar: *Velstand og nye farer. Det skjedde i Norge 1952-61*, bind 2, Gyldendal Forlag, 1979

Ustvedt, Yngvar: *Overflod og opprør. Det skjedde i Norge 1961-72*, bind 3, Gyldendag Forlag 1981

Ustvedt, Yngvar: *Venstrevind og høyrebølge. Det skjedde i Norge 1972-86*, bind 4, Gyldendal Forlag 1992

Øgrim, Trond: *Den vestlige maoismens sammenbrudd og krise i AKP (m-l)*, Oktober forlag 1982

Diverse artikler og tv-program:

Fra *Klassekampen*: Hågensen sier han kunne samarbeide

med AKP'ere: <https://www.klassekampen.no/18284/article/item/null/-skjelte-ikketil-partiboka>

Fra *Aftenposten*. Om at AKP'erne fikk til endringer i

fagbevegelsen: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/4BL3e/de-var-samfunnsfiende-nummer-en>

Dokumentar om AKP(m-l)

NRK brennpunkt 2006: <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/2006/OFAA12000706>

Diverse nettressurser:

Rødt.no

Wikipedia.no

Snl.no

Lo.no

Nasjonalbiblioteket, nb.no: Her er avisarkivene til Klassekampen, Arbeiderbladet, Dagbladet, Morgenbladet, VG og Aftenposten brukt.

Annet:

Per Maurseth om streik og konflikter:

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=19&ved=2ahUKEwikqNbUng3mAhX0AxAIHQegCsoQFjASegQIBhAC&url=http%3A%2F%2Fwebsok.mikromarc.no%2FMikromarc3%2Fweb%2Fget_binary.aspx%3Fid%3D1194%26filename%3DArbeiderhistorie1977_3.pdf%26Unit%3D6471%26db%3Darbark&usg=AOvVaw2_ypRPdkkdjIplROOIQImZ

Hans Petter Sjølie, Arbeiderhistorie:

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&ved=2ahUKEwiBrtSEmP_mAhVpwosKHd8kDIUQFjAGegQIBBAC&url=http%3A%2F%2Fwebsok.mikromarc.no%2F

[2FMikromarc3%2Fweb%2Fget_binary.aspx%3Fid%3D618%26filename%3DArbeiderhistorie2007_9.pdf%26Unit%3D6471%26db%3Darbark&usg=AOvVaw3UkPZI9VHs1U6HNp0Afk6D](#)

Informanter:

Per Østvold ble intervjuet 4.10.2019

Bjørgulv Froyn ble intervjuet 4.10.2019

Roar Ellefsen og Tellef Hansen ble intervjuet sammen 30.10.2019

Glen Ostling ble intervjuet 30.10.2019